

# **A Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete negyedszázados fennállásának története**

**Irta  
Zaka Lajos**

Budapest,  
Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete.  
1887.

Kaczander és Fuchs könyvnyomdája Újpesten

## **TARTALOM**

**Előszó**

**1862–1886**

**1862–1865**

**1866–1875**

**1876–1886**

## Előszó

Midőn a budapesti könyvnyomdászok és betüöntők egyletének választmánya e kis füzet kiadását elhatározta, kettős feladatot teljesített: egyrészt a legméltóbb emléket szenteli ez által az egylet negyedszázados fennállásának, másrészt pedig a tagoknak is maradandó emléket, az egylet történetét tárgyazó füzetet ad.

A választmány a szerkesztést rám bízta, s én tölem telhetőleg mindent elkövettem, hogy a nagy alkalomhoz méltó művet nyújtsak a szaktársaknak; fölvettem a füzetbe, az egylet tulajdonképeni története mellé, a lefolyt huszonöt év alatt a nyomdászok között történt társadalmi és szakügyi mozgalmakat is, hogy így necsak az egylet száraz történetét, hanem a nyomdászat ez idő alatti történetét is megírjam. Hogy mennyiben értem el célomat, vagy csak használható munkát végeztem-e, annak megítélését a szaktársakra bízom, azt azonban örömmel említem meg, hogy e füzetből mindenki meggyőződhetik, milyen nagy eredmények érhetők el a munkás-egyletek által, még ha azok kizárólag az önsegély alapján állanak is.

Huszonöt éves egyletünk ma úgy anyagilag mint a társadalmi kötelességek teljesítésében oly színvonalon áll, hogy méltán sorozható a legelsőbb rangú hazai segélyező egyletek közé: 1300 tagja s 80.000 forint vagyona van; s ez utóbbit – eltekintve a humánusabb munkaadóink által fizetett hetenkénti 10 krtól – mi munkások saját erőnkből gyűjtöttük: pedig nincsenek a mi egyletünknek gazdag alapítványai, nem gyarapodott tőkénk dús hagyományokkal, sőt még azt a tekintélyt is, mellyel egyletünk most bír, saját erőnkből, minden idegen segély nélkül szereztük meg.

Ez a tudat jól esik nekünk, sőt büszkévé is tehet bennünket. Ha tehát fölületes, ha hiányos munkát nyujtok is, mégis meg lesz e kis füzetnek az a nagy erkölcsi haszna, hogy belőle megismerik a szaktársak azt az erőt, a mely az egyesülés által birtokukban van: használják föl ez erőt okosan, s így munkámért megkapom a legméltóbb jutalmat.

Végül most, midőn e kis füzetet szaktársaim átveszik, arra kérem őket, hogy vegyék szívesen, s az esetleges tévedéseket, vagy olyan dolgokat, a melyek tán kimaradtak, – a mi az anyag hiányában könnyen meg is történhetett, – az egylet lapjában sziveskedjenek helyreigazítani, hogy egyletünk történetének későbbi megírói – 50 vagy 100 éves fennállásakor – kétes értékű adatokat ne legyenek kénytelenek használni.

Előszóm befejezéseül kötelességemnek tartom még legőszintébb köszönetemet nyilvánítani egyletünk szeretett elnökének, nagyságos lovag Falk Zsigmond urnak, és az egylet választmányának, mint kik anyagilag lehetővé tették e füzetke megjelenését; továbbá Kaczander Gyula urnak, ki az első évek adatait nagy részben összegyűjtötte, s Barta Lajos és Kápolnai Ferencz uraknak, kik a bevezetéshez szolgáló adatok jó részét szolgáltatták.

Budapest, 1887 szeptember hóban.

Zaka Lajos

## 1862–1886

### Bevezetés

Mielőtt egyletünk huszonöt éves történetének előadásába kezdenék, vissza kell mennem a korábbi időkbe s egyletünk alapítási évétől legalább is negyedszázaddal előbből kell kezdeni munkámat. Ez nemcsak nem érdektelen, de sőt szükséges is, a mennyiben ez által a szaktársak megismerik az akkori viszonyokat, látják az elődeink közt fennálló társas életet s azt a fokozatos fejlődést, a melynek eredménye mostani egyletünk.

A harminczas években a legszánandóbb viszonyok közt éltek a nyomdászok s míg más iparos-segégekről betegség vagy halál esetén legalább a czéhek, a segédek czéhládái gondoskodtak, addig a nyomdászokkal hasonló esetekben nem törődött senki s a nyomornak voltak kitéve. Ily viszonyok között valódi áldásként lehetett venni az első betegsegélyző és temetkezési egylet alakulását, mely 1837-ben Budán, az egyetemi nyomdában kezdte meg működését: ezzel a kezdet megvolt s a példa csakhamar követésre talált a negyvenes évek elején a Trattner-Károlyi<sup>1</sup> és a Landerer és Heckenast-féle nyomdáknak is állítottak föl segélyző-pénztárakat s ez utóbbi üzlet házi pénztára még az utazó szaktársaknak is adott segélyt; ez volt az első olyan viatikum, melyet nem a nyomdatulajdonos könyörülete, hanem a segédek adtak a segédeknek. A Landerer és Heckenast-féle nyomda betegeit kizárólag az irgalmas barátok budai kórházában ápoltatta, a budai egyetemi nyomda pedig pénzsegélyt adott betegeinek s mindkettő fönnállott egészen 1848. július 1-ig, midőn a fővárosban általános nyomdász utas-, betegsegélyző- és temetkezési egylet alakult, a melybe Buda és Pest összes szaktársai, számszerint 232-en,<sup>2</sup> beléptek.

Az 1848. évben Európa-szerte megindult politikai mozgalmak a munkások között is megtermettek gyümölcsüket: ezek is kezdtek öntudatra ébredni, s ha mozgalmaikkal nem is mentek annyira, mint a mostani munkásmozgalmak, de legalább igyekeztek anyagi helyzetükön társulás által némileg javítani. Így jött létre a bécsi forradalom alatt a nyomdászok önképző-egylete, mely az első munkásképző-egylet volt Ausztriában; így jött létre nálunk Magyarországon az első nyomdász-sztrájk s később az egylet.

1848 előtt a munkaidő egészen a segéd tetszésére volt bízva, a mennyiben annyit dolgozhatott mindenki, a mennyit akart; a díjazás pedig teljesen a munkaadó önkényétől függött, mert – nem lévén semmi számolási mód – alku szerint szedette a munkát: oda adta a szedőnek a kéziratot, megmondta az alakot, de megszabta a szedés árát is. Az 1848-iki sztrájk volt az, a mely a munkaadó és a munkás közti viszonyt hazánkban először szabályozta, a munkadíjat meghatározta s így elejét vette a korábban dívott kizsákmányolási rendszernek; nem lesz tehát érdektelen, ha e sztrájk eredményét, az akkori összes nyomdatulajdonosok által elfogadott árszabályt itt szó szerint közöljük:

»*Árjegyzék.* Az 1848-ki május 13-án a' buda-pesti könyvnyomda-tulajdonosok, illetőleg igazgatók között egy részről, és a' nyomdaszemélyzetek megbízott küldöttei között küldöiknek nevében más részről az iparügyi ministerium iparosztályi hivatalnokai előtt tartott egyeztető értekezés alkalmával: A' nyomdák személyzetének küldöttei megkérdezettvén, kinyilatkoztatták, miképen küldöik mindent elvállalni kötelezék magukat, mit

<sup>1</sup> E házi segélyző-egylet azonban csak rövid ideig állhatott fönn, mert pénztárnoka, a württembergi származású Burkhard, az egész pénztárral megszökött s többé újra nem alakult meg.

<sup>2</sup> A „Gutenberg” 1866. 1. számában hibásan van e szám 236-ra téve, mert az 1848-iki alapszabályokban a tagok névsora is benn van; s ott csak 232-en vannak.

küldötteik az értekezésben elfogadandának. Ennek folytában a' benyújtott petitióban a' munkabérekre nézve előadott kívánatok pontonként fölvetetvén, a' munkabérek kölcsönös megvitatás után következőleg állapították meg:

*Szedési árak:* 1. A' perlbetűszedésért (1000 n-t véve) 18 kr. kéretvén: ez szabad egyezkedésre hagyatott. 2. Nonpareillért (1000 n-t véve) 11 kr. pp. 3. Colonellérl (1000 n-t véve) 10 kr. pp. 4. Garmond, petit és Cicero (1000 n-t véve) 8 kr. pp. 5. Mittel (1000 n-t véve) 9 kr. pp. 6. Tertia és text (1000 n-t véve) 10 kr. pp. 7. Zsidó sima szedésért 2 kral több. 8. Zsidó pontolt szedésért 4 kral több. 9. Zsidó szedés troppal 6 kral több. 10. Görög szedés duplán fizettetik. 11. Szerb, illir és oláh 1 kral több. 12. Egyházi vagy vonásos belük 2 kral több. 13. Nehezebb tabellák, ha a' munkában fordulnak elő, duplán. 14. Könnyebb tabellák 2 kral több. 15. Vegyes szedésért minden külön character után egy kral több, azonban a' szövegben előforduló egyes szavak tekintetbe nem jönnek; a' szöveg  $\frac{1}{16}$ -án alúl e' külön characterek nem jönnek számításba. Csak  $\frac{1}{16}$ -tól kezdve vétetik e' calculus. 16. Üres hasábczim egy sornak vétetik. Teljes hasábczim két sornak számittatik. Az alsó üres sor semmibe tekintetik. 17. A' helypótló (Durchschuss) egy n. 18. A' napi munkaidőnek 10 óra vétetik. Esti 8 órától kezdve az éjjeli munka kezdődik. Az éjjeli és vasárnapi munkánál minden órára 6 kr. fizettetik minden szedésnél, tehát az ujságok szedésénél is. 19. A' vacat fizettetik. 20. A' javításoknál: az első, házban történő javításért nem jár fizetés. A' második olly javításért, melly nem a' szedő által okoztatott, óránként 8 kr. fizettetik. Ellenben minden szedő, ki a' javítás megtételére felszólíttatik, vonakodás nélkül tartozik e' munkát teljesíteni. –

*Nyomtatási árak:* A' nyomtatási árakra nézve így történt a' megállapodás az előmutatott bécsi árak szerint: I. osztály: az első 500 48 kr, a' következő 100 ivtól 5 kr. II-dik osztály: az első 500 50 kr, a' következő 100 ivtól 6 kr. III-dik osztály: az első 500 1 ft. a' következő 100 ivtól 7 kr. IV. osztály: az első 500 1 ft. 12 kr, a' következő 100 ivtól 8 kr. Az accidentiáknál: az első száztól 24 kr, a' következő száztól 6 kr. Ezen árak a' fekete nyomásra értetnek. Különösebb és nehéz munkák kölcsönös egyezkedésre hagyatnak. Minden kétségek elhárításaul egyébiránt minden revisionalis ivre rá fog iratni, hogy mellyik osztály szerint leszen fizetendő. A' napi munkaidő órászáma – az éjjeli és vasárnapi munkák óradijai ugy értetnek a' nyomóknál is, mint főlebb a' szedőknél. – A' felmondási idő kölcsönösen 14 napban állapittatott meg. Azon esetben, ha a' nyomdatulajdonos munkát nem tud adni: a' segédeknek szabadság adatik a' nyomdából kiállani; ha azonban a' nyomdatulajdonos elereszteni nem akarná, a' munkaüres napokon minden órájára a' napi munkaidőnek 8 krt fizetend. A' kifizetés ideje minden szombaton este történik, a' fölszámítással reggel 7 órakor a' munkások már készek legyenek, hogy azt az illető factor átnézhesse, 's hogy délután 3 órakor kiadathassék, és este 7 órakor a' kifizetés megtörténhessék. A' gépnymás kölcsönös egyezkedés szerint fizettetik. Költ mint főlebb.

Könyvnyomdatulajdonosok Budapesten: *Landerer és Heckenast m. k., Trattner és Károlyi m. k., Lukács László m. k., Bagó Márton m. p., k. egyetemi nyomdaigazgató: Trasinszky Ferencz m. k.*

Könyvnyomók Budapesten: *Miller Antal m. k., Károlyi József m. k., Prohaszka Ferencz m. k., Venczel Lorencz jelen nem létében szinte Prohaszka Ferencz m. k., Frivaldszky István m. k., Szabó József m. k., Kocsi S. m. k., Buschmann Gusztáv m. k., Pfarrer Antal m. k.* Hogy jelen másolat eredetijével mindenben megegyez, bizonyítom Pesten 1848-ki jun. 2-án. *Szén Miklós m. k. főjegyző.*«

Főntebb említettük, hogy a forradalom alatt Bécsben önképző-, Budapesten pedig segélyző-egyletet alakítottak az akkor élő szaktársak, a bécsi egylet azonban nagyon rövid életű volt, mert a forradalom Bécsben még az év őszén leveretvén, az önkény-uralom oly egyletet nem tűrhetett s az föl is oszlott.

A budapesti egylet szerencsésebb volt, s ez fönn is állott 1848. július 1-től 1853. márczius 1-éig. Alapszabályai szerint a munkaadók nem járultak heti illetékekkel a költségekhez, hanem mindegyik bizonyos, általa aláírt összeget mint alapot adott az egyletnek. A beiratási díj 2 pengő forint volt, a felszabadultak 8 frt felszabadítási illetéket fizettek, s heti illetékül 6 pengő krajczárt fizetett minden tag. A keresztülutazók úti segélyül 2 frtot, a betegek hetenkint 4 frt 40 krt, s temetési költségül a hátramaradt családtagok 30 frtot kaptak. Az egylet alapítása körül legtöbb érdeme volt Landerer nyomdatulajdonosnak és Träger Andrásnak,<sup>3</sup> a Landerer és Heckenast-féle nyomda művezetőjének.

Az egylet célja következő négy pontban foglaltatott:

1. A keresztülutazó szaktársaknak, ha munkát nem kapnak, úti segélyt nyújtani.
2. A beteg tagok orvosi és pénzübeli segélyezése.
3. A munkára tehetetlenek (rokkantak) segélyének biztosítása.
4. Elhaltaknak tisztességes eltemetése.

Ez az egylet a forradalom után, az 1851. február 23-án tartott első közgyűlésén, melyen Aigner Miklós városi tanácsos volt a hatóság képviselője, alapszabályait némileg módosította; e módosítások között legjelentékenyebbek: 1. az alap-vagyonhoz a heti illetékekből évenként legalább 40 forint csatolandó; 2. az alapítványokkal hátralékos nyomdatulajdonosoktól az általuk aláírt összeg behajtandó; 3. a hetiilleték 6 krról 8 krra emeltetik. Az egylet vagyona a gyűléskor 1058 forint 33 kr. volt, az Emich Gusztáv és Kozma Vazul nyomdatulajdonosok által még be nem fizetett alapítványokon kívül, s vezetése: elnök (Heckenast Gusztáv), pénztárnok (Träger András), ellenőr (Gyurián József) és négy választmányi tagra (Dobrowszky Mátvás, Bähringer József, Neumann Lajos, August János) volt bízva.

Az egylet 1853. márczius 1-én feloszlattatott, s az egyleti vagyonból (2418 frt 49 kr.) minden egyes üzlet visszakapta az általa addig befizetett összeget a rája eső kamattal; természetesen levonva ebből az ugyanazon üzletben történt segélyezést.<sup>4</sup> Így alakultak az ötvenes években fönnállott házi pénztárak az egyetemi nyomda, Landerer és Heckenast, Emich stb. nyomdákban, a melyek közül azonban időközben több föloszlott s a tagok a pénzt magok közt föl-osztották.

Szomorú állapotok voltak ezek, mert a fővárosi segédek tekintélyes része, kik házi pénztárral nem bíró kisebb nyomdákban dolgoztak, meg voltak fosztva szükségökben a segélytől; de mig ezek a fővárosban történtek, addig ugyanakkor, sőt még előbb is, más vidéki városokban – Temesvárott és Kolozsvárott – már kezdtek egylet-alapítással foglalkozni.

A temesvári beteg- és átutazókat segélyző egylet az 1850. év július havában, az akkori temesi bánóság és szerb vajdaság részére ott felállított fiók-államnyomda megnyitása után alakult, s alapszabályai 1851. november 27-én erősítették meg; az egylet alapszabályait 1856. december 20-án kibővítette, czime betegsegélyző, temetkezési és utassegélyző lett, s 1857. február 8-án erősítették meg. Ez a legrégibb egylet hazánkban, a mennyiben működésének félbeszakítása nélkül áll fönn jelenleg is. Első elnöke Lietke Gusztáv, porosz születésű

<sup>3</sup> Jelenleg a m. kir. egyetemi nyomda igazgatója.

<sup>4</sup> Bagó Márton 94.00, Bucsánszky Alajos 125.35, Emich Gusztáv 192.53, Kozma Vazul 244.57, Landerer és Heckenast 575.09, Lukács László 261.51, Müller Adolf 124.55, Trattner-Károlyi 152.13, és az egyetemi nyomda személyzete 647.20 frtot kapott. Guttenberg, 1866. 1. szám.

szaktárs volt, ki azonban egy évre meghalt; ő volt az egyesület első halottja. 1852-ben Metrsitzky nevű csehországi születésű szaktárs volt az elnök, az akkori Klapka<sup>5</sup> és Beichel-féle nyomda művezetője; ő is csak egy évig viselte az elnöki tiszteletet, mert Temesvár egészségtelen éghajlatától menekülni kezdett, hazájába költözött.<sup>6</sup> 1853-ban Stehr Lajos; az államnyomda segédművezetője, poroszországi, danzigi születésű választott elnök, s e tiszteletet 1858-ig, haláláig viselte. 1858–1861-ig Zawadowszky Vazul<sup>7</sup> lemergi származású szaktárs volt az elnök, mely időben a temesi bánság és szerb vajdaság kormányzását a megyék vették kezükbe egy időre, s a nyomdászszemélyzet háromnegyed részének felmondott.<sup>8</sup> Az államnyomdába beütemezett a válság után a munka nélkül maradt mintegy 40 tag az egyesület feloszlását és a pénztár felosztását határozta, mi azonban Förc Gusztáv nyomdatulajdonos és az államnyomdában s a Hazay-féle nyomdában foglalkozásban maradt mintegy 20 egyesületi tag ellenzése s a városi kapitány közbelépése következtében nem sikerült. – 1868-ban Förc Gusztáv (lipcsei) lőn az elnök, a következő 1869. évben pedig üzlettársa s földije, Steger Ernő,<sup>9</sup> kit Mayr János, a püspöki nyomda ügyvezetője, ezt pedig Freta János váltotta föl 1883-ban. A mostani elnök Kozmovszki. Ennyit röviden a temesvári egyesületről, mint hazánk legrégebbi nyomdász-egyesületéről. Nagyon jó volna, ha az egyesület választmánya a temesvári egyesület kimerítő történetét kiadná.

Szóljunk most pár szót a kolozsvári egyesületről. Alig oszlott föl a fővárosi egyesület, már ugyanazon évben 1853-ban Kolozsvárott tettek kísérletet egyesület alapításával; Dolián János volt a kezdeményező, s hetenként 10 krt fizettek a tagok. A cél az azonban, a kezdeményező elutazása miatt, nem érték el. Dolián János később visszatérve Kolozsvárra, 1858 és 1859-ben újra tett kísérletet, de akkor is sikertelenül, s csak 1860-ban koronázta siker valóban dicsérendő törekvésével. 1861 január első szombatján kezdték meg a tagok befizetéseiket, s habár az egyesület csak 1863. április 19-én tartotta is meg alakuló gyűlését, mégis a most fennálló egyesületek közt másodiknak mondható, mert a segélyezést már 1861 nyarán megkezdte.<sup>10</sup>

Igy álltak az egyesületi viszonyok a forradalom alatt a fővárosban alakult egyesület megszűnése után, midőn az akkori kormány elnyomási rendszere miatt nem alakíthattak újat. A sajtó cenzúra alatt nyögött, gyanúsítottak mindent, még az akadémiát is megrendszabályozták s az országos gazdasági egyesületet is be akarták tiltani: ily viszonyok között ugyan kinek lett volna kedve munkás-segélyező egyesület alakításához kezdeni. Ehhez járult még az is, hogy a forradalom óta minden drágult: az élelem, a lakás, a ruházat stb., s az akkor elfogadott árszabály javítására gondolni sem lehetett. Végre 1861-ben elérkezett az az idő, midőn a nyomdászok ismét tehetek valamit helyzetük javítására: ez év nyarán árszabály-mozgalmat indítottak, mely szerint a petit, garmond és cicero szedés 1000 betűjeért 20 krt kértek az eddigi 14 kr. helyett; ily nagy követeléssel azért léptek föl, mert alkudni akartak; a nyomdatulajdonosok azonban éppen sem-

<sup>5</sup> Klapka György honvédtábornok édesatyja.

<sup>6</sup> Temesvár akkor oly egészségtelen hely volt, hogy az oda utazott fölvidékiek majdnem kivétel nélkül váltólázt kaptak, ugyannyira, hogy az ott dolgozó 50–60 szaktárs egy harmada 10 év alatt elhalt.

<sup>7</sup> Jelenleg főművezető a m. kir. államnyomdában.

<sup>8</sup> Ez időtől kezdve a fiók-államnyomda csak adóhivatali s más apróbb nyomtatványokat állított ki és a személyzet a betűket szedte föl, míg végre 1868-ban Budára szállított, s a mai m. k. államnyomdává nőtte ki magát.

<sup>9</sup> Jelenleg az akkori Hazay Vilmos-féle nyomda tulajdonosa.

<sup>10</sup> L. bővebben: „A kolozsvári könyvnyomdászok segélyező-egyesületének keletkezése és fejlődése 1861–1886.”

mi javításra sem voltak hajlandók, s így a segédek kiléptek.<sup>11</sup> Ez volt a második sztrájk, mely azonban kudarczczal végződött. De ez nem is csoda; nem volt egylet, nem volt testületi élet; minden nyomda személyzete el volt különítve, s más nyomda személyzetével nem igen érintkezett. A sztrájknak azonban volt más haszna: a nyomdatulajdonosok, mintegy kárpótlásul, segélyző-egylet alapítását ígérték, mely a következő 1862. évben életbe is lépett.<sup>12</sup>

Ezzel elértünk bevezetésünk végéhez, vagyis egyletünk tulajdonképeni történetéhez, a mit a következő fejezetben olvashatnak a szaktársak; úgy hisszük, nem végeztünk fölösleges munkát, midőn a nyomdászok között korábban fönnállott egyleti élet történetét is – habár nagyon röviden – megírtuk könnyebb tájékozás végett.

---

<sup>11</sup> Kérelmököt július 21-én terjesztették a nyomdatulajdonosok elé, kik azok elfogadását megtagadván, 28-án fölmondtak, aug. 11-én kiléptek. A sztrájk azonban csak három napig tartott, a mennyiben a szaktársak hűtlenek lettek az elvhez: dolgozni mentek s így az árfölemelésből semmi sem lett.

<sup>12</sup> 1861-ben árszabály-tervezetet a segédek nem nyomattak, csak írásban terjesztették elő kérelmököt. A díjazás kivételével teljesen megegyezett kérelmök az 1848-iki árszabállyal.

## 1862–1865

Bevezetésünkben röviden ismertettük a nyomdászok között 1862 előtt fennállott viszonyokat, megemlítettük az okot is, – az 1861. évi sztrájkot, – a mely legnagyobb részben hozzájárult egyesületünk alapításához, ezzel, úgy hisszük, áttérhetünk az egyesület tulajdonképeni történetére.

Az 1861-iki szerencsétlen kimenetelű sztrájk után Emich Gusztáv nyomdatulajdonos és a nagyobb nyomdák üzletvezetői, – Träger, Urschitz, Wagner, Matusch, – kik még sem voltak annyira elleneink, mint a milyennek őket a sztrájk alatt tanúsított magatartásuk után a látszat mutatta, mindent elkövettek a nyomdatulajdonosoknál, hogy a segédek segélyező egyesületet alapíthassanak: törekvésüket siker koronázta, s így első sorban nekik köszönhetjük a most teljes virágzásban fennálló egyesületünket.

Az általok készített alapszabály-tervezet lényegileg megegyezett az 1848-iki egyesület alapszabályaival, s a leglényegesebb eltérés benne az, hogy a nyomdatulajdonosok nem bizonyos összegű alapítványt tesznek, hanem rendes heti járulékot, 10 krt fizetnek, melynek egy negyedrésze »A pest-budai vándor- és beteg könyvnyomdászokat segélyező egyesület« pénztárába foly, három negyedrésze pedig oly alapot képez, a melyből segélyre szoruló segédek, azok családtagjai, vagy munkaképtelenné vált egyének évenként nyugdíj kapjanak. A beiratási díj (2 frt), a felszabadítási illeték (8 frt) annyi volt, mint az 1848-iki alapszabályokban; a heti illeték (12 uj kr.) szintén megfelelt a korábbi (8 pengő kr.) illetéknek; az uti segély 3 frt, a betegsegély 4 frt 90 kr. és a temetési illeték 40 frtban állapított meg. Végre, szintugy mint 1848-ban, minden Budapesten dolgozó könyvnyomdász köteles volt az egyesület tagja lenni.

Ez alapszabály-tervezetet 1861 decemberében nyújtották be a provizórium alatt Budán székelő helytartótanácsához jóváhagyás végett, és 1862. ápril 13-án megerősítve vissza is érkeztek az azt fölterjesztett bizottsághoz; a megerősített alapszabályok szerint az egyesület címe a következő volt: »A pest-budai vándor- és beteg könyvnyomdászokat segélyező egyesület«.

Az alakuló közgyűlést a Tüköry-féle sörcsarnokba (a mostani fegyvergyár-utczában, a Margit-hid mellett) hívták össze. Mit mondjak az e gyűlésen lefolyt dolgokról? Azt, hogy a gyűlésen jelen volt szaktársak akarata békóba volt verve s nem találkozott egyetlen egy sem, ki bíráló szavait hangoztatta volna a három-négy ember addigi működése fölött, vagy azt, hogy szó nélkül hallgatták végig az előkészítő bizottság jelentését és jelölt-névsorát? Akkor még nem a közgyűlés volt az irányadó, hanem az előkészítő bizottság és a többi üzletvezetők akarata, s ezek – habár jóhiszeműleg – hatalmaskodtak jelen volt alárendeltjeik fölött. A megalakult egyesület tagjainak csak kötelességeik voltak, beleszólási és más egyéb jogaik azonban nem; a működési tér, a továbbfejlődés és szervezkedés tere teljesen el volt zárva előlük; az egyesület alapítói és későbbi vezetői féltékenyen őrizték vezéri jogaikat s a nélkülünk, de fölöttünk való határozást úgy tekintették, mintha jó tettet, humanitást gyakoroltak volna az egyesület minden egyes tagjával. – Az alakuló közgyűlés éljenzéssel vette tudomásul az egyesület megalakulását s köszönetét fejezte ki mindazoknak, kik ebben közreműködtek; ezután következett az alapszabályok fölolvassása, s végre az elnök által kandidált választmányt egyhangúlag megválasztották. Az egyesület első elnöke Emich Gusztáv lett.

1862. május 1-jén kezdte meg egyesületünk működését.<sup>13</sup> Az alapszabályok ama kényszere következtében, hogy minden Budapesten dolgozó könyvnyomdásznak kötelessége volt az egyesület tagjának is lenni, tekintélyes számú taggal bírt segélyező egyesületünk

---

<sup>13</sup> Nem 1861-ben, mint Firtinger Károly ur „Adalékok a budapesti nyomdász-testület társas-életéből” című füzetében írja.

Az első év működését nem remélt siker koronázta s az egyesület minden tekintetben meg tudott felelni az alapszabályokban körülírt kötelezettségeknek tagjai irányában. Ez év nyolcz havi (május–december) működése alatt segélyező-egyesületünk már 1554 frt 98 kr. többletet ért el, melyből 785 frt 50 kr. a betegsegélyező-pénztárra, 636 frt 38 kr. pedig a rokkant-pénztárra esett, 133 frt 10 kr. a kézi pénztárban maradt. A nyolcz hó alatt az összes bevételek 2898 frt 52 krt tettek, a kiadások pedig 1343 frt 54 krt, melyből betegsegélyre 1020 frt 37 kr., uti-segélyre 238 frt 30 kr., temetési illetékül 71 frt 50 kr. és vegyes kiadásokra 13 frt 37 kr. esett. – Meghalt 2, s a tagok száma december végén – a pénztári könyv szerint – 296 volt.

A második egyesületi év nem jegyez föl egyetlen oly mozzanatot, mely fölemlítésre érdemes volna. Az augusztus 30-án tartott közgyűlés csak a formának tett eleget, a mennyiben az egyesület vezetősége meghívta a tagokat az elnök és a pénztárnok jelentését végig hallgatni.<sup>14</sup> Az egyesület vezetőségében sem történt semmi változás; a közgyűlés megbízott azokban, kik az egyesületet alapították s eddig vezették.

Társadalmi tekintetben sem jegyezhetünk föl valami nagyobb szerű eseményt; voltak ugyan már 1863-ban is, egyesek, a kik törekedtek társadalmi életünkön javítani, de ezek törekvése csak írott malaszt maradt. Ezek közül első sorban említendő Schwartz Sándor (jelenleg ügyvezető Bécsben), ki legelőször szellőztette ügyeinket a lipcsei »Correspondent«-ben. De a valódi társulás ügyében írt fenkölt eszméi nem találtak követőkre: szavai a pusztában hangzottak el, mert a maradiság magva el volt hintve, s ha ez a mag nem vert is mélyebb gyökeret szaktársaink előbbretörekvő lelkében, de mégis csirázott, legalább addig, míg azt a később mindig tágabb tért nyerő reform-eszmék el nem ölték.

Segélyező-pénztárunk anyagilag ez évben is gyarapodott, dacára annak, hogy – a pénztári könyv szerint – oly kiadások is fordultak elő, minők a múlt évben nem szerepeltek: így az egyesület jegyzőjének díjazása a heti lajstromok bevezetéseért, a közgyűlés tartására terem-bérlése, rendkívüli segélyezés stb. – 1863 január elejétől december végeig az összes bevétel kitett 5776 frt 79 krt, melyből 1554 frt 98 kr. a múlt évről áthozott többlet, 4221 frt 81 kr. pedig a tagok és nyomdatulajdonosok járuléakai; kifizetett az egyesület ez évben betegsegélyül 1988 frt 23 kr úti segélyül 339 frtot, temetési költségül 237 frt 30 krt és vegyes kiadásokra 114 frt 39 krt, összesen 2679 frt 14 krt. A megmaradt 3097 frt 65 kr. többlet következőkép oszlott föl: 1264 frt 10 kr a betegsegélyező pénztáré, 1651 frt 29 kr. a rokkantpénztáré, s 182 frt 26 kr. pedig a kézi pénztárban maradt – a vagyonszaporodás tehát ez évben 1542 frt 67 kr. Meghalt 6 s a tagok száma december végén volt 347.

1864-ben tétetett először kísérlet önképző-egyesület alakítására. A tervezők a legideálisabb eszmékkel léptek sorompóba, de a még akkor uralkodott realiztikus eszmék elnyomták az idealizmust és a szép törekvés részvét hiányában hajótörést szenvedett. A provizórium, ép úgy mint az abszolutisztikus korszak, elnyomta a szabad gondolkozást, s ez átszármazott a társadalom minden rétegébe. Nem csodálható tehát, hogy a »gutgesinnt« elemek minden befolyásukat fölhasználták a reform-mozgalmak meggátlására, körünkben ép úgy mint a társadalom más köreiben. – A vallott kudarcz után a kezdeményezők izgalma lecsöndesült, és egy évig nem háborgatta senki a mély csöndet, mely az ezutáni időkben bekövetkezett.

A segélyező-egyesület folytatta higgadt, komoly működését, s 1864 végén ismét többletet mutatott föl, mely a következő kimutatásból is kitűnik. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 3097 frt 65 kr., a tagok és nyomdatulajdonosok járuléakai 5261 frt 27 kr., összesen 8358 frt 92 kr.; *kiadások:* betegsegélyre 2114 frt 95 kr., úti segélyre 348 frt, temetésekre 600 frt és vegyes kiadásokra

<sup>14</sup> Mi a vagyónálladékot; ámbár az egyesületi év május elejétől ápril végéig terjedt, s a közgyűléseket rendszeren jóval később tartották, december végéről közöljük mindig, kivéve majd az 1876. évet, midőn az önképző- és segélyező-egyesület egyesült.

313 frt 42 kr., összesen 3376 frt 37 kr., marad vagyon 4982 frt 55 kr., mely a következőkép oszlik föl: betegsegélyző-pénztár vagyona 1682 frt 15 kr., a rokkantpénztáré 3165 frt 10 kr. s a kézi pénztárban maradt 135 frt 30 kr., az egylet vagyona tehát ez évben 1884 frt 90 krral gyarapodott. – Ez évben meghalt 15 s a tagok száma 369 volt.

Az 1865. év vége felé ismételve megkísérlette több szaktárs az önképző-egylet alakítását, s megragadtak minden alkalmat, hogy tervöket kivihessék; szeptember 8-án tartották az első értekezletet, a melyre ugyan tárgyúl nem önképző-egylet, hanem csak nyomdász-dalárda alapítását tűzték ki, de ez eszme elvettétvén, a nagy többség önképző-egylet alapítását határozta el, s szeptember vége felé már körlevelet is bocsátottak ki, melyet szóról-szóra közlünk.

»Ügytársak! A szellem utat tör magának. Keresztül hat azon meggyőződés, hogy egy »önképző-egylet« nélkülözhetlen szükséggé vált. Kinek tehát saját java, valamint a közjó szívéen fekszik, ki a művészetnek és ügytársainak őszinte hive, az el ne mulassza azon becsületbeli kötelességét teljesíteni, miszerint egy ideiglenes bizottmány választásában részt vegyen, mely az egylet életbeléptetésével s az alapszabályok szerkesztésével lesz megbizandó. A rokonszenv a cél iránt általános. Az idő kedvező. Azért tehát buzgó kedéllyel fel a munkára! Pest, szeptember végén 1865. Isten áldja művészetünket!«

Ugyanez év október 1-jén a királyutczai Valero-házban levő Reinitz-féle tánczteremben tartatott meg az első értekezlet, körülbelül 70 szaktárs jelenlétében, hol Buschmann Ferencz üdvözölte a megjelenteket, szívére kötven minden egyesnek, hogy az alakítandó egylet fölvirágoztatása ügyében közreműködjék. – Az ugyanez ügyben szerkesztett emlékirat fölolvassása után egy bizottság választása ejtetett meg, a következő eredménnyel: Buschmann F., Delinger János, Mayr János, Bendtner József, Greif (Kápolnai) Ferencz, Dömötör Lajos, Neubauer Mihály, Hirsch Lipót, Nagy Sándor, Pollák J. G., Türke József. – Az értekezlet e bizottságot fölhatalmazta, hogy működjék tovább az egylet megalakítása ügyében, dolgozza ki az alapszabályokat, nyujtsa be azokat a helytartó-tanácsához stb. Ezzel bevégezzük az 1865-ben az önképző-egylet alapítása érdekében tett mozgalom ismertetését s még csak azt tesszük hozzá, hogy a tizenegyes bizottság minden tekintetben megfelelt földadatának s az alapszabályokat is elkészítvén, azokat október hóban fölterjeszté a helytartó-tanácsához megerősítés végett.

Segélyző-egyletünk 1865. évi működése és gyarapodása a következő kimutatásból tünik ki. *Bevételek:* Áthozat a mult évről 4982 frt 55 kr., a segédek és nyomdatulajdonosok járuléakai 4852 frt 6 kr., összesen 9834 frt 61 kr. *Kiadások:* betegsegély 1737 frt 27 kr., úti segély 612 frt, temetési költség 445 frt 64 kr. és vegyes kiadások 396 frt 38 kr., összesen 3191 frt 29 kr., marad tehát többlet 6643 frt 32 kr., mely a következőkép oszlik föl: a betegsegélyző pénztárra 2157 frt 15 kr., a rokkant-pénztárra 4314 frt 1 kr. és a kézi pénztárra 171 frt 56 kr. – Meghalt 12 s a tagok száma 396.

Ez évben, mint e kimutatásból látható, kevesebb volt a bevétel, mint az elmúlt 1864. évben, de a kiadások is kevesbedtek, úgy hogy mégis 1660 frt 47 krral szaporodott az alaptőke.

Az egylet első évében az egész kezelést ingyen végezték a tisztviselők, s csak a második évben tartott rendes közgyűlés határozta el, hogy a jegyző, később az ellenőr minden tag után 1 krt kapjon hetenkint a könyvvezetésért, de ezért a heti illetéket is fölemelték 1 krral: s lett 13 krajczár, az 1864. évi közgyűlés pedig fölemelte 19 krra; az egylet első orvosa, dr. Dulácska Géza, az első és második évben szintén díjtalanul teljesítette a gyógykezelést, s csak 1864 ápriltól huzott évi 200 frt fizetést. Megemlítjük még azt, hogy 1864-ben az egylet akkori pénztárnoka, Matusch János, az Engel, Mandello és Walzel-féle könyvnyomda üzletvezetője – állítása szerint – a számadásokról vezetett könyveket elveszítette, s így csak az általa vezetett pénztárkönyv szerint csinálhatta meg a választmány a bevételekről és kiadásokról szóló jelentését. Matuscht akkor mindenki hűtlen kezeléssel vádolta, s magát e vád alól soha sem tisztázta.

Ezzel elértünk huszonöt éves egyletünk történetének első szakaszáig, s az ezután jövő év forduló pontot képez történetében; a jövő évben alakult önképző-egylet működése nagy hatással lesz a segélyző-egyletre is, a mennyiben annak tagjai szabadabb szellemet hoztak be ennek vezetésébe, s a nyomdatulajdonosok és faktorok befolyása fokozatosan csökkent, mindaddig, míg az egész vezetés a segédek kezébe került, s végre tiz év múlva a két egylet egyesülvén, egészen új alapokra fektette és kibővítette a segélyezést.

## 1866–1875

Második fejezetünket az önképző-egylet megalakítására kiküldött bizottság működésének ismertetésével s az egylet megalakulásának leírásával kezdjük. A bizottság – mint említők – a múlt év októberében nyújtotta be az alapszabályokat, s ez év elején körlevelet bocsátott ki az összes szaktársakhoz, felszólítván azokat, hogy a már is szép számmal beiratkozott tagokhoz csatlakozzanak s heti illetékeik befizetését kezdjék meg. Az alapszabályok a helytartó-tanács-tól márczius közepén érkeztek vissza, lényegtelen módosításokkal, s az ideiglenes bizottság azokat kiigazítva ismét fölterjesztette, s aránylag rövid időre azok megerősítve jöttek le. Az öröm általános volt a szaktársak között, s az ideiglenes bizottság intézkedett, hogy az alakuló közgyűlést minél előbb egybehívhassa. Az előkészületekkel azonban kelletténél több idő telvén el, az alakuló közgyűlést csak július 22-dikére hívhatták egybe az akkori egyleti helyiségbe (városi vigadó) a következő tárgysorozattal: 1. Megnyitó beszéd. 2. Prolog. 3. Számtétel. 4. Az alapszabályok fölolvása. 5. A választási elnök s ezután az új bizottmány megválasztása.

Önképző-egyletünk ez első közgyűlésének, az ügyhez méltóan, ünnepélyes színezete volt, habár a nyomdatulajdonosok és üzletvezetők nagy része távol tartotta is attól magát; Buschmann Ferencz tartotta a magyar megnyitó beszédet, Hirsch Lipót a németet s Bendtner József ismertette az ideiglenes bizottság addigi működését: beszédeiket a jelen voltak lelkes éljenekkel fogadták, s az egylet választmányába a következőket választották meg: elnök Buschmann Ferencz, elnökhelyettes Delinger János, magyar jegyző Bendtner József, másod-jegyző Kenderessy Lajos, a német jegyzők Neubauer Mihály és Hirsch Lipót, pénztárnok Gresser Ármin, számvivő Lánghy József, könyvtárnokok Mayr János, Greif Ferencz és Türke József. A megalakuláskor az önképző-osztály vagyona már 90 frt 10 krt tett, melyet nagyrészt a 94 alapító fizetett be, s a könyvtár alapját Kertész József nyomdatulajdonos vetette meg 18 kötet ajándékozásával.

Az új választmány, jól felfogott hivatásának eleget teendő, minden lehetőt megtett arra nézve, hogy az önképző-egylet tagjainak szellemi tápot nyújthasson. Igyekezett az egylet könyvtárát gyarapítani, gondoskodott tanórák és fölolvadások tartásáról stb. Az első fölolvadást Ökröss Bálint ügyvéd tartotta *Sajtó és törvényhozás* címmel augusztus 12-én; a választmány rendszeresítette továbbá a könyvtári és egyleti estéket, a választmányi és havi gyűléseket: az első havi gyűlést szeptember 2-án tartották, melyen a választmány július és augusztus hónapokról számolt be a tagoknak.

Az első tanórát az önképző-egylet november 25-én nyitotta meg a gyorsírást tanításával, még pedig a tagok nagy részvétele mellett s elhatározta, hogy rövid idő múlva a magyar, német és francia nyelvből is nyit tanfolyamot; tartott az egylet továbbá gyakran fölolvadásokat s ritkábban rendezett kedélyes estélyeket is, melyek mind a tagok élénk érdeklődéséről tanuszkodnak. Az önképző-egylet vagyona az év végén 84 frt 10 kr. s tagjainak száma 177 volt; a könyvtár közel 500 kötetet számlált, melyek legnagyobb részt ajándék útján folytak be, s 20 lap járt az egyletbe.

Az önképzés terén 1866-ban történt még két oly esemény, a melyekről való megemlékezés szintén az önképző egylettel kapcsolatosan történhetik. Tóth István, az egri lyceumi nyomda ügyvezetőjének szerkesztése alatt 1866. január 1-én indult meg ugyanis hazánkban az első magyar szaklap, »Gutenberg« cím alatt. A lap nemcsak szakcikket, hanem nyomdászat-történeti, társadalmi cikkek és egyleti dolgok közlésével is foglalkozott, az ügyesen és szakavatottsággal szerkesztett lapot kiválóan támogatták a kezdet nehézségében Barázda (Záhonyi) Alajos, Bendtner József, Böhm Béla, Nagy Sándor, Solymossy Pál, Szabó József

stb. A második említésre eseményre, hogy ez év végén adta ki (1867-re) Barázda (Záhonyi) Alajos az első magyar nyomdász-jegyzék-naptárt »Zsebleltár« cím alatt, melynek tiszta jóvedelmét az önképző-egylet javára szánta.

Az akkori szaktársak az önképzés terén tehát ez évben elég, sőt mondhatjuk igen sokat tettek: nemcsak megalakították az önképző-egyletet, hanem elő is készítették az utat, a melyen annak haladnia kell s később – mint látni fogjuk – haladt is.

Segélyző-egyletünkben is ez volt az első év, amely kissé mozgalmasabb volt; a június 7-én tartott közgyűlés a leköszönt Emich Gusztáv helyére Kocsi Sándor nyomdatulajdonost választá meg elnökké, s a következő határozatokat hozta: 1. A betegsegélyző-egyletbe lépő tag az ellenőrnél jelenti magát, kitől a befizetett összegről nyugtát kap. Míg ez nem történik, segélyt nem kap 2. Midőn egy tag elutazik, neki az ellenőr a tett rendes befizetésekről nyugtát ad. Ha valaki elutazván, adósságot hagyott hátra, visszajövet addig nem tarthat igényt segélyre, míg tartozását le nem törleszti. 3. Itt működő tag elutazás után fél év múlva tarthat igényt segélyre. 4. A segélyezési összeg az utasoknál egy év lefolyta előtt 1 frt 50 krt, egy év után 3 frtot tesz. A választmány is hozott fontosabb határozatokat ez évben: február 4-én a rokkantalap javára táncmulatságot rendezett, mely 479 frt 62 krt jóvedelmezett, s márcziusban elhatározta az alapszabályok módosítását; az új választmány pedig augusztus 6-án tartott ülésén a heti illetéket 19 krról 20 krra emelte, s a november havi ülés után átadta a módosított alapszabályokat a nyomdatulajdonosoknak, hogy azok beleegyezése után fölterjeszthesse a helytartó-tanácsához. Ugyane választmányi ülés egy körlevelet is intézett a nyomdatulajdonosokhoz és az összes szaktársakhoz, hogy a betegsegélyző pénztár helyzetén, melyet ez évben erősebben vettek igénybe a gyakoribb megbetegedések, önkéntes adakozásokkal segítsenek; e körlevélnek – mint a következő évi pénztári könyvből kitűnik – volt is sikere, a mennyiben közel 200 frt jött be az önkéntes adakozásokból.

Segélyző-egyletünk ez évi működése s vagyoni állása a következő kimutatásból tűnik ki. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 6643 frt 32 kr. a segédek és munkaadók heti illetékei, vegyes bevételek (a febr. 4-iki táncmulatság jóvedelme, Kocsi S. elnök 30 frt adománya stb.) 6163 frt 9 kr. összesen 12806 frt 41. *Kiadások:* betegsegély 2928 frt 18 kr., temetési illeték 453 frt, uti segély 569 frt 50 kr., vegyes kiadások 559 frt 39 kr., összesen 4510 frt 7 kr., marad tehát fölösleg 8296 frt 34 kr., a mely a következőleg oszlik föl: a betegsegélyző pénztárra esik 2050 frt 55 kr. és a rokkant-pénztárra 6245 frt 79 kr. – Meghalt ez évben 12.

Az önképző-egylet választmánya 1867 elején nagyobb mérvben fejtette ki tevékenységét a szervezkedést illetőleg; a vigadóban birt helyiség már nem felelt meg a követelményeknek, mert ott sem a tanórákat nem bírták megtartani, sem a folyton szaporodó könyvtárt nem tudták elhelyezni. Még a múlt decemberben tartott havi gyűlés elfogadta az egylet kebeléből való dalárda alakítását, de a dalórák, valamint a még ugyancsak a múlt évben elfogadott magyar, német és franczia nyelvből való tanórák tartására nem volt az egyletnek megfelelő helyisége; a január hóban tartott választmányi ülés tehát elhatározta, hogy alkalmas helyiséget bérel; a márcziusi választmányi ülés pedig azt, hogy a németországi szaktársak példájára nyomdászati kézikönyvet ad ki »A könyvnyomdászat kézikönyve« cím alatt, melyben a külföldi jelesebb szakmunkák fordításai s eredeti dolgozatok jelennek meg. A választmány a szerkesztést Bendtner József és Szöllősy Mihály tagokra bízta. – A magyar és német nyelvből a tanfolyamok ápril elején nyíltak meg, a dalárda pedig szeptemberben alakult meg, de a tervezett kézi könyv, közbejött akadályok miatt, nem jelent meg.

Az ápril 7-én tartott havi gyűlésen szóba jöttek a budapesti könyvnyomdászok anyagi érdekeinek megóvása czéljából történendő intézkedések is, de mert e gyűlés alapszabályszerűleg nem volt határozatképes, ugyane hó 14-ére hívott össze a választmány új közgyűlést, a melyen Hirsch Lipót egyleti tag azt az indítványt tette, törekedjék arra az önképző-egylet,

hogy a nyomdatulajdonosok és segédek testületéből egy bizottmány alakíttassék, mely meghatározná a tanulók számát, a munkadíjat és munkaidőt, megvizsgálná és orvosolná az előfordulható panaszos eseteket, megszabná a könyvnyomda fölállításához szükséges képességet stb. A gyűlés, melyen több mint száz tag volt jelen, általános helyesléssel fogadta ez indítványt, s a munkálatokkal egy bizottságot bízott meg, melybe a következő tagokat választotta: Bendtner József, Gröber Alajos, Hirsch Lipót, Nagy Sándor és Neubauer Mihály. Ugyanez évben az önképző-egylet egy másik bizottsága árszabály-tervezetet is dolgozott ki a 18 kros számítás alapján, a mely a fentebbi indítványnak mintegy kiegészítő részét képezte.

A nyomdatulajdonosok és segédek között a viszony azonban nem rendeztetett, mert míg a segédek bizottsága mindent elkövetett, hogy rendezettebb viszonyok jöjjenek létre, addig a munkaadók testülete a segédek által már fogamatba vett munkálatot hosszú időkre – több mint egy évre – lehetetlenné tette.

Végre megemlítjük, hogy ez év november 30-án önképző-egyletünk kérvénnyel járult a kormány elé, melyben különösen a szövetkezetek ellen szóló törvény eltörlését és a teljes szövetkezetési szabadságot kérelmezte.<sup>15</sup>

Az Egerben megjelent »Gutenberg« ez év végén megszűnt, mert a fővárosi nyomdászok önképző-egylete elhatározta, hogy havonként háromszor megjelenő szaklapot ad ki. De egyrészt az ily vállalatához szükséges pénzalap előteremtése s a szükséges előkészületek, másrészt pedig a szerkesztő személyében való megállapodás s a nyelvkérdés annyira késleltették a lap megindulását, hogy a »Typographia« csak 1869. május 1-én jelent meg.

Ez évben a segélyező-egylet választmánya sem volt tétlen; folytonosan sürgette a megváltoztatott alapszabályok fölterjesztését, a melyben azonban a változtatások nagyon lényegtelenek voltak, s jobbra csak az átutazókra vonatkoztak; törekvésének azonban nem volt eredménye: az alapszabályok maradtak úgy, a mint 1861-ben kidolgozták.

A segélyező-pénztár ez évi állapotáról a következő kimutatást közöljük. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 8296 frt 34 kr., a tagok és nyomdatulajdonosok járulécai s vegyes bevételek, táncmulatság jövedelme, önkéntes adakozások stb. 6727 frt 76 kr., összesen 15024 frt 10 kr.; *kiadások:* betegsegélyre 2486 frt 54 kr., úti segélyre 280 frt 50 kr., temetésekre 435 frt 82 kr., vegyes kiadásokra (orvos, ellenőr stb.) 741 frt 80 kr., összesen 3944 frt 66 kr.; marad tehát *fölösleg* 11.079 frt 44 kr., mely a következőleg oszlik föl: a betegsegélyező pénztárra 2816 frt 71 kr., a rokkant-pénztárra 7935 frt 56 kr. s a kézi pénztárra 327 frt 17 kr. – Meghalt ez évben 11.<sup>16</sup>

Megemlítjük még e helyen, hogy ez évben jelent meg az első cikk a „Gutenberg” 9. számában az országos egylet érdekében Imreh Sándortól, s egy másik – szintén első – általános takaré- és kölcsönpénztár érdekében a 18. számban. Az előbbi eszme nem talált visszhangra, s a másodiknak is csak annyi haszna volt, hogy az Emich Gusztáv-féle nyomda személyzete alakított hasonló pénztárt a takarékoság elősegítése s a nagy mérvben elterjedt uzsora meggátlása céljából.

1868-ban indult meg a fővárosban az általános munkás-mozgalom, s a németországi munkások példájára itt is munkásképző egyletek alakultak az államsegély és önsegély elve alapján. Mindkét elvnek legtehetségesebb hívei és hirdetői és mindkét tábornak vezérei nagyrészt a nyomdászok soraiból kerültek ki. Ez a mozgalom azonban éppen nem terelte el a figyelmet szakegyletünkötől, s a tovább szervezkedés szépen haladt előre; az 1867 szeptemberében

<sup>15</sup> Az önképző-egylet tagjainak számát nem közölhetjük, mert a tagállományt föltüntető könyv oly rendetlenül vezetett, hogy azon eligazodni teljes lehetetlenség.

<sup>16</sup> A tagok számát illetőleg pár évig nincsenek teljesen megbízható adataink.

megalakult dalárda – az önképző-egyletnek már kényelmes helyisége lévén – sikeresebben folytathatta működését; rendszeresítették a tanórák is, gyarapodott a könyvtár, s tartattak rendes havi és választmányi gyűlések. Az elnök tapintatossága és a választmány erélyessége következtében az egyleti tagok száma is szaporodott, úgy hogy az év végén már megközelíté a 300-at.

Az önképző-egylet – mint említők – még a múlt évben megtett mindent, hogy rendezett nyomdai viszonyokat s jobb árszabályt hozzon létre; e törekvése azonban a munkaadók akkori makacs ellenállásán hajótörést szenvedett. Ez évben tehát ismét fölvette a megszakadt alkudozások fonalát, s a május 17-én tartott rendkívüli közgyűlésén egy bizottmányt választott, melynek kötelességévé tette a munkadíjak javítását s egyéb belviszonyok rendezését illető munkálatokat. A bizottmány tagjai a következők voltak: Bendtner József elnök, Szabó Elek jegyző, Dömötör Lajos, Firtinger Károly, Nietsch Alajos, Tanay Ede és Záhonyi Alajos biz. tagok. E bizottmány június 4-én körlevelet bocsátott ki, melyben azt ajánlja, hogy az önképző-egylet tegye az ügyet általánossá s hívjon össze általános nyomdász-gyűlést, a mely a további intézkedésekről gondoskodik.

A segédek által a nyomdatulajdonosokhoz terjesztett 18 krajczáros árszabályra ezek 16 krajczáros árszabályt kínáltak, s a hetes bizottságuk által kidolgozott javaslatuk következőleg szól:

»A midőn a pestbudai t. cz. könyvnyomdatulajdonos urak 1868. évi július 16-án tartott közgyűlése kebeléből szerencsések valánk megválasztatni, azon tiszta jószándékkal s felebaráti szeretettel ülénk egybe, miszerint a pestbudai könyvnyomdászsegédek kérvényének engedve, annyira, amennyire azt a józan ész és méltányosság megengedi, eleget tegyünk. Mindamellet is szem előtt tartván azt, hogy az árszabály felemelése által sem magunknak, sem pedig irodalmunknak kárára s terhére ne legyünk, tehát czélszerűnek, sőt kívánatosnak vélnénk, miszerint a bécsi árszabály a pestbudai árszabállyal azonosíttatnék, mert ha ez nem úgy történnék, akkor ki lennénk annak téve, hogy Bécsben a jutányosabb ár miatt több magyar művet fognának kiállíttatni, mint Budapesten. – De ezen féltékenységet ellensúlyozza bennünk az a meggyőződés, hogy miután a Pestbudán működő szedőink jobb árban részesülendnek, tehát nem fogják helyeiket oly hamar elhagyni, sőt hisszük, hogy az ár felemelése által több szedő fog Pestbudára csoportosulni mint eddig, s így a munkaerő szaporodása által könnyebb leend a rendes és pontos szabályozott működést fentartani; továbbá vállalkozó könyvnyomdatulajdonos urak rendezettebb erőre tevén szert, vállalataiknál adott szavokat képesebbek leendnek előbb beválthatni, mint eddig.

Ezen indokoknál fogva teljes reményünk van azt hinni, hogy a pestbudai könyvnyomdatulajdonos urak, úgy azok képviselői, valamint a tiszta jellemű s jó erkölcsiséggel és szorgalommal párosult működő egyének és a jelen ajánlandó ár- és rendszabályukat minden vonakodás nélkül elfogadják s azt a becsület lekötése mellett megtartják és másokkal is megtartatják.

Erre alapítván üzletünk jövőjét, s a rend jobbra fordulását, tehát az albizottmány a következő ár- és rendszabályban állapodott meg, melynél már a magyar irodalom csökkentése nélkül azt magasabbra emelni nem lehet, sőt vakmerőség is volna.

*Ár- és rendszabály.* 1. Perl betűért 1000 *n*-t véve 34 kr. 2. Nonpareille-ért 1000 *n*-t véve 31 kr. 3. Colonell-ért 1000 *n*-t véve 19 kr. 4. Petit, Garmond és Cicero sima szedésért 1000 *n*-t véve 16 kr. 5. Mittel, Tertia, Text 1000 *n*-t véve 20 kr. 6. Héber szedés 4 krral több. 7. Héber pontírozott 8 krral több. 8. Héber szedés troppal 12 krral több. 9. Görög szedésért duplán, azaz 1000 *n*-t véve 32 kr. 10. Szerb, illyr, oláh szedésért 1000 *n*-t véve 18 kr. 11. Egyházi vonásos szedésért 1000 *n*-t véve 20 kr. 12. Vegyes szedésért 1000 *n*-t

véve 18 kr. Megjegyzendő azonban, hogy a szövegben itt-ott előforduló egyes cursiv-, compact-, fractur- és ritkított szavak, fél vagy egész sor nem számítanak, hanem egy ívnek 16-od részét ha meghaladja, tehát csakis akkor leendő helye a számolásnak, valamint ha egy ívben  $\frac{1}{4}$  rész cicero,  $\frac{1}{4}$  r. garmond,  $\frac{1}{4}$  r. petit és cursiv vagy compacttal van vegyítve, vegyes szedésnek tekintetik. 13. Üres hasábczím (?) egy sornak számítatik, kettős (lebender) columnaczim kettőnek vétetik, a végső sor (Anschlagzeile) sem számít. 14. Nehezebb szedésű tabellák, melyek a munkában előfordulnak, ha teljes dupla fejezettel (?) birnak és egy lapot tesznek, duplán számítatik. 15. Könnyebb szedésű tabellák, melyek a munkában előfordulnak s egy lapot tesznek, 4 krral több számítatik. 16. Tágító (Durchschuss) minden egyes darab 1 *n*-t számít. 17. Üres lap (vacat), melyet a szedő köteles összeállítani, legyen az octav, quart, mindenkor a szedő javára esik. Hanem a czím, dedicatio, mottó az accidens-szedő által fog szedetni. 18. Javítás – correctura – történjék az a háznál vagy pedig a szerzőnél, azt az illető szedő köteles megcsinálni. Egyébiránt ha a szerző oly tetemes változást tenne, mely által a szedő nagy mérvben idővesztést szenvedne, azon esetben a szedő vagy óraszámra a 16 krral, vagy pedig egyezés után fog kárpótoltatni. Ha az egész ív a tetemes beleírás miatt megtördeltetik, t. i. a második correcturánál, – az szinte megtérítetik. Azonban a javítást a szedőnek háttérbe szorítani vagy halogatni semmi szín alatt nem szabad, mert az által a munka kiállítása hátráltatik. A szedő, gépmester vagy nyomó a sajtóból avagy gyorsajtóból adott revisióért, annak pontos kijavításaért szigorú felelősséggel tartozik, mert ha netalán az ő hanyagsága miatt az egyik vagy másik nyomtatvány maculatura lenne, azt okvetlen megtéríteni tartozik, valamint a forma összedöntéseért a gépmester és nyomó felelős s a kárt megtéríteni köteles. 19. A feltisztogatásra nézve: a) Ha a szedő illető helyét és szekrényét tisztán vette át, azt kilépése alkalmával viszonzni tartozik. b) Ha a szedő valami munkából három ívnél többet rendezett be, abból csak kettőt köteles felrámolni, a többit pedig kikötni s a factornak vagy raktárnoknak átadni köteles. c) Ha valaki a szedők közül önkényt felrámol, azért hogy anyagszerre tehessen szert, és azt a másik alattomban fáradozása gyümölcsétől megfosztja, az olyan szedő a nyomdából kiutasítatik s egyszersmind a többi nyomdákkal is közöltetik. d) Ha valaki felrámolni nem akar, annak az utolsó hetikeresménye mindaddig visszatartatik, valamig szemetjét feltisztogatja. 20. A marginalis szedés a columna szélességében általában számítatik. 21. A bizonyos pénzben álló egyének, ha épen a körülmények úgy hozzák magukkal, tehát köteleztetnek vasárnap délelőtt is bejönni, és az üzlet javára valamit lendíteni; ünnepnapokon pedig teljes szorgalommal a délelőtti órákban működni. Ha az üzlet úgy kívánná, hogy vásár- és ünnepnapokon délután is kellene működni, azon esetben heti fizetéséhez alkalmazva, a különórai munkák megtérítetnek. Az accidens-szedő szigorúan oda utasítatik, hogy helyét tisztán tartsa s a reá bizott címbetűket és körzeteket gondos figyelemmel kísérje s rendben tartsa. 22. A bizonyos pénzben álló egyének, ha conditiójokat ők hagyják el, azon esetben a 14 nap alatt számolni köteles. 23. Ha az időszaki lapoknál működő egyének közül a faktor tudta nélkül egyik vagy másik kimaradt, ily esetben joga van a factornak, a kimaradt szedő- vagy más munkás egyénnek helyére állítani az intézetben levő egyének közül akárkít is. Egyébiránt minden munkás ember conditiója elvesztése mellett becsületbeli köteletségének tartsa, minden tekintetben előljárójának engedelmeskedni. 24. Ha a munkás egyén csupán dévajkodásból vagy épen munkakerülésből nem jött az intézetbe, erre nézve más megtorlás ne használtassék, mint az elbocsátás, avagy az illető egyén annyi órát, a mennyit elfecsérelt, tartozik pr. óra 16 krral a rokkantak pénztárába fizetni s ez minden pardon nélkül okvetlen levonassék tőle. 25. Az éjjeli lapoknál működő egyének (szedők) hetifizetése általában minden Pest-Budán létező nyomdában egyenkint 11 frt 50 krba állapítatik meg, ezt becsületbeli köteletségének tartsa minden

nyomdatulajdonos megadni. Azonban a hetenkint egyszer avagy kétszer megjelenő lapokra nézve a számolás vagy bizonyos pénz közmegegyezés útján történik. 26. A felmondási idő mindenkor szombaton reggel 7 órától esti 7 óráig lehetséges; azontul sem egyik, sem másik részről nem érvényes. A felmondási idő valamint a szedők, úgy a minden az intézetben lévő munkás egyénekre nézve mindkét részről 14 nap határoztatik. 27. Minden szedő vagy más munkás egyén mielőtt kilépne, tartozik felrámolni, adósságát leróni, correcturáját bevégezni; ha pedig azt másra átruházta, azon egyént azért kielégíteni köteleztetik, szóval addig bizonyítványt semmi szín alatt nem fog kapni, míg kötelességének eleget nem tett. 28. Bizonyítvány nélkül senkit sem szabad felvenni, sem elbocsátani. Ezt a rendtartásra nézve mindkét részről okvetlen fenn kell tartani. Ha mégis akadnának oly egyének, kik mellőznék e rendszabályt és conditiójokból minden felmondás és bizonyítvány nélkül lépnének ki: az ily rendbontó egyéneket sem egyik, sem másik nyomdában felvenni szigorúan tiltatik, valamint a könyvnyomdatulajdonos úr vagy annak factora illendően és rendesen bocsássa el munkás embereit. Kik e rendszabályt átlépik, mindkét félnek joga van hatóságilag is e rendszabályt érvényesíteni. 29. Minthogy a bizonyos pénzben álló szedők – kivéven alapszedőket – magasra licitált heti fizetése kelti fel leginkább a beszámoló szedők kebelében az irigységet, tehát czélszerűnek vélné az albizottmány azt vagy megszüntetni vagy pedig semmi szín alatt 10–13 frtnál magasabbra licitálni szabad ne legyen. 30. Ha a factor teljhatalommal van felruházva, akkor a factornak kötelességében áll a működő egyének között igazságot szolgáltatni, s viszont a munkás egyének is a factor, annyival inkább a nyomdatulajdonos intézkedését minden vonakodás nélkül teljesíteni s respectálni szoros kötelességüknek ismerjék. Egyébiránt az illedelmes és igazságos bánásmód minden főnöknek és ügyvezetőnek ajánlatik. 31. A működő egyének, mint már művelt emberek, kik művelt emberekkel, írókkal jönnek érintkezésbe, illő, sőt követelhető is tőlük, hogy munkaidő alatt ne borozzanak, sörözzenek s pálinkázzanak, s egymást illetlen, sértő kifejezésekkel s pofolódzással ne ingereljék s ne sértegezzék, hanem mindenki lásson a maga munkája után, hogy fáradtsága gyümölcsét annál nagyobb mérvben élvezhesse. Ezt mindenkinek szoros kötelessége legyen megtartani. Ki ez ellen vét, rendőrileg is fog rendreutasíttatni. 32. A munkaidő (az ujságszedőket kivéve) pontban reggeli 7 órakor veszi kezdetét déli 12-ig, s délután pontban 2 órakor esti 7 óráig, s így mindenki tartozik az üzletben munkájához kezdeni; a ki e rendet nem tartja meg, az minden elmulasztott fertály áráért 10 krt fizet a betegek pénztárába. 33. A tanoncokat minden haszontalanságért küldözgetni nem szabad, sőt kötelessége mindenkinek azokat jóra inteni, tanítani, hogy jóra való munkás egyének váljanak belőlük. 34. Ezer *n* betűn felül minden 100 betű százanként számolás alá vétetik. 35. Az átvett kéziratokat legszentebb kötelessége egyikének ismerje a szedő megóvni és tisztán tartani. Pest, 1868. július 28. Kocsi Sándor, mint albizottmányi elnök. Az ár- és rendszabály átszemlélésére s annak elfogadására a t. nyomdatulajdonos urak felkéretnek.

Aláírások: Büchler, Hornyánszky Victor, Fanda József, Vodianer Fülöp, Emich Gusztáv, Heckenast, Noséda Gyula, Kertész József, Bartalics, Légrády testv., Rudnyánszky és Aranyossi, Kunosi és Réthy, Posner és Heller, Deutsch, Khór és Wein, Herz János, id. Poldini Ede, Tettau Lázár, Bucsánszky; a magyar egyetemi nyomda nevében; Krünner L. úgy mint meghatalmazott elfogadom. Bagó Márton.«

Az árszabályügy azonban a munkaadók ez ellenkező véleménye daczára elég gyorsan megoldást nyert, a mennyiben a segédek által készített árszabályt a fővárosi nyomdatulajdonosok mindnyájan elfogadták, azzal a módosítással, hogy 1000 *n*-ért nem 18, hanem csak 17 krt fizetnek; e módosításba azután a segédek is beleegyezvén, az új árszabály – 1848 óta az első – szeptember 14-én életbe lépett. Az a törekvés azonban, hogy a nyomdai viszonyok rendez-

tessenek, mint pl. a fiuk számának meghatározása, a nyomdatulajdonosok és segédekből álló közös bizottság fölállítása stb. nem vezetett célra. Az elfogadott árszabály szószerinti szövege a következő:

»Árszabály. A) *Szedők részére.* 1. §. A számítás módja. A számítás azon betűnem közönséges  $n$  betűje szerint történik, melyből egy mű vagy bármely más nyomtatvány szedendő, tizedrendszer szerint, és irányadó a betűnem időnkénti teste (Kegel). Ha valamely betűnemben az  $n$ -ek vastagabbak egy fél négyzetnél (Halbgeviert), úgy az utóbbiak szerint számíttatik. Ha a sor kitöltésére egy hiányjel vagy más gyengébb jel szükségessé válna, az  $n$ -ek számíttatik. 2.§. *Ritkító (Durchschuss).* Minden darab ritkító  $n$  gyanánt vétetik számításba. 3. §. *Kolumnaczim.* Élő kolumnaczimék zársorral együtt 3, holt kolumnaczimnek, azaz olyanok, melyek csupán csak a kolumnaszámot tartalmazták, a zársorral együtt 2 sornak számíttatnak. 4. §. *Sima szedés.* A magyar és német szedésre nézve következő meghatározások állanak. Petit, Bourgeois és Garmond 1000  $n$ -ért 17 kr. Cicero, Garmond  $n$  szerint számítva 1000  $n$ -ért 17 kr. Colonell 1000  $n$ -ért 18 kr. Nonpareille és Mitteltől kezdve fölfelé 1000  $n$ -ért 21 kr. Perl 1000  $n$ -ért 22 kr. Tót, szerb és román nyelveknél 1000  $n$ -ért 2 krral több számíttatik. Cirill, ruthén, orosz és görög, alá nem vágott minden nagyságú betűnemben 1000  $n$ -ért 22 kr., alávágottnál 24 kr. Héber szedés kölcsönös egyezkedésre hagyatik. 5. §. *Kevert szedés.* Ha valamely ív szövegében (a rovatok kivételével) más betűnembeli vagy ritkított szedés fordul elő és egy íven 20 sornyi tért foglal el, úgy ezen ívnél minden 1000  $n$  után 1 krral több fizetendő; ha az ív  $\frac{1}{16}$  részét teszi, minden 1000  $n$ -ért 2 krral javíttatik; minden tovább előforduló betűnemért hasonló térarányban, mint az elsőnél, a fönnnebbi javítás fele fizetetik. Ha a szedés kisebb betűnemmél (tehát aláakásra számítva) kevert, úgy hasonló térarányban 2 krajczárral (20 sornál), illetőleg 3 krral ( $\frac{1}{16}$  ívnél) javíttatik. Ha a kevert vagy ritkított szedés egy ívben a 20 sort el nem éri, úgy az ezért fizetendő kártalanítás kölcsönös egyezkedésre hagyatik. Minden valamely más műben előforduló kisebb betűnem, a reá esendő ár szerint javítandó. Ezen §. ujságszedésnél nem alkalmazható, és a fönn elsorolt esetek kölcsönös egyezkedésre hagyatnak. 6. §. *Mathematikai és táblázatos szedés.* Nehéz matematikai és tisztán táblázatos szedés vonalakkal, úgyszintén tisztán számszedés duplán számíttatik, könnyű matematikai és könnyű táblázatos szedésért illő kártalanítás fizetetik. (Hangjegyszedés kölcsönös egyezkedésre hagyatván.) 7. §. *Keskeny formátum.* 10 Cicero és azon alóli szélességű formátumoknál minden 1000  $n$  után 2 krral több fizetetik. Marginálisokért azon arányban fizetetik kártalanítás, a mint azok több vagy kevesebb számban előfordulnak. 8. §. *Tördelési pótlék.* Ha valamely munkában 2 szedőnél több dolgozik, minden 1000  $n$  után 2 kr. tördelési pótlék fizetendő. 9. §. *Javítások.* A szedő köteles a házi correcturát, egy szerzői javítást és a sajtó-revisiót végezni. Nem a szedő okozta szerzőcorrecturáért a szedőnek 17 kr. fizetetik óránként. Packet-szedők csak a házi correcturát csinálják. 10. §. *Föltisztogatás.* A munka befejezte után a szedő tartozik föltisztogatni. 11. §. *Bizonyos pénz.* A bizonyos pénz kölcsönös egyezkedésre hagyatik. 12. §. *Külön órák.* A kitűzött időnél tovább tartó munkáknál, úgyszintén vásár- és ünnepnapokon, a számoló szedőknek keresményökön felül minden 1000  $n$  után 10 kr. fizetetik; bizonyos pénzben álló szedőknek heti fizetésök minden forintja után 2 és  $\frac{1}{2}$  kr. fizetetik óránként. Ujságokra ezen §. nem alkalmazható. 13. §. *Lapszedés.* A naponként megjelenő lapok szedése minden 1000  $n$  után 2 krral magasabbra számíttatik, mint a többi munkák. Vásár- és ünnepnapok kártalanításként lapszedőknek a közönséges keresményen felül 1 frt fizetendő. 14. §. Ha számoló szedő mellé tanoncz adatik, az e fölötti leszámolás kölcsönös egyezkedés tárgya.

B) *Nyomók részére.* 1. Munkák- és accidenciákért minden formatumban, fekete nyomás, minden első 100 50 kr., minden következő 100 13 kr. 2. Nyomás a feketétől különböző színben, az első 100 50 kr., minden következő 100 13 kr. Festék töréseért 30 kr. 3. Többszörös berakásnál, fekete úgy mint más színben, minden berakás mint önálló forma, az első 100 50 kr., az egyszerűen többszöri berakás minden további 100-a 7 kr. számíttatik. Ha valamely forma mutatio által annyira megváltoztatik, hogy új beigazítás (Zurichtung) lett szükségessé, az új formának vétetik. Csekélyebb mutatók az idővesztés szerint kárpótoltatnak. 4. A bizonyos pénz kölcsönös egyezkedésre hagyatik. 5. *Külön órák.* A kitűzött időnél tovább tartó munkáknál, úgyszinté vásár- és ünnepnapokon, a keresményen fölül 10 kr. fizettetik óránként; bizonyos pénzben álló nyomóknak, heti fizetésök minden forintja után óránként 2 és ½ kr. fizettetik. Ráma bevonásaért 1 frt, timpanért 60 kr. fizettetik. 6. Ha számoló nyomó mellé tanoncz adatik, az e fölötti beszámolás kölcsönös egyezkedés tárgya. 7. A gépmesterek bizonyos fizetése, úgymint a külön órák díjazása kölcsönös egyezkedésre hagyatik. *Általános szabályok.* 1. §. A munkaidő 10 óra, és pedig reggeli 7 órától 12-ig, és délutáni 2 órától estveli 7-ig, kivéve a lapok körüli munkát. 2. §. Minden, a fönnebbi árjegyzékben nem foglalt munkák díjazása szabad egyezkedésre hagyatnak. 3. §. Jelen árjegyzék minden üzletben kéznél legyen. 4. §. Principálisok és segédek közti, ezen árjegyzékből eredő viták a nyomdásztestület választott bíróságához utasíttatnak. 5. §. Jelen árjegyzék 1868-ki szeptember 14-től kezdve lép érvénybe.«

Az önképző-egylet e sok munka mellett nem feledkezett meg iparunk fejlesztéséről sem, s ez évben nyomdai munkákból kiállítást is rendezett, a melyen leginkább tanonczok állítottak ki általok szedett könyvczímeket és más accidenz-munkákat. A kiállított munkáknak csak kis része felelt meg a szerény igényeknek, s ezek készítői kitüntetést nyertek. Az első díjat Laszky Ármin, az Athenaeum egyik tanulója nyerte, s a debreczeni városi nyomda dicsérő oklevéllel tüntettetett ki.

Ez évben tartatott meg Bécsben az első osztrák-magyar nyomdász-gyűlés is, melyen önképző-egyletünk két tagja által képviseltette magát. A gyűlés elhatározta az »Általános osztrák-magyar nyomdász-szövetség« megalapítását, s az előmunkálatok megtételére választott bizottság ki is dolgozta az alapszabály-tervezetet, de ezt az osztrák kormány elvetette, azzal az indokolással, hogy nem engedhet meg Ausztriában oly egyletet, a melynek más ország alattvalói is tagjai lehetnek.

Az önképző-egylet vagyona az év végén 634 frt 33 kr., s a könyvtár állása 800 kötet.

Segélyző-egyletünk ez évben rendes évi közgyűlést sem tartott, s működéséről a pénztári könyveken kívül semmi adat sem áll rendelkezésünkre; így tehát csak a bevételek és kiadások, valamint a vagyonszaporulat száraz számadatait közölhetjük. – *Bevételek:* áthozat a mult évről 11.079 frt 44 kr., a tagok és nyomdatulajdonosok járulékai 7536 frt 90 kr., összesen 18.616 frt 34 kr.; *kiadások:* betegsegély 3438 frt 48 kr., temetési illeték 435 frt, uti segély 167 frt 50 kr., vegyes kiadások 538 frt 32 kr., összesen 4579 frt 30 kr.; marad *többlet* 14.037 frt 4 kr., mely a következőleg oszlik föl a pénztárak között: a betegsegélyző-pénztárra 3584 frt 47 kr., a rokkantpénztárra 10.136 frt 90 kr. esik és a kézi pénztárban 315 frt 67 kr. marad. – Meghalt ez évben 11 tag.

1869. május 1-én indult meg az önképző-egylet kiadásában a »Typographia«, Buschmann F. egyleti elnök szerkesztése alatt; ő azonban csak alig negyed évig volt szerkesztő, s a július 11-én tartott havi gyűlés az önképző-egylet körül nagy érdemeket szerzett Sauerwein Gézát választá meg utódjául, évi 150 frt tiszteletdíjjal. A lap teljesen megfelelt a kiadó egylet intentióinak, csak az volt a baj, – a miért a második szerkesztő többször panaszkodott is, – hogy kevés volt a munkatársak száma. – Ugyanez évben nyomdász élczlap is jelent meg,

»Revisio« címmel, melyet Sógor György adott ki és Angyal Gyula szerkesztett, mely azonban előfizetők hiányában nagyon rövid ideig élt.

A választmány február hóban megsürgette ama kérvények elintézését, a melyet még a múlt évi szeptember 13-án adott be a nyomdatulajdonosokhoz, az árszabály némely pontjának megváltoztatásáért; mostani kérelmének volt is eredménye, a mennyiben a nyomda-tulajdonosok, Kertész József elnöklete alatt, márcz. 6-án tartott ülésükön, a kérelem egyes pontjainak a segédek érdekében való megváltoztatását ígérték, s ígéretöket szeptember hóban – ha nem is teljes meglegedésre – be is váltották.

Említettük, hogy a tavaly Bécsben tartott I. osztrák-magyar nyomdászgyűlésnek gyakorlati haszna nem volt, a mennyiben az osztrák kormány nem erősítette meg a hozzá a gyűlés határozatából fölterjesztett »Általános osztrák-magyar nyomdász-szövetség« alapszabályait; ennek daczára a II. nyomdász-gyűlés tehát, mely szintén Bécsben tartatott meg június 27., 28. és 29-én, ismét fölvette e pontot tanácskozásai közé, s a gyűlés napirendje a következő volt: 1. Elnök és két jegyző választása. 2. Az általános nyomdász-egylet ideigl. bizottságának jelentése. 3. A brünni egylet jelentése az osztrák-magyar birodalom nyomdász-tanoncz ügyéről. 4. Az ideigl. bizottság jelentése tartományi egyletek alapítását illetőleg. 5. A központi rokkantsegélyző-egylet alapszabályainak bemutatása. 6. A legközelebbi általános nyomdász-gyűlés idejének és helyének meghatározása. 7. Az általános nyomdász-egyesület alapítását czélzó bizottság megválasztása. 8. Netán beérkező indítványok megoldása.

Önképző-egyletünket a II. osztrák-magyar nyomdászgyűlésen a június 6-án tartott havi gyűlésen megválasztott Buschmann F. és Böhm Béla képviselték; a fővároson kívül még a következő magyarországi városok voltak e gyűlésen képviselve: Kassa (Schumann), Pozsony (Squarenina), Sopron (Claus) és Temesvár (Schwartz S.).

A gyűlés az elnök és jegyzők megválasztása s a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után némi módosítással elfogadta a brünni egylet indítványát a tanonczügyről, a mely szerint a tanulási idő 4 év, s fiu fölvételekor és fölszabadulásakor bizonyos illetéket fizet a helyi segélyző-pénztárba (ez a mi egyletünknel már ezelőtt is gyakorlatban volt); a 4. és 5. pont elfogadtatott, de az ötödiknek – mint tudjuk – érvényt soha sem lehetett szerezni; a jövő gyűlés helyéül Budapest jelöltetett ki, s a 7. pont végrehajtására bizottságot választottak. Végül megemlítjük, hogy e gyűlés kimondta a betűöntőkkel való szövetkezés szükségességét, amely kívánalomnak a mi egyletünk sietett is megfelelni, s azt, hogy minden nagyobb városban társulati nyomda alapíttassék, a mi azonban nálunk még mai napig sincs.

Az önképző-egyletben ez évben több oly eszme is vitetett keresztül vagy pendített meg, melyek az előre haladás iránt való élénk érdeklődésről tanuskodnak; július 24-én vitázó-kört alakítanak egyes szaktársak; a július 11-ki havi gyűléstől a Budán dolgozó szaktársak fiókegylet föntartását kérik, a melyet nekik ez a gyűlés ugyan megtagad, de kívánságukat később keresztülviszik, a mennyiben külön egyletet alakítanak; Kiss Antal egy társulati nyomda felállítását indítványozza »Gutenberg«-társulat czéggel, de mivel e társulat a részvényesek közé másokat is fölvelt, nemcsak nyomdászokat, az augusztus 22-én tartott közgyűlés egy másik társulati nyomda fölállítását határozta el. E közgyűlés augusztus 29-én és szept. 5-én folytatván, részben megvitattattak az alapszabályváltoztatások s címül a következő lön elfogadva: »A könyvnyomdászok és betűöntők egyletének alapszabályai Magyarországon«. Fölemeltetett továbbá a heti illeték okt. 2-ikától 10 krról 13 krra, a mely emelésért minden tag a »Typographia«-t ingyen kapta; az új választmány választása is megtörténvén augusztus 29-dikén, a megválasztottak 31-dikén Böhm Bélát választották elnökke, míg az addigi elnök, Buschmann F., alelnök lön. Böhm B. azonban az elnökséget nem sokáig viselte; szeptember végén a Posner-féle nyomda személyzete a nyomda igazgatósága által készített Hárszabályokat sérelmesnek találván, a választmánytól rendkívüli közgyűlés tartását kívánta, mely

intézkednék a további teendők felől. A választmány szükségesnek találta a rendkívüli közgyűlés tartását, az elnök azonban nem, s azt okt. 3-ikára össze is hívta, s ez összeütközés következtében az elnök leköszönt. Okt. 3-ikától Buschmann F. alelnök végezte az elnöki teendőket.

Önképző-egyletünk a társadalmi ügyeket sem tévesztvén szem előtt, az október 24-én tartott havi gyűlésen behatóan foglalkozott a coalitio ügyével; a szabad szövetkezés és gyülekezési jog törvény által való rendezése céljából folyamodott a törvényhozáshoz s egy körlevelet szerkesztetett, melyben a hazai többi munkásokat is hasonló eljárásra hívta föl. A bizottság által szerkesztett körlevelet a november 14-én tartott havi gyűlés elfogadván, be is nyújtatta Jókai Mór, az egylet tiszteletbeli tagja által az országgyűléshez, s szövege a következő:

»Magas országgyűlés! Azon öntudat, hogy szeretett hazánk lelkes honatyái a nép javát mindig szem előtt tartva, a kor igényeinek megfelelő reformokat méltányolni tudták, és azokat előmozdítani nem késtek, a jelenleg uralkodó rendezetlen czéhbeli viszonyok és az azokból eredő, a munkaadó és munkás közti eltérések – melyek az iparra nézve elnyomó és káros befolyást gyakorolnak – az alólírt egyletet arra indítja, hogy a már 1867. november 30-án a magas kormányhoz intézett kérelmét, de a mely akkor figyelemre sem méltattatott, a magas országgyűlésnek annál inkább szívére köti, mivel ezen a jogegyenlőségre alapított alkotmányunkkal gúnyt üző viszony a legmerevebb ellentétte fajult a munkaadó és munkás közt – hogy e tekintetbeni intézkedéseit a szabadság és jog értelmében megtenni méltóztatnék. Az alázatosan alólírt egylet nem tartja szükségesnek a magas kormánynak benyújtott kérvényében részletezett tényeket ismételni, hanem a lelkes honatyák bölcs belátása és ítéletére bízva a jelenleg uralkodó rendszert a munkaadó és munkás közötti viszonyban megvizsgálni, de egyszerűen megérinti, hogy az elsőnek teljes szabadság nyújtatik a munkások ellen szövetkezhetni, míg utóbbiak e jog gyakorlatában nem csak meg vannak akadályozva, sőt meg is büntetnek. Tekintetbe véve, hogy a szabadság nem egyesek kiváltsága, hanem az emberiség közjava; tekintetbe véve, hogy a szabadalmazott czéhek jelenlegi állása hazánk institúcióval meg nem egyező; tekintetbe véve, hogy a munkás nép az ország életerejét képezi, – a joggyakorlat tőle mégis megvonatik; tekintetbe véve továbbá, hogy mostanában már a porosz katonai állam is, a nemzetgazdászok által felállított azon alapelveket, – hogy a munkás a kínálat és utánkérdőzködéstől függ, ennek következtében a munkástól ne tagadtassék meg azon jog, miszerint munkájának értéke fölött maga határozzon, – elismerte. Elvárja a pest-budai könyvnyomdászok önképző-egylete, mint munkásegylet, a magas országgyűléstől, hogy az eddig még hatályban lévő, a szövetkezés ellen szóló törvényt eltörölje és helyébe a teljes szövetkezési szabadságot helyezze; hogy a munkás végre azon állásához közelebb juthasson, melyet elfoglalni, mint állampolgár, jogosítva és hivatva van. Midőn az alázatosan alólírott pest-budai könyvnyomdászok önképző-egylete a fent kimondott kérelmet a magas országgyűléshez terjeszti, meg van róla győződve, hogy ebben a magyar munkásnép legőszintébb óhaja van befoglalva – azért e kérelem minél előbbi teljesítését kéri. Pest. 1869. évi november 14-én a magas magyar országgyűlésnek alázatos tisztelettel a *pest-budai könyvnyomdászok önképző-egylete*.«

Az október 24-én tartott havi gyűlés az egylet közlönyének emelése érdekében egy socialis és egy technikai cikkekre pályázatot hirdetett, december közepéig terjedő beküldési határidővel; e pályázatnak azonban nem volt eredménye; elvonta a figyelmet róla az akkor már megindult árszabály-mozgalom. Több sikere volt a dalkör által augusztus 15-én hirdetett pályázatnak, mely Gutenberget dicsőítő hymnusra tüzetett ki, abból a célból, hogy azt dallamra is alkalmazzák. A pályadíjt Zathureczky Sándor nyerte el, s műve a »Typographia« 18. számában jelent meg.

Nem annyira a német elemnek az egyletben való dominálása ellen, mint inkább a társulási élet emelése s az önképző-egylet érdekeinek védelme céljából az önképző-egylet magyar ajkú tagjai október végén »Magyar nyomdász-kör«-t alapítottak; erre a németajkú szaktársak összeállottak, s ők is – szintén a kollégialis cél emelése érdekében – külön kört alapítottak »Deutscher Club« cím alatt.

Említettük, hogy a nyomdatulajdonosok nem elégtették ki teljesen a segédek kívánalmait a múlt évi árszabályon szeptember hóban eszközölt némi javítással, s ennek következtében az önképző-egylet választmánya folytonosan foglalkozott az árszabály-kérdéssel, míg végre a november 14-én tartott havi gyűlésen árszabálybizottságot választott, az árszabály újból való kidolgozása és a nyomdatulajdonosok elé való terjesztése ügyében. A bizottság az árszabály-tervezetet kidolgozta s december 8-án tette közzé, további működése azonban már a jövő évbe esik, így most csak a tervezet szövegét közöljük a későbbi módosítások szerint.

»Árszabály. a) *Szedők részére.* 1. *A számítás módja.* A számítás azon betűnem közönséges  $n$  betűje szerint történik, melyből egy mű vagy bármely más nyomtatvány szedendő, tizedrendszer szerint, és irányadó a betűnem időnkénti teste. Ha valamely betűnemben az  $n$ -ek vastagabbak egy félnégyzetnél (Halbgeviert), úgy az utóbbiak szerint számíttatnak. Ha a sor kitöltésére egy hiányjel vagy más gyengébb jel szükségessé válnék, az  $n$ -ek számíttatnak. 2. *Térző.* (Durchschuss). Minden darab térző egy  $n$ , nyolczadpetit térző azonban két  $n$  gyanánt vétetik számításba. 3. *Lapcím.* (Columnentitel). Élő lapcímelek zársorral együtt 3; holtak, azaz olyanok, melyek csupán a lapszámot tartalmazzák, a zársorral együtt 2 sornak számíttatnak. 4. *Síma szedés.* A magyar és német szedésre nézve következő meghatározások állanak: Cicero (Garmond  $n$  szerint) 1000  $n$  20 kr. Bourgeois és Garmond 1000  $n$  20 kr. Petit 1000  $n$  21 kr. Colonell 1000  $n$  22 kr. Nonpareille és Mittel 1000  $n$  24 kr. Perl 1000  $n$  27 kr. Latin, ruthén, szerb, oláh, francia, angol, olasz, spanyol és tót nyelveknél 1000  $n$ -ért 2 krral több. Orosz, cirill és görög alá nem vágott 1000  $n$  7 krral több, alá vágott 9 krral több. Héber szedés síma 4 krral, pontozott szedés 8, és troppal 12 krral magasabban számíttatnak. – A héber szedés számítása Nun szerint történik; a pontozott és troppjelek Passach szerint vétetnek számításba. 5. *Kevert vagy ritkított szedés.* Ha valamely ív szövegében (a rovatok kivételével) más betűnembeli vagy ritkított szedés fordul elő, és az ív  $\frac{1}{32}$ -ed részét eléri, úgy ezen ívnél minden 1000  $n$  után 1 krral több fizetendő; ha az ív  $\frac{1}{16}$ -od részét teszi, minden 1000  $n$ -ért 2 krral javíttatik. Ha a kevert szedés az ív  $\frac{1}{16}$ -od részét felülmulja, úgy minden további  $\frac{1}{16}$  ívért 1000  $n$  után 1 krral több fizetendő; ha ellenben a ritkított szedés az ív  $\frac{2}{16}$  részét felülmulja, úgy az kétszeresen számíttatnak, a többi szedés pedig egyszerűen. Minden tovább előforduló betűnemért hasonló térrányban, mint az elsőnél fizettetik a kárpótlás. Ugyanez érvényes kisebb jellegű betűknél is, melyek, hogy az aláírás elkerültessék, az alkalmazott írással egyforma testre (Kegel) van öntve, úgy mint czikkbetű (Kapitälchen) stb. Ha a kevert vagy ritkított szedés az ív  $\frac{1}{32}$ -ed részét el nem éri, úgy ezért megfelelő kárpótlás fizetendő. Ha a szedés számokkal kevert, úgy a ritkított szedés szabályai szerint kárpótoltatnak. Ha sorokat, hosszuk miatt, az előtte való sorokba kell átzárni, mint péld. szótárak stb. efféléknél, úgy az ily sor kettőnek számítandó; ha pedig a következő sorba kell kizárni, úgy az  $1\frac{1}{2}$  sornak számíttatnak. Zárjelek (Klammern) következőleg számíttatnak: 2 vagy három sort átfogók darabja 2 kr., 4 vagy 5 sorosak 3 kr., és minden további sorért  $\frac{1}{2}$  kr. Ha szavak egymás fölé zárandók ki, úgy két sor háromnak vétetik. Szavak aláírásánál minden darab 4 Cicero térző 1 krral kárpótolandó. Minden valamely műben előforduló kisebb betűnem a reá esendő ár szerint külön fizetendő, és jegyzeteknél a választvonal mindig a jegyzethez számítandó. Hasábozott szedés egész szélesség szerint számíttatnak, azonban a keskeny alakú szedés kárpótlási szabályai szerint fizetendő. Szám-széljegyzetek a szedés

szélességéhez számíttatnak. Írás-széljegyzetek azonban a szövegbeli számításon felül még 2 krral magasabban fizetendő. 6. *Táblázatos szedés*. Táblázatos szedés vonalakkal és számokkal vagy általában kitöltött lábakkal kétszeresen és mindig mint sima szedés számítandó, ellenben táblázatok vonalakkal számok nélkül vagy üres lábakkal, vagy számok vonalak nélkül  $1\frac{1}{2}$ -szer számíttatnak. Ha a tézőket vagdalni kell, úgy azért külön kárpótlás fizetendő, épúgy ha számok vonalakkal külön bekerítendő. 7. *Matematikai szedés*. Matematikai szedés általában kétszeresen számíttatik. 8. *Hangjegyszedés*. A hangjegyszedés szabad egyezkedésre hagyatik. 9. *Keskeny alak*. Azon szélességek, melyekbe legalább 40  $n$  nem fér, a következőleg számítandók: Egy 39, 38, 37  $n$ -es sor 1  $n$ -el több, egy 36, 35, 34  $n$ -es sor 2  $n$ -el több, egy 33, 32, 31  $n$ -es sor 3  $n$ -nel több, egy 30, 29, 28  $n$ -es sor 4  $n$ -nel több, egy 27, 26, 25  $n$ -es sor 5  $n$ -el több, egy 24, 23, 22  $n$ -es sor 6  $n$ -el több, egy 21, 20, 19  $n$ -es sor 7  $n$ -el több, egy 18, 17, 16  $n$ -es sor 8  $n$ -el több, egy 15, 14, 13  $n$ -es sor 9  $n$ -el több, egy 12, 11, 10  $n$ -es sor 10  $n$ -el több. 10. *Rosz kézirat*. Nehezen olvasható és rendetlenségben levő kéziratért szükség szerint illő kárpótlás fizetendő. 11. *Osztás*. Szedés nélküli osztásért a szedési ár harmadrésze fizetendő. Ha az osztás nehézségeket nyújt, vagy oly anyagot szolgáltat, melyet a szedő nem használhat, úgy minden óra, melyet haszontalanul tölt el, 20 kr-ával kárpótolandó. 12. *Szekrényváltogatás*. Oly esetekben, ha a szedőnek valamely munkánál kisegítőleg kell működni és ugyanegy szekrényből 2 frtot keresni nem képes, neki egy 30 krnyi kárpótlás adandó. 13. *Nemfoglalkoztatás*. Ha valamely szedőnek egy óránál tovább kell várni kéziratra, írásra stb., úgy minden foglalkozás nélküli órájáért 20 krral kárpótolandó; ellenkező esetben conditióját felmondás nélkül hagyhatja el. 14. *Tördelési pótlék*. Ha valamely munkában két vagy több szedő foglalkozik, úgy Petit írásnemtől minden 1000  $n$ -ért 2 krral több számítandó, Colonelltől lefelé ellenben  $1\frac{1}{2}$  krral több. Oly munkáknál, melyek berendezésüknél fogva a szöveggel párhuzamban álló jegyzetek, fejtegetések, apró metszvények stb. vagy a szöveghez álló széljegyzetek által nehéz tördelést igényelnek, az 1000  $n$  3 krral magasabban fizetendő. Ugyane határozatok érvényesek folyóiratok tördelésénél is. 15. *Javítások*. A szedő köteles egy házi javítást és sajtó-revisiót végezni. Minden további javítások- és sajtó-revisiókért a szedőnek 20 kr. fizetetik óránként. Az üzletből kilépő szedők csak azon javításokat kötelesek elkészíteni, melyek szombat délig kézbesítetnek nekik. Hasáb-szedők csak a házi javítást tartoznak végezni. 16. *Föltisztogatás*. A munka befejezte után a szedő nem tartozik feltisztogatni, annál kevésbbé valamely munka berendezése alkalmával, és utóbbi esetben neki az anyag, úgymint stégek, négyzetek, tézők, deszkák stb. kiszolgáltatandó; ellenkező esetben a tisztogatás ideje neki óránként 20 krral kárpótlandó. Új szekrények berakása darabonként 1 frtjával kárpótoltatnak. 17. *Bizonyos pénz*. A bizonyos pénz kölcsönös egyezkedésre hagyatik, azonban annak legkisebb összelete 11 frtnál kevesebb nem lehet. Ha számoló szedő állítatik időnként bizonyos pénzbeni foglalkozásba, úgy ez naponként 2 frt 50 krral fizetetik. 18. *Különórák*. A kitűzött időnél tovább tartó munkáknál, a számoló szedőknek keresetükön kívül óránként 10 kr. Éjfélutáni, úgymint vasárnap- és ünnepnap munkáknál óránként 15 kr. fizetendő. Bizonyos pénzben álló szedőknek heti fizetésök minden forintja után  $2\frac{1}{2}$  kr. fizetetik óránként. 19. Valamely munka címe, előbeszéde és tartalma a szedőtől el nem vonandó s még azon esetben is kifizetendő a mű szedőjének, ha az az accidens-helyen szedetik. Tömképek vagy fametszvényekért, költemények, vacatok, stbért levonás nem történik. – Hírlapok vagy folyóiratoknál a hirdetések mint síma Petit szedés számíttatnak, ha azonban ezekben kisebb írásból szövegek fordulnak elő, úgy a szerint számítandók. Ismételt közlésénél a szedő a síma Petit szerint számított hirdetés árának felével kárpótlandó. 20. Ha számoló szedő mellé tanoncz adatik, úgy az e fölötti leszámolás kölcsönös egyezkedésre hagyatik. *Lapszedés*. 21. Oly naponként megjelenő lapok szedése, melyek előállítás a

meghatározott munkaidőben nem történik, 1000 *n*-ként 24 krral számítandó. Ünnepi munkák kétszeresen fizettetnek; azonban ezen napokon a foglalkozásnak esti 7 óránál továbbra kinyújtani nem szabad. A lapoknál kiegészítőleg foglalkozó szedők számára a műszedés szabályai érvényesek. b) *Nyomók részére*. 1. Munkák és accidenciáért minden alakban fekete nyomás minden első 100 50 kr., minden következő 100 13 kr. 2. Nyomás a feketétől különböző színben, az első 100 50 kr., minden következő 100 13 kr. Festék törésért 30 kr. 3. Többszörös berakásnál, fekete úgy mint más színben, minden berakás mint önálló alak, az első 100 40 krral; az egyszerűen többszöri berakás minden további 100-a 7 krral számíttatik. Ha valamely forma mutatio által annyira megváltoztatik, hogy új beigazítás (Zurichtung) lett szükségessé, az új formának vétetik. Csekélyebb mutatiók az idővesztés szerint kárpótoltatnak. 4. *Külön órák és bizonyos pénz a nyomók, úgymint gépmesterekre nézve a szedők szabályai szerint fizettetnek*. Ráma bevonásért 1 frt, timpánért 60 kr. fizettetik. 5. Ha számoló nyomó mellé tanoncz adatik, az e fölötti beszámolás kölcsönös egyezkedés tárgya. *Általános szabályok*. 1. A munkaidő egy 9 órai, és pedig reggeli 7 órától 12-ig, és délutáni 2 órától esteli 6-ig, kivéve a napilapok körüli munkát. 2. Minden a fönnebbi árjegyzékben nem foglalt munkák díjazása szabad egyezkedésre hagyatik. 3. Jelen árjegyzék minden beirókönyv elejére vagy hol számlákon történik a beírás, annak hátlapjára kinyomatandó, oly üzletekben azonban, hol számolókönyvek vagy számlák nem használtatnak, egy példányban a falra függesztendő. 4. A felmondás szombat estétől keddi 12 óráig érvényes, és – hol szerződések vagy másnemű kötvények nem állanak – 14 napban állapíttatik meg. Az ez idő után történt felmondások csak a rákövetkező szombattól fogva érvényesek. 5. A kifizetés minden szombat esti 6 óráig történend meg; azonban husvét, pünkösöd és karácsony előtti napokon déli 12 óráig fizetendő ki. 6. A főnökök és segédek közti ezen árjegyzékből eredő viták fölött a mindkét fél részéről választandó 3–3 tagból álló bíróság ítél. 7. A mindkét fél által feltett szabályok minden három évben kölcsönösen átbírálandók s változtatásuk csak mindkét fél beleegyezése folytán történhetik meg. 8. Az árszabály a magas hatóság elé terjesztetik végleges megerősítés végett.«

Az eredeti s deczember 8-án közzétett árszabály-tervezeten a deczember 27-én tartott ülés tett változtatásokat: ez határozta el, hogy a tót, szerb, román, latin és ruthén nyelv szedése 2 krajczárral drágább; a héber síma szedés 4 krral, a pontozott 8 krral, a troppal való szedés 18 krral magasabban számíttatik a magyarnál. Az eredeti tervezeten 19 kr. volt véve alapul, s ezért szó volt egy előbbi – decz. 26-iki – ülésen arról is, hogy az *n* helyett *abda* számítás hozassék be, de ez indítvány később elvettetvén, a 19 kros alapszámítás helyett a 20 kros fogadtatott el, a mint a közölt tervezetben is van.

Az önképző-egyletben ez évben történtek közül megemlíjtük még, hogy Buschmann F. november 19-én az elnökségről leköszönvén, helyébe a választmányt Kornis Alajost választá elnökké, s hogy deczember 12-én tartott havi gyűlésen tétetett először indítvány a »Typographia« hetenként való megjelenése érdekében, de az indítvány ekkor elvettetett. – Az önképző-egylet vagyona az év végén 935 frt 53 kr. és 5 darab genfi társulati nyomda-részvény 250 frank névértékben, melyeket ez évben vett a választmány; a könyvtár állása pedig 940 kötet.

Segélyző-egyletünkben is élénkebb élet nyilvánult ez évben, mert az önképző-egylet választmánya is foglalkozván segélyző-egyleti kérdésekkel, ennek választmányát folytonosan sarkalta a nagyobb tevékenységre. A legélénkebb óhaj az alapszabályok megváltoztatása volt, különösen az általános osztrák-magyar nyomdász-gyűlés óta, a mely gyűlés elrendelte a betűöntőkkel való csatlakozást; már a »Typographia« 2. számában Szabó Elek cikksorozatát kezd meg s első közleményében sürgeti az alapszabályok megváltoztatását, hivatkozván arra, hogy már az 1865. augusztus 26-án tartott közgyűlésen az egylet ellenőrije kijelenté: »az

alapszabályok hiányosak s ezek alapján az egyesület károsítása nélkül tovább haladni nem lehet»; a május 20-án tartott választmányi ülésen Buschmann F. ellenőr is felhozta az alapszabályok változtatásának szükségességét, s elhatározták, hogy az alapszabály-tervezetet kinyomatják s minden tagnak a közgyűlés előtt kézbesítik. – A június 13-án tartott közgyűlésen elnök bejelenté az elhunyt Emőkei Emich Gusztáv 500 frtos hagyományát a rokkant-alapra; a budai szaktársaknak e közgyűlésen elő terjesztett kívánsága, hogy részökre külön orvos alkalmaztassék, teljesített; s pénzbeszedőül Buschmann Gusztávot választák, ki heti 10 frt fizetést kapott, de köteles volt az illetékeket a könyvekbe is bevezetni, minek következtében eddig az ellenőrnek fizetett tiszteletdíj megszűnt. A sokat vitatott alapszabály-ügy azonban e közgyűlésen sem intéztetett el, sőt nem is tűzték napi rendre; végül megejtetvén a választás, elnökül Falk Zsigmond úr lőn megválasztva. Az elnök legelső intézkedése volt, hogy az alapszabályok módosítására a július 12-én tartott választmányi ülésen bizottságot választott; ugyane választmányi ülés elhatározta azt is, hogy a betűöntők a régiebb kidolgozású tervezet értelmében – 10 frt beiratási díjjal – beléphetnek az egyesületbe.<sup>17</sup>

Segélyző-egyesületünk ez évi bevételeit és kiadásait, valamint a vagyonszaporulatot a következő kimutatás tünteti föl. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 14.037 frt 4 kr., a tagok és nyomdatulajdonosok illetékei s vegyes bevételek 12.424 frt 21 kr., összesen 26.461 frt 25 kr.; *kiadások:* betegsegélyre 5086 frt 82 kr., temetésekre 760 frt, úti költségre 159 frt, vegyes kiadásokra 1083 frt 19 kr., összesen 7089 frt 1 kr.; marad tehát fölösleg 19.372 frt 24 kr., mely a következőleg oszlik föl: 4568 frt 82 kr. a betegsegélyző-pénztárra, 13.433 frt 65 kr. a rokkantalapra s 1369 frt 77 kr. a kézi pénztárra. Meghalt ez évben 19.

Az 1870. év elején az árszabály-mozgalom veszi igénybe a szaktársak minden idejét; mindjárt az év elején átnyújtották a nyomdatulajdonosoknak az árszabály-tervezetet a következő irat kíséretében:

»Tisztelt főnöktestület! A pest-budai könyvnyomdászsegédek által 1869. évi decz. hó 26-án tartott közgyűlésben egy 11 tagu bizottmány választott azon célból, miszerint a köztük és a t. főnökök közt létező egyenetlenségeknek minél gyorsabb és gyökeresebb orvoslása iránt az összes nyomdászsegédeket képviselő gyűlés nevében kérelmet terjesszen a t. főnöktestület elé, s a kért orvoslást minden tőle kitelhető igyekezettel és minél rövidebb idő alatt kinyerni törekedjék. Tisztelettel alólírott bizottmány fontolóra vevén ennek folytán az orvoslására váró bajoknak roppant horderejét, utasításához képest első kötelességének ismerte, jelen folyamodványához mellékelni a közgyűlés által elfogadott árszabályi tervezetet, melyben elősorolvák a buda-pesti könyvnyomdász segédek kívánalmait; kéri a bizottmány a t. főnöktestületet, hogy kebeléből szinte egy 11 tagu bizottmányt küldjön ki, melynek feladata legyen, velünk együttesen a tervezetet megvitatni, s komoly megfontolás után mindkét rész által elfogadtatván, hatóságilag is megerősíttetni. Nem tartja a bizottmány szükségesnek ecsetelni a t. főnöktestület előtt bővebben eljárásának indokait, mert úgy véli, hogy a t. főnöktestület érzi és tudja azokat; de mégis megemlíti jogos kérelme egyik főpontját, a 9 órai munkaidőt, mely talán némelyeknél a legnagyobb ellenszegülésre fog találni. Jelszavunk, mióta emberi rendeltetésünket felfogtuk: »Míveltséggel szabadságra!« Az utóbbi időben pedig különösen a szabadság szorítottat meg, a mennyiben a kivételes munka által fizikai erőnk annyira igénybe vétetett, hogy e miatt szellemi képződésünk nagy kárt szenvedve, a fizikai megerősítésnek esik áldozatul; az ily munka-megszorítással a legjobb akarat mellett sem vagyunk képesek szellemi műveltetésünkre naponként csak egy órai időt

<sup>17</sup> Ez évben hozták e határozatot, nem az 1868-ban tartott közgyűlésen, mint Firtinger Károly az 1884-ben megjelent „Adatok a budapesti nyomdásztársulat társas életéből” című füzetében írja; 1868-ban a segélyző-egyesület nem is tartott közgyűlést.

elszakítani; s bátran kimondhatjuk, hogy ha így haladunk tovább, szellemi műveltség tekintetében a legközönségesebb munkásnál is hátrább fogunk állani. Hogy követelésünk jogos, azt különben is az egész világ műveltségre és szabadságra törekedése eléggé bizonyítja. Őszinték vagyunk, s – őszinteséget kívánunk. Az előre bocsátottak után az összes könyvnyomdász-segédek nevében azon kérelemmel járul a bizottmány a t. főnöktestület elé, hogy ezen árszabálytervezetet megvizsgálván, 1870-ik évi január 14-ig határozott választ adni sziveskedjék, mennyiben kíván jelen kérelmünknek megfelelni. Kelt Pesten, 1870. január 7-én. Teljes tisztelettel a bizottmány nevében: *Záhonyi Alajos*, bizottm. elnök. *Trócsányi Bertalan*, bizottm. jegyző.<sup>18</sup>

Erre a nyomdatulajdonosok tizenegyes bizottsága Wodiáner úrnál január 8-án ülést tartott, melyre a segédek bizottságát is meghívta.<sup>19</sup> E közös ülésen előterjesztették a nyomdatulajdonosok ajánlataikat, melyek szerint az alapszámítás 18 kr., a magyar lapok számítása 20, a németeké pedig 22 kr., s a munkaidő 10 óra lenne; a segédek bizottsága azonban ragaszkodván a 20 krajczáros alapszámításhoz, a 9 órai munkaidőhöz s általában az általuk föllállított árszabályhoz, megegyezésre nem tudtak jönni. – E sikertelen tanácskozás után az árszabálybizottság január 23-ára általános nyomdász-gyűlést hívott egybe, a melyen felolvastattak a nyomdatulajdonosok ajánlatai s ama fenyegetésök, hogy ha a segédek tovább is makacsul ragaszkodnak az általuk föllállított pontokhoz, úgy a nyomdatulajdonosok testülete föloszlik, s nem lesz kivel alkudozniok. A gyűlés a nyomdatulajdonosok ajánlatait elvetvén, elhatározta, hogy ragaszkodik a bizottság által készített árszabály-tervezethez s hogy másnap, január 24-én, az összes nyomdákban felmondjanak a szaktársak; mielőtt azonban a felmondás megtörténne, még egy átiratban kéri a segédek tizenegyes bizottsága a nyomdatulajdonosok bizottságát az árszabály elfogadására; elhatároztatott továbbá, hogy az oly nyomdákban, melyekben a teljes árszabály el nem fogadtatik, az ujságszedők se dolgozzanak, ha az ő kívánalmaikat teljesítik is. A felmondás megtörténvén, a nyomdatulajdonosok testülete a következő átíratot intézte a segédek bizottságához:

»Pest, jan. 25. A nyomdász-segédek f. évi jan. 23-án tartott közgyűlése által a buda-pesti nyomdatulajdonosok testületéhez intézett átíratból sajnálattal látja a nyomdatulajdonosok testülete, hogy a részéről kiküldött bizottmány által kidolgozott, a nyomdatulajdonosokkal bővebben tárgyalandó, s egyelőre a segédek bizottmányával vélemény-nyilvánítás végett közlött árszabály, mielőtt a nyomdatulajdonosok részétől csak nyilatkozat történhetett is: nemcsak hogy el nem fogadtatott, hanem a segédek részéről saját árszabályzatuk mint megmásíthatlan követelés állítatott fel. Alulírt nyomdatulajdonos-testület sajnálattal jelenti, hogy ily körülmények között lehetetlen részéről a tárgyalások tovább folytatására alkalmat lelteni. – Kelt a buda-pesti nyomdatulajdonosok testülete január 25-én tartott gyűléséből.«

A fölmondás és kilépés közt levő 14 nap nem a kérdés békés elintézésére, hanem a kedélyek elmérgesítésére szolgált; a napi lapok is bele szólván a dologba, mindnyájan ellenséges állást foglaltak el a segédek követeléseivel szemben, s tájékozatlan vagy rosszakaratú közleményeikkel félrevezetni igyekeztek a közönséget: fölhozták a szedők nagy keresetét, a hirlap-

<sup>18</sup> Az árszabály-bizottság tagjai: Záhonyi Alajos elnök, Trócsányi Bertalan magyar jegyző, Jilg F. német jegyző; Brandmüller József, Daday Géza, Gawlitza J., Heidenreich W., Kaczander Gyula, Schenk Adolf, Steinhardt Ottó és Szalay József.

<sup>19</sup> A munkaadók bizottsága a következő tagokból állott: Falk Zsigmond (a pesti könyvnyomda részvénytársaság igazgatója), Osterlamm (az Athenaeum igazgatója), Träger András, Fanda József, Buschmann Ferencz, (Bucsánszky faktora), Sichra Alajos (Heckenast faktora), Wodiáner Fülöp, Wein János, Urschitz Jakab (az Athenaeum faktora), Kocsi Sándor és Forster Rezső (Légrády-testvérek faktora).

irodalom szánandó állapotát, mint a mely nem bírja meg a nagyobb kiadásokat, a szedők erőszakoskodását stb. Ily körülmények között az árszabály-bizottság február 2-ára ismét általános nyomdászgyűlést hívott össze, mely elhatározta, hogy az árszabály-bizottság péntek estig teljhatalommal alkudozzék a nyomdatulajdonosokkal, de csak a 20 kros alapszámítás és a 9 órai munkaidő föntartásával. A bizottság tehát másnap levélileg újlag megkereste a nyomdatulajdonosok bizottságát, de ettől még ugyane napon a következő választ kapta:

»A pest-budai nyomdászsegédek t. cz. árszabály-bizottmányának. Az önök által f. hó 3-dikán hozzánk intézett becses átirat következtében alulirt testület mai napon tartott ülésén oly megállapodásra jutott, hogy azon mindenesetre, a főnöktestületben is létező hajlandóság, miszerint a nyomdászsegédek érdekeinek, a mennyire ezt saját érdekeink engedik, eleget tehetni, – mondjuk ezen hajlandóság azon körülmény miatt, hogy a nyomdászsegédek árszabály-bizottmánya küldői által nem volt egyébbel felhatalmazva, mint hogy a főnöktestület elé egy *ultimatummal* lépjen – hajótörést szenvedett. Mindenesetre nem lehet másnak, mint ultimatumnak nevezni azon értesítést, melyet az árszabály-bizottmány elénk terjesztett, miszerint ő csak az előbb elfogadott 20, illetőleg 24 kr. és kilencz órai munkaidő árszabály elfogadása alapján bocsátkozhatnak a mindkét fél részéről választandó vegyes bizottság által teendő alkudozásokba. Ezen tényálladék tekintetéből az alulirt főnöktestület azon határozatra jött, miszerint ezen követelésekre haladéktalanul beleegyezni elejétől fogva lehetetlenség, és hogy azon – hisszük a segédek által is óhajtott – békés utoni kiegyezkedés csak akkor lesz sikerrel, illetőleg kilátással egy gyakorlatibb eredményre, koronázva, ha az érintett vegyes bizottmányba, (melyet mi részünkről egyenlő feltételek alatt kiküldeni készek vagyunk) küldendő tagok azon utasításokkal láttatnának el, melyek alapja a minden értekezést visszautasító ultimatumot *nélkülözné*, és ezáltal a kölcsönös alkudozások megkezdethetnének, Pest, 1870. febr. 3-án tartott nyomdász-főnöktestület gyűléséből. *Kertész József*, testületi elnök.«

E ki nem elégítő, vagy helyesebben elutasító válasz után közeledett a kilépés ideje, s minél közelebb jött az, annál inkább csökkentek a remények a kérdés békés megoldását illetőleg, sőt a kilépés előtt való napon teljesen elenyésztek azok, mert köztudomásra jött a nyomdatulajdonosok egymás között kötött következő szerződése:

»A szedők részéről bekövetkező munka-megszüntetés folytán mi, alulirt összes pest-budai nyomdatulajdonosok egymás között szigorú egyességre lépünk, melynél fogva becsületszavunk adásával kötelezzük magunkat a következő eljárás pontos megtartására: 1. A főnöktestület egy ötös bizottmányt választ kebeléből, mely a mozgalom alatt az egyesség ügyét vezetendi. 2. A főnöktestület beleegyezése nélkül a jelenleg érvényben levő árszabály pontjain nem szabad változtatni. – Kivételnek csak akkor lehet helye, ha az ellenállás következtében valamely üzlet életföltétele lenne veszélyeztetve. – Ezen esetleges körülmény megítélése a főnöktestület által kinevezett bizottmány, és utolsó helyen a főnöktestület körébe esik. 3. Az összes nyomdatulajdonosok kötelezik magukat, vasárnap február 6-án 1870. reggeli 10 óráig, a főnöktestület által kinevezett bizottmánynak azon munkaerők tökéletes névsorozatát átnyújtani, melyek rendelkezésükre maradtak, hogy – szükség esetében – az egyes üzletek igényeihez képesti szétosztás foganatosíttathassék. 4. A kinevezett bizottmány kötelessége továbbá a kivételes idő alatt megjelenő napilapok nagyságát is meghatározni, és e tekintetben magát lehetőleg a jelen körülményhez alkalmazni. A míg a reggeli lapokra nézve az előlegesen, mint maximum, felállítandó fél ív, mint szintén az esti lapokra nézve a negyed ív nincs elérve, a bizottmány más igényeket tekintetbe nem vehet. 5. A napilapok főntebb érintett mérvbeni kielégítése után, a többi szükséges és szerződés által kötött munkák veendőik tekintetbe: és csak, ha a munkaerő oly mértékben növekedett, hogy a napilapok

eredeti alakjuk felében állíthatók ki, vehető a hetilapok szintén fél terjedelembeni előállítását munkálatba. Hetilapok, egész terjedelmükben, művek és accidenz-munkák csak akkor készíthetők, ha a napilapok egész eredeti alakjukat elérték. 6. Mihelyt valamelyik üzlet a politikai napilapokra vonatkozó határozatokat nem tartaná meg, – a jelenlegi egyesség elveszti kötelező erejét, és a bizottmány a további munka-zavarás folyamára újabb utasításokkal látandó el a főnöktestület részéről.»

Az árszabály-bizottság utolsó kísérletei is eredménytelenek maradtak, mert a nyomdatulajdonosok nem csak egymással, hanem még a lapszerkesztők és kiadókkal, s a könyvkereskedőkkel is szövetkeztek segédek ellen. Hogy milyen ereje volt e szövetkezésnek s milyen pressziót gyakoroltak azokra, kik nem akarták szövetkezésük kötelezőjét elismerni, bizonyítja a következő eset: a kilépés február 5-én megtörténvén, dr. Falk Miksa a »Pester Lloyd« szerkesztője, értekezett Khór és Wein nyomdatulajdonos urakkal s elhatározták, hogy ők a segédek kívánalmainak eleget tesznek; így történt, hogy e nyomdában már február 8-án a személyzet újra megkezdte a munkát. Erre a fővárosban megjelenő napilapok szerkesztői következő nyilatkozattal válaszoltak:

»A pesti magyar lapok szerkesztői, a szedő-strike tárgyában ma tartott értekezletükben, Khór és Wein nyomdatulajdonos urak leveléből a felől értesültek, hogy ők, a »Pester Lloyd« hirlap-bizottságának ama határozata folytán, mely tőlük szerződésük megszakítását teljesítését követeli, a szedőkkel való alkudozásra, vagyis a szedők által fölállított árszabály elfogadására kényszerültek. A magyar lapok összegyűlt képviselői, miután egyfelől e tariffát a magyar irodalom érdekeire – már csak ama monopoliumnál fogva is, mely arra a magyar nyomdaipar szűk köre miatt súlyosul – általában a *legsérelmesebbnek*, de különösen a kisebb lapokra s a magyar könyvek kiadására elviselhetlennek tartják, másfelől pedig a »Pester Lloyd« *incollegialis eljárásában* nem láthatnak egyebet, mint saját maga által a többi közlönyök rovására kizsákmányolandó üzérkedést, annyival is inkább, mivel dr. Falk Miksa úr a szerkesztők első értekezletében *ismételve* kijelenté, hogy nyomdájától – a strike kivételes esetében – nem fogja követelni a szerződés foganatosítását; ezennel a maguk részéről kinyilatkoztatják, hogy solidaritásukat a »Pester Lloyd« kiválása után is sértetlenül fel fogják tartani. Kelt Pesten, február 7. 1870. Rákosi Jenő, Csernátorny Lajos, Urváry Lajos, Lonkay Antal, Vadnai Károly, Simonyi Ernő, B. Kemény Zsigmond, Salamon Ferencz, Prilleszky Tádé, Friebeisz Ferencz, Csukássy József, Jókai Mór.«

A napi lapok szerkesztői ez erőszakos eljárásának meg volt az általok kívánt eredménye, a mennyiben a Khór és Wein-féle nyomda személyzetének a következő szombaton ismét ki kellett lépni. – A pesti könyvnyomda-részvénytársaság igazgatóját, segélyző-egyletünk elnökét, Falk Zsigmond urat pedig, ki szintén teljesíté személyzete kívánalmait, azzal kényszeríték az árszabály megtagadására, hogy kijelenték: »ha a többi nyomdatulajdonosokkal nem tart, úgy aláírást köroznak az írók, kiadók és könyvkereskedők között, melyben ezek megígérik, hogy ama nyomdában addig semmit sem nyomtatnak, míg ő áll az élén.« – A nyomdatulajdonosok ez eljárásából látható, hogy az erőszakoskodók nem a segédek, hanem ők voltak; de sőt még tovább mentek: szedőik megélhetését, a tisztességes munkát is lehetlenné akarták részökre tenni; február 3-diki kelettel a vidéki nyomdatulajdonosokhoz körlevelet intéztek, a melyben a többek között arra szólították föl ezeket, hogy legalább 6 hétig a Pestről vidékre utazó szedőknek ne adjanak munkát.

Igy állván a dolog, az árszabály-bizottság a munkaszünet második hetében, február 14-ikén, ismét átirattal kereste meg a nyomdatulajdonosokat, késznek nyilatkozván egyezkedési értekezletekre, hogy a »béke és munka« helyre álljon. A nyomdatulajdonosok bizottsága erre az átiratra, daczára, hogy csak 40 szedő állott rendelkezésökre és a napi lapok fél, sőt negyedrészt

tartalommal jelentek meg, február 16-án tartott ülésükön oly választ adtak, mely a segédek nem elégtételt ki: ígérték ugyanis, hogy ha a segédek elfoglalják helyeiket, ez esetben e hó 28-ig minden üzletben javított s mindenre kötelező árszabályt függesztenek ki, de arról, hogy milyen lesz ez árszabály, nem szóltak. Erre a segédeknek a febr. 13-án tartott általános nyomdász-gyűlésen választott ötös bizottsága (Anft, Hirsch, Gröber, Greifenstein és Luther) e hó 17-én új átirattal felelt, melynek azonban – dacára hogy a német lapok szerkesztői: Falk M., Rothfeld S. és Horn E. már korábban is hajlandók voltak a szedők kívánalmait teljesíteni – semmi eredménye sem lőn s a munkaszünet tovább tartott. – Megemlítjük még e helyen Türr István tábornoknak Thaisz Elek főkapitányhoz intézett levelét, melyben sajnálatát fejezi ki, hogy ez utóbbi közbelépése sem vezetett eredményre a sztrájk ügyében; egyúttal tanácsot is ad, hogyan lehetne a munkásokat kielégíteni. Szerinte osztalékot kellene a munkásnak adni a tiszta jövedelemből, s így biztosítva volna a munkás szorgalma s közvetve a tőke haszna is.

A sztrájk harmadik hetének végén már sokan akadtak a szaktársak közül, kiket részint a szükség, részint a kapzsiság, hogy magoknak jó helyet biztosítsanak, rávitt az elv iránt való hűtlenségre; az ekkor, febr. 27-én tartott általános nyomdász-gyűlésen az említettek következtében már tartattak békülékeny szellemben tartott szónoklatok is: így Gawlitza indítványozta, hogy a német lapok szerkesztői kéressenek föl a közbenjárásra, Hirsch pedig azt, hogy fogadják el a 18 kros számítást 10 százalék jutalékkal a 10 forinton felüli keresetnél. Indítványukat a gyűlés azonban elvetvén, elhatározta a tizenegyes bizottság által készített árszabályhoz való ragaszkodást.

A sztrájk negyedik hete még szomorúbb kilátásokkal kezdődött: mindig többen és többen akadtak a szaktársak között, kik az előbb említett okok miatt dolgozni mentek; ehhez járult még az is, hogy a nyomdatulajdonosok az utóbbi napokban minden érintkezést megszakítottak a segédek árszabály-bizottságával, s így a legvégső remény is eloszlott az ügy békés elintézésére. Ily körülmények között hívta össze az árszabály-bizottság az utolsó általános nyomdász-gyűlést az árszabály ügyében márczius 6-ikára; a szűkebb bizottság, mely a nyomdatulajdonosokkal előbb alkudozott, előadta, hogy ezek erősen ragaszkodnak a 18 kros számoláshoz; a gyűlés ezt elvetvén, Sauerwein indítványára elhatározta, hogy minden üzlet személyzete külön-külön kövessen el mindent az anyagi helyzet javítására. Végre elhatározták Anft indítványára, hogy hétfőn, márczius 7-én, mindenki mehet dolgozni, miután a tovább küzdés – a szaktársak fele már úgy is dolgozván – céltalan volna. E határozatok hozatala után Záhonyi Alajos, az árszabály-bizottság elnöke, előbb erős szavakkal megróván azokat, kik az ügyet cserben hagyván, a bukást elősegítették, a gyűlést feloszlatta.

Ily szomorú vége lett a fővárosi szaktársak harmadik árszabály-javítási mozgalmának, s hogy ily részletesen foglalkoztunk vele, annak egyedüli oka az, mert ez volt a legelkeseredettebb és leghosszabb ideig tartó harc, melyet hazánkban nyomdász-segédek és nyomdatulajdonosok egymás ellen vívtak. Tanulhatott belőle mind a két fél. Óriási volt a kár mind a segédekre, mind a nyomdatulajdonosokra. A segédek megtanulhatták, hogy minő erő rejlik az összetartásban; ha ugyanis nem lesz fele hűtlen az elvhez, okvetetlenül győznek; a munkaadók pedig megtanulhatták, hogy máskor munkásaik kívánalmait is figyelembe kell venniök, ha nem akarnak még egyszer oly kárt szenvedni, mint ez esetben szenvedtek. – Sok volt a munka már a kilépés előtt, s ez a négy heti szünetelés alatt valósággal megtorlódott; a nyomdatulajdonosok erősen ragaszkodtak a sztrájk alatt folyt alkudozásokban a 18 kros számításhoz, de ennek dacára a sztrájk után – hogy csak szedőket kapjanak – alig volt oly nyomda, hol 18 krral számoltak; egyikben 19, másikban 20 krt fizettek, volt oly üzlet is, hol a cicerót garmondnak számították, vagy 5–10 százalékot is adtak a munkakedv fokozására a kereset minden forintjára. Valóságos bábeli zavar uralkodott a sztrájk után, a minek kárát csak a nyomdatulajdonosok vallották.

Ezzel befejezzük az 1870-iki sztrájk történetéről írt sorainkat, s áttérünk az önképző-egylet ez évi működésére; még csak azt jegyezvén meg, hogy egyes üzletek (Khór és Wein, Neuer, Pesti könyvnyomda-részvénytársaság) a sztrájk után is teljesen megtartották árszabályunkat, a 9 órai munkaidővel együtt.

Az önképző-egylet működése a sztrájk következtében ha nem is szünetelt, de mégis megbénított; megtartattak ugyan a gyűlések, de azokon fontosabb intézkedések nem történtek. A sztrájk után azonban újra megindul az élénkebb élet; már a márczius 6-án tartott választmányi ülés felszólítja az összes fővárosi szaktársakat, hogy lépjenek be az egyletbe, s egyúttal fölhívást intéz Magyarország összes nyomdászaihoz, hogy hasonló egyleteket létesítsenek, melyek megkönnyítenék az osztrák-magyar nyomdász-szövetség megalakulását. – Az ápril 3-án tartott rendkívüli közgyűlésen az egész választmány leköszönvén, az ápril 10-én tartott rendkívüli közgyűlésen új választmány választott, mely a 12-én tartott választmányi ülésen Ács Mihályt választá elnökké; e gyűlés elhatározta továbbá, hogy a vidéki hasonczélú egyletek tagjai a »Typographiá«-t ugyanazon föltételek alatt kapják, mint a fővárosiak. – Bécsben a múlt évben tartott II. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés a III. gyűlés helyül Budapestet jelölvé ki, a választmány elhatározta ápril 26-án tartott ülésén, hogy ezt augusztus 14–15-ére hívja össze, s ugyanez ülés megsürgette a hatóságnál a már korábban benyújtott alapszabályok megerősítését is. – A május 15-én tartott havi gyűlés részben megvitatta a társulati nyomda alapszabályait, s elhatározta, hogy egy részjegy 25 frt s hetenkint 50 krjával fizetendő be; a befizetések június 15-ikén kezdődtek. A június 12-iki havi gyűlés elhatározta egy állomás-közvetítő-iroda felállítását, a takarékos-kölcsönpénztár alapítása iránt Wrbenzky által beadott indítványt azonban elvetette; ez volt a második kísérlet ily pénztár alapítására, de ez sem vezetett célra; ugyane gyűlés elhatározta, hogy a nyomdászgyűlési képviselők választását nyomdánkénti szavazással eszközli. Megválasztottak: Anft János, Sauerwein Győző, Szabó Elek, Gawlitza János, Nietsch Alajos, Ács Mihály és Traub Károly, de mivel Nietsch és Sauerwein már előbb más helyeken is megválasztottak, egyletünket csak öten képviselték a gyűlésen. – Megemlíjtük még, mielőtt a III. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés tárgyalásaira áttérnénk, hogy az osztrák-magyar nyomdász-szövetség alapszabályai mind Bécsben, mind Budapesten benyújtattak, de egyik kormány sem erősítette meg.

A III. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés fővárosunkban tartatott, a tagok nagy érdeklődése mellett; összesen 36 képviselő volt e gyűlésen, s a magyarországi városok közül a következők voltak képviselve: az önképző-egylet már említett öt képviselőjén kívül Sopron (Ihrlinger Antal), Pozsony (Eichleiter Ferencz), Kassa (Klein Lipót), Buda (Greiffenstein Lajos), a pesti betűöntők (Guth Albert), Nagy-Várad (Fehérvizy Márton), Arad (Nietsch Alajos), Vác (Kollmann), Szeged (Bendtner), Sárospatak (Kretovics J.), Pécs (Kern T.), S.-A.-Ujhely és Ungvár (Steinfeld R.), Győr (Jilg K. F.), Debreczen (Fritsch József); ezeken kívül még a következő osztrák városokat képviselték fővárosunkban dolgozó szaktársak: Olmütz (Sauerwein G.) és Salzburg (Tschutschegg V.).

A gyűlés tárgyai következő pontokból állottak:

1. Egy elnök és két jegyző választása.
2. Az ideiglenes bizottmány jelentése.
3. Röviden fogalmazott jelentések az egyletek rendszeres előmenetelei és tevékenységökről.
4. A pesti önképző-egylet indítványa egy általános Segélypénztár létesítése ügyében, foglalkozás nélküli műtársak részére.
5. Az alsó-ausztriai könyvnyomdászok és betűöntők egyletének határozati indítványa a tanonczügy reformálása tárgyában.
6. Az olműtzi könyv- és könyomdászok önképző-egyletének indítványai.
  - a) Egy évkönyv alapítása osztrák-magyar könyvnyomdászok és betűöntők részére.
  - b) A tanonczkérdés.
  - c) A segélyezési kérdés.
  - d) A könyomdászok felvételése a koronaországok könyvnyomdász és betűöntő egyleteihez.
7. A brünni önképző-egylet indítványai: A harmadik nyomdásznapon határozassék: Az ideiglenes szövetségi

bizottmány működjön oda, hogy azon esetben, ha az osztrák-magyar nyomdász-szövetség létesítése a felsőbb hatóságoknál jóvá nem hagyatnék, engedtesék meg az osztrák-magyar nyomdász-egyletek tagjainak valamely már létező külföldi szövetséghez csatlakozni, mint p. o. ez az osztrák-magyar nyomdász-főnököknek megengedettett; az esetben, ha ezen óhajítás is megtagadtatnék, az osztrák-magyar nyomdász-főnökök törvényszerűleg kényszeríttessenek a némethoni nyomdász-főnökök szövetségi testületéből kilépni. 8. A brünni önképző-egylet indítványa a következő határozatok hozatala iránt: a) a nyomdásznap azon óhaját fejezi ki, hogy jövőben a takaréktársulatok (egyleti nyomdák) alapításánál fogadtassék el elvül, miszerint azok nem egyesek vállalataiként nyerésszedés végett alapíttatnak, hanem hogy ily vállalatoknál főképen az veendő célba, hogy azok a segédek fizetése, humanus bánásmód, a tanonczok felvétele stb. tekintetében a többi helybeli nyomdákhoz mintául szolgáljanak, és továbbá: hogy ily vállalatoknál az egyletek időkénti választmányuk által gyakorolhassák a főfelügyeleti jogot a kimondott elv követését s szem előtt tartását illetőleg. A segédek felvételénél mindig különösen tekintetbe veendő a főnökök által üldözöttek. b) A nyomdásznap azon óhaját fejezi ki, fogadtatnék el elvben, hogy jövőben netáni munkamegszüntetések (Strike) *soha* se rendeztessenek két helyütt egyszerre, minden esetben pedig adassék az ideigl. szövetségi bizottságnak tudtára, ha ármozgalom vétetik célba. Nagyszerű strikok mellőzendők volnának, és netáni árszabályok nyomdánként lennének eszközöndők. c) A nyomdásznap ajánlja, hogy a tanonczkérdés rendezése a második nyomdásznap által elfogadott szabályzat szerint csak akkor kezdessék meg, ha úgy a szövetség, valamint a tartományi egyletek szervezése befejeztetett és az árszabályi kérdés mindenütt megoldott. 9. Általános nyomdászügyek. 10. A bizottság választása. 11. A jövő nyomdásznap idejének s helyének meghatározása. 12. Netáni indítványok megvitatása.

A gyűlést reggel 9 órakor, a vigadó kis termében, a bécsi »Gutenbergbund«, egyesülve a pesti nyomdászdalkörrel, a Gutenberg-hymnus elénekklésével nyitá meg, s ezután Ács Mihály magyarul, Gawlitza J. németül üdvözlőlvén a képviselőket, Antensteiner F.-t elnökké, Sauerwein Győzöt pedig alelnökké választották. – A napi rend második pontját a bizottság jelentése képezte; a jelentés fölhozta, hogy az osztrák-magyar nyomdász-szövetség alapszabályait ismét elvetette az osztrák kormány, a bizottság tehát, belátván, hogy e szövetségből semmi sem lesz, helyette a tartományi egyletek szervezését és kölcsönösségét ajánlotta. – A napi rend harmadik pontja: az egyletek jelentései a szervezkedésről és tevékenységekről; az egyes küldöttek megtevén jelentéseiket, áttértek a negyedik pontra, a pesti önképző-egylet indítványára: egy központi segélyező-egylet alapítása, foglalkozás nélkül levő műtársak számára. Ez indítvány elfogadtatott, hetenként 1 kr. illeték befizetéssel, s kivitele az ideiglenes bizottságra bízott, oly föltétellel, ha a delegátusok az illető egyletekben keresztyühithetik. (Soha sem vihették keresztyül.) Következett a napi rend ötödik pontja, az alsó-ausztriai egylet indítványa a tanoncz-ügyben. A bécsi egylet következő resolútiója fogadtatott el: »A III. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés azt az *óhaját* fejezi ki, hogy oda munkáltassék, miszerint az eddig fennállott tanoncz-viszony megszűnjék, és minden fiatal ember, ki a kellő ismeretekkel felruházva valamely üzletbe lép, azonnal segédmunkásul tekintessék és tehetségéhez képest díjaztassék«. – A hatodik pontot az olmützi egylet indítványai képezték; az a) pont: egy évkönyv alapítása, elfogadtatott és kivitelével az olmützi egylet bízott meg. A b) pont az ötödik ponttal együtt tárgyalatván következett a c) pont: a segélyezési kérdés, úgy intéztetett el, hogy a heti betegsegély minimuma 5 frt legyen, s az utazók csak az esetben nyerjenek segélyt, ha utolsó tartózkodási helyükön az ottani egyletnek tagjai voltak; a d) pont következőkép fogadtatott el: »A kömetzőknek és könyvmóknak a tartományi egyletekbe való fölvétele elvileg elismerendő és azoknak fölvétele a helyi viszonyoknak engedendő át.« – A hetedik pont fölött, a brünni egylet indítványa a szövetkezést illetőleg, a gyűlés napi rendre tért. – A napirend nyolczadik pontjának a) része következőkép fogadtatott el: »A nyomdász-gyűlés azt az *óhaját* fejezi ki, hogy a produktív társulatok alapításánál szorosan azon elvhez

kell ragaszkodni, hogy azok a segédek fizetése, humánus bánásmód, tanoncok tartása stb. tekintetében minden helyi nyomdának mintául szolgáljanak. Foglalkozásba fölvételeknél a rendszabályozottakra minden mások előtt főtekintet legyen»; a napirend nyolczadik pontjának b) része elfogadtatott, c) része pedig tárgytalanná vált az ötödik pont elintézése következtében. – A kilencedik pontnál több apróbb ügy elintéztetvén, a tizedik pont szerint bizottságot kellett volna választani, ezt azonban a gyűlés az alsó-ausztriai egyletre bízta; a tizenegyedik pontnál a jövő gyűlés helyéül Prágát jelölték ki. – Végre a tizenkettedik pont alatt több apróbb ügy elintéztetvén s elnök összegezvén a határozatokat, a gyűlést feloszlatta.<sup>20</sup>

Az önképző-egylet ez évi működésére visszatérve, először kell megemlítenünk, hogy a szeptember 4-én tartott közgyűlésen megválasztott választmány 6-án meg alakult, s elnökéül Pohl Józsefet választá. Az okt. 18-ikán tartott választmányi ülés elhatározta, hogy a már korábban sürgetett állomás-közvetítő intézmény nov. 15-ikén életbe lépjen; ugyane gyűlés továbbá intézkedett, hogy minden nyomda személyzete bizalmi férfiakat válasszon, kik a személyzet és nyomdatulajdonos között előfordulható vitás esetekben közbenjárók legyenek. Pohl az elnökségről a november 15-iki választmányi ülésen leköszönvén, helyébe az ugyane hó 22-ikén tartott választmányi ülés Antensteinert választá elnökké.

A III. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés határozata értelmében meg kellett kezdeni a szervezkedést. A korábban benyújtott alapszabályok azzal a megjegyzéssel érkeztek vissza, hogy a hatóság nem veszi tudomásul a változtatásokat, mert nincs kimutatva, hogy a tagok kétharmada valóban jelen volt a közgyűlésen; ez alapszabályon a szervezkedési bizottság újabb módosításokat tevén, azt a november 20-ikán tartott rendkívüli közgyűlés jóváhagyta s az alapszabályok benyújtattak. Ugyane gyűlésen a szervezkedési bizottság is megtevéen jelentését, ebből kitűnik, hogy Magyarországot – Erdélyt ide nem értve – 6 kerületre osztotta; ezek a következők: 1. Közép-Magyarország következő megyékkel: Pest, Nógrád, Zólyom, Hont, Esztergom, Bars, Komárom, Fehér, Heves, központ: *Pest*. 2. Északnyugati Magyarország következő megyékkel: Nyitra, Pozsony, Trencsén, Turóc, Moson, Sopron, Győr, Veszprém, Vas, központ: *Pozsony*. 3. Délnyugati Magyarország következő megyékkel: Zala, Somogy, Tolna, Baranya, központ: *Pécs*. 4. Délkeleti Magyarország következő megyékkel: Bács-Bodrog, Csongrád, Csanád, Arad, Zaránd, Krassó, Temes, Torontál, központ: *Temesvár*. 5. Keleti Magyarország következő megyékkel: Marmaros, Ugocsa, Szatmár, Szolnok, Kraszna, Szabolcs, Bihar, Békés, központ: *Nagyvárad*. 6. Északi Magyarország következő megyékkel: Árva, Liptó, Szepes, Gömör, Borsod, Torna, Abauj, Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, központ: *Kassa*. – A nyomdász-gyűlés egy másik határozatának is eleget teendő, elhatározták továbbá, hogy a foglalkozás nélküliek segélyezésére pénztári alapítanak, s ezért a heti illetéket 1 krajczárral, 13-ról 14-re, fölemelték.

Az önképző-egylet vagyona deczember végén 265 frt 2 krt tett, s a könyvtárban már közel 900 kötet volt. – Az önképző-egylet vagyonát a sztrájk alatt egyeseknek adott kölcsön apasztotta meg, mely kölcsönt igen sokan, köztök ma faktorok, még mai napig sem fizették vissza.

Mint önképző-egyleti ügyet megemlítjük még, hogy a dalkör ez évi augusztus 14-én, a nyomdász-gyűlés alkalmából rendezett ünnepélyen tartotta meg zászlószentelését,<sup>21</sup> s hogy a társulati nyomda fölállítására alakult takaréktársulatnak deczember végén 2674 frt 41 kr. vagyona s 93 tagja volt.

<sup>20</sup> E nyomdász-gyűlés emlékére a pesti könyvnyomda-részvénytársaság igazgatója, Falk Zsigmond úr, csinos emlék-érmét is öntetett Guth Albert szaktársunk által, s a tiszta jövedelmet a nyomdász-gyűlés ünnepélyrendező bizottságának szánta.

<sup>21</sup> A zászló-anya segélyző-egyletünk elnökének neje, Falk Leopoldine ő nagysága volt, s a zászlóra a legelső adományt, 20 frtot, Falk Zsigmond adta.

Segélyző-egyletünk ez évi működésében a legfontosabb, hogy az 1862 óta érvényben levő s éveken keresztül vitatott alapszabályok most módosítottak az igényeknek megfelelően s nyújtattak be megerősítés végett a miniszteriumhoz; mielőtt azonban erre áttérnénk, tekintsük előbb azokat az eseményeket, melyek ezt megelőzőleg történtek. – A sztrájkot nemcsak az önképző-egylet, hanem segélyző-egyletünk is megsínylette, mert a nyomdatulajdonosok és segédek között folyt surlódások következtében az előbbieket közül többen megtagadták a heti járulékot már az év elején. A január 30-ikán tartott rendkívüli közgyűlés elfogadta, mint elnöki indítványt, hogy az egyleti tevékenység erősítésére a rendes évi közgyűlésen 20 tag választassék (ez volt az első rendes választmány), és hogy a rokkantalap tőkéjén ház vagy telek vétessék. A június 19-ikén tartott közgyűlésen a nyomdatulajdonosok nagy része azt kívánta, hogy a rokkantalap nekik kiadassék s azt ők kezeljék, mint olyanok, kik azt be is fizették; kívánságok fölött azonban a közgyűlés napirendre térvén, a választás megejtése után végre valahára komolyan hozzá látott az alapszabályok megváltoztatásához, s a gyűlésen és a július 3-ikán tartott folytatólagos gyűlésen be is fejezték azt, s a végleges elintézés, stilizálást és benyújtást az új választmányra bízták.

Végül megjegyezzük még, hogy ez évben jelentek meg az első cikkek az országos egylet alakítása érdekében, s hogy az alapszabályoknak az igényeknek megfelelő változtatását első sorban az egylet elnökének, Falk Zsigmondnak köszönhetjük a tagok, ki a múlt évben történt megválasztása után rögtön erélyesebben látott e hosszú évek óta vajudó kérdés megoldásához, s a mily sok és nagy nehézséget gördítettek e munkája elé kezdetben a nyomdatulajdonosok, oly nagy szeretettel és tisztelettel adóztak fáradozásaiért a segédek. Az év végén a béke – legalább látszólag – helyre állt a segédek és munkaadók között, s azok a nyomdatulajdonosok is, kik az év elején megtagadták a heti illeték fizetését, később, az új alapszabályok elkészülte után, ismét fizették azt s hátralékaikat is kifizették. – Segélyző-egyletünk ez évi bevételei, kiadásai és vagyonszaporulatáról a következő kimutatás ad fölvilágosítást: *Bevételek:* áthozat a múlt évről 19.372 frt 24 kr., a segédek és munkaadók járulékaik s más bevételek 11.066 frt 2 kr., összesen 30.438 frt 26 kr.; *kiadások:* betegsegélyre 4913 frt 25 kr., temetésekre 920 frt, úti költségekre 304 frt, vegyes kiadásokra (orvosok, pénz-beszedő stb.) 1269 frt 8 kr., összesen 7406 frt 33 kr.; marad tiszta vagyon 23.031 frt 93 kr., mely a következőleg oszlik föl: a betegsegélyző pénztárra esik 6171 frt 72 kr., a rokkant-pénztárra 16.124 frt 45 kr. és a kézi pénztárra 735 frt 76 kr. – Meghalt ez évben 23.

Az 1871. év békésebb kilátások között nyílt meg, s a békét jelentékenyebb kérdések nem is zavarták. Fordultak elő ugyan kisebb árszabály-sértési ügyek, melyek az önképző-egyletet s a tavaly alakult bizalmi férfiak intézményét foglalkoztatták, de ezek az általánosságra csekély hatással voltak. A Schnitzer és Kohn-féle nyomda még a múlt év végén megtagadta az általa elfogadott árszabályt, behozta a 10 órás munkaidőt, s ez év elején is megmaradt eljárása mellett, a bizalmi férfiak minden törekvése daczára; később pedig a Lonkay-féle nyomda tagadta meg az általa korábban fizetett 5% jutalékot a kereset minden forintjára. E kettőnél fontosabb volt a Posner-féle nyomdában történt eset, hol szeptemberben, az elfogadott árszabály daczára, behozták a 10 órás munkaidőt; az önképző-egylet többször írt a nyomda igazgatóságának, de eredménytelenül, s végre is a dolog kilépéssel végződött, s a kilépettek segélyezése miatt a heti illeték pár hétre 20 krral fölemeltetett az önképző-egylet rendkívüli közgyűlése által.

Az önképző-egylet múlt évi június 29-ikén nyújtotta be az »Általános magyar nyomdász-szövetség« alapszabályait, s ezek ez évi január 7-ikén érkeztek vissza megerősítetlenül. Ily körülmények között nem volt más út a szövetkezésre, mint a kerületi egyletek szervezése; a szervezkedési bizottság már tavaly közölte munkálatait, mely szerint az országot hat kerületre osztotta, s közölte a közép- magyarországi egylet alapszabályait is, ajánlván azokat a többi kerületnek elfogadásra. Időközben azonban a viszonyok változtak; a tavaly alakított munka-

nélkülieket segélyező pénztár nem elégítette ki az igényeket csekély bevételével, s a benyújtott egyleti alapszabályok is már januárban megerősítetlenül érkeztek vissza; ámbár ez alapszabályokat ismét fölterjesztették, mégis fölmerült az a kérdés, hogy az önképző-egylet a segélyező-egylettel egyesíttessék, a mit különben már az I. osztrák-magyar nyomdászgyűlés is kimondott. Az önképző-egylet ki is küldött kebeléből egy bizottságot, hogy e nagy horderejű terv alapján dolgozzon ki egy szabályzatot. Januárban a váczi és esztergomi szaktársak beléptek az önképző-egyletbe, s később a budai szaktársaknak is megszűnt külön egyletök, s csak fiókját képezték a pesti, illetőleg a közép-magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének. A már 1869-ben kitűzött, de a bekövetkezett sztrájk miatt eredménytelenül maradt pályázatot a »Typographia«-ban megjelenő cikkekre a választmány ismét kitűzte a múlt év végén, ez évi márczius 1-ki határidővel, de – fájdalom – ismét eredménytelenül.

Sauerwein Géza megrongált egészsége miatt ápril elsején a szerkesztéstől visszalépven, helyébe az ápril 2-án tartott rendkívüli közgyűlésen Ács Mihály választatott meg, ki eddig is – Szabó Elekkel – a legszorgalmasabb támogatója volt a lapnak. Ugyane gyűlés elrendelte, hogy a Prágában tartandó IV. osztrák-magyar nyomdászgyűlésen három taggal képviselteti az egyletet, s a választást nyomdánként eszközölte; megválasztottak: Anft János, Antensteiner Ferencz és Sauerwein Géza. Az önképző-egylet a III. nyomdászgyűlés határozata értelmében foglalkozott az éjjeli munka megszüntetésével vagy legalább lehető korlátozásával is; ápril 16-ára általános hírlapszedő-gyűlést hívott össze e tárgyban, mely elhatározta, hogy egy emlékiratban meghívja a kiadókat és szerkesztőket közös tanácskozásra; addig is azonban, míg ennek eredménye lenne, egy másik emlékiratban felszólította őket arra, hogy ünnep- és vasárnapok után ne adjanak lapot.

A IV. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés május 28-án és 29-ikén tartatott meg Prágában a következő napi renddel:

»1. Egy elnök és két jegyző választása. 2. A nyomdászgyűlés- bizottság jelentése tevékenysége- és a pénztár kezeléséről. 3. A bizottmány indítványai: a) költségeinek engedélyezése; b) a delegatusok módozatának megállapítása; c) határozat egy nyomdász-szövetség mikénti felállítása iránt. 4. Jelentés az egyletek tevékenységéről. 5. Az alsó-ausztriai nyomdászok és betűöntők egyletének indítványai: a) egy központi közvetítő-intézet felállítása, összekötve tartományi segély-egyletekkel foglalkozás nélkül levő egyleti tagok számára; b) a tanoncz-ügyről. 6. A stajer tartományi egylet indítványa a tanoncz-ügy szabályzása végett. 7. A morva tartományi egylet indítványai: a) Osztrák-Magyarország valamennyi nyomdászegyleteit tartományi egyletekké szervezni, és az önképző és segély-egyletek összeolvasztását előmozdítani; b) egy központi rokkant- és nyugdíj-pénztár alapítása; c) a keresztül utazó beteg műtársak segély-összegének egy formáságáról; d) az egyletek tevékenységéről jelentések közhirrre tétele az egyleti közlőnyben. 8. Általános nyomdász-ügyek. 9. A bizottmány megválasztása. 10. A legközelebbi nyomdász-gyűlés ideje és helyének meghatározása. 11. Netáni indítványok.«

A gyűlés első napján az elnök, alelnökök és jegyzők megválasztatván, először a nyomdász-gyűlési bizottság tette meg jelentését, ezután a nyomdász-gyűlés bizottsága ajánlá, hogy az általános osztrák-magyar nyomdász-szövetség helyett külön osztrák és külön magyar szövetség alakíttassék; ez indítvány azonban, mivel a magyar kormány is elvetette a szövetség alapszabályait, mint célra nem vezető elvetetett, s helyette Antensteiner indítványát fogadták el, hogy az osztrák-magyar nyomdász-szövetség szüntettessék meg, s helyette inkább törekedjenek a szaktársak kölcsönösségen alapuló kerületi egyletek fölállítására. – A második napon az ötödik pont megvitatása következett; elfogadtatott, hogy központi közvetítő intézetek Bécsben és Pesten állíttassanak föl, a tartományi segélyegyletekkel összekötve foglalkozás nélkül levő szaktársak számára. Ezután következett a gyűlés legkényesebb tárgya:

a tanoncz-szabályzat, hosszú vita után végre kimondatott, hogy a tavalý hozott határozati fõntartassék a következõ módosítással: »tizennégy éven alól levõ ifjak, valamint az olyanok, kik nem bírnak elegendõ iskolai képzettséggel, ne vétessenek föl tanonczokul.« A napi rend hetedik pontja, a morvaországi egylet indítványa, szintén elfogadtatott minden pontjában. E pont b) része szerint egy központi rokkant-segélyzõ egylet alakítandó oly városok nyomdászai és betûöntõi számára, hol nincsen tartományi egylet. Végre a napi rend nyolczadik pontja alatt ismét elhatározták a segélyzõ-egyletek kölcsönösségét, és határozatot hoztak az éjjeli munka és hétfõi lapok megszüntetése tárgyában. A jövõ gyûlés helyéül Brünnt, s idejéül junius 29 és 30-ikát jelölték ki, s az elõmunkálatokat a brünni egyletre bízták.

A IV. osztrák-magyar nyomdász-gyûlés nem volt oly látogatott, mint az elõbbiek, minek oka a hely távolságában leli magyarázatát, s a magyarországi városok közül – Pest (Anft, Antensteiner és Sauerwein) kivételével – csupán csak Pécs (Nagel) volt képviselve.

Az önképzõ-egylet július 23-án tartott közgyûlésén az új választmány megválasztatván, július 25-én megalakult s elnökül Ács Mihály szerkesztõt választotta meg. A közgyûlés elhatározta továbbá, hogy a nyomdászatnak hazánkban való behozatala emlékére nagyobb szabású ünnepélyt rendez; ez ünnepélynek tulajdonképen még 1870-ben, mint az évforduló évében, kellett volna megtartatni, de a sztrájk következtében alkalmatlan lévén erre az idõ, s az önképzõ-egyletnek tőkéjét is fölemésztvén a sztrájk, akkor elhalasztatott az kedvezõbb idõre. A gyûlés az ünnepély elõ munkálataira bizottságot is választott, s megtartásának idejét 1873 pünkösdjére tűzte ki.

Nagy csapás érte az önképzõ-egyletet ép úgy, mint az összes szaktársakat Sauerwein Gézának ez év július 16-án történt elhalálozása által; Sauerwein mûveltsége, jellemiszilárdsága és erélye által nemcsak a szaktársak nagyrabecsülését, hanem a nyomdatulajdonosok tiszteletét is kivívta magának. Temetése a szaktársak oly részvétele mellett ment végbe, a minõben még soha senkit sem részesítettek; a sirnál Daday Géza magyar, Anft János pedig német gyászbeszédet tartott és Hirsch Lipót ez alkalomra készült német költeményét olvasta föl.

A tanoncz-ügy szabályozása, mellyel az önképzõ egylet majdnem fönnállása óta mindig foglalkozott, s mely az eddig tartott osztrák-magyar nyomdász-gyûléseken is beható vita tárgya volt, 1871-ben is foglalkoztatta önképzõ-egyletünket. A december 17-én tartott havi gyûlésen egy ötös bizottságot választott, hogy ez a tanoncz-ügy szabályozására vonatkozó kérvényt intézzon a nyomdatulajdonosokhoz. A bizottság kötelességének megfelelven, kérvényt intézett Kertész József úrhoz, mint a nyomda-tulajdonosok bizottsága elnökéhez, melyben a tanonczügynek közösen történõ szabályozását kérték. A kérvényhez egyuttal tervezetet is mellékeltek, mely az ipartörvény követelményeinek is megfelelt.

E fontos kérvénynek azonban nem lett semmi haszna; nemcsak hogy el nem intéztetett, de sõt nem is tanácskoztak fölõtte a nyomdatulajdonosok, mert Kertész úr ama megjegyzéssel adá vissza a benyújtó ötös bizottságnak, hogy teljes lehetetlenség a nyomdatulajdonosokat gyûlésre összehívni.

A nyomdanyításra tavalý alakult takaréktársulat ez évben új, II. részvénytársulatot bocsátott ki, a minek azonban nem volt a kívánt eredménye; december 24-én tartott ülésén pedig elhatározta, hogy az üzletet jövõ évben megnyitja. A kibocsájtott új részvénytársulat daczára a társulat vagyona – a kilépések következtében – nem csak hogy nem gyarapodott, de valamivel még csökkent is a mult évi zárlathoz képest. – A IV. osztrák-magyar nyomdász-gyûlés határozata értelmében az önképzõ-egylet statisztikát is készített, s ezt decemberben küldte el a Brünnben székelõ nyomdász-gyûlési bizottságnak. – A munka nélkül levõket az 1 kros illetékbõl nem bírván a választmány segélyezni, folytonosan gyûjtött számukra, nemkülönben gyûjtöttek az évben több helyen elfordult ármozgalom következtében munka nélkül lett

idegen szaktársaknak is, úgy, hogy ha az akkori önkéntes megadóztatást összehasonlítjuk a jelenlegivel, arra az eredményre jutunk, hogy az nem igen marad ennek mögötte.

Az önképző-egylet ez évi történetéből megemlíthjük még, hogy – a német klub megszűnése dacára – ekkor vették kezdetüket azok a vizsályok, melyek a magyar és német ajkú szaktársak között – egymást félre értvén – évekig fönnállottak, s az egyletet működésében, a választmányi tagok személyeskedésből történt folytonos leköszönése következtében, nagyon megbénították. – Az egylet dalárdájában is ez évben történtek az első egyenetlenségek az idegen működő tagok miatt, de akkor még nem ment a dolog kenyértörésre. – A budai szaktársak ez évben alakítottak külön dalárdát, mely azonban az önképző-egylet kiegészítő része maradt mindig.

Az önképző-egylet vagyona az év végén összesen kitett 16 frt 45 krt, s ebből 6 frt 63 kr. az önképző- s 9 frt 82 kr. a munkanélkülieket segélyező pénztárra esett. – A könyvtárban 900 kötet volt.

A segélyező-egyletben ez évben történtek közül legfontosabb az, hogy a múlt évben benyújtott alapszabályok a miniszterium által némi módosításokkal május 24-én megerősítettek; megjegyezzük azonban, hogy már a megerősítés előtt életbe léptek a május 14-én tartott közgyűlés határozata értelmében. – Ez alapszabályok: »A pest-budai könyvnyomdászok és betűöntők segélyzőpénztárának alapszabályai,« ha nem is feleltek meg teljesen a nyomdászgyűlések határozatainak, a mennyiben nem kerületre, hanem csak a fővárosra szólottak, mindazáltal nagy haladást tanúsítanak a régi, még 1862-ben megerősített alapszabályokkal szemben. A legfontosabb változtatás benne az, hogy az egylet nem nyomdászok, hanem nyomdászok és betűöntők egylete, s hogy egy egészen új segélyezési ág, az özvegysegélyezés is fölvétetett benne, habár csekély összeggel: tíz évi tagság után 50 frt végkielégítéssel. Említésre méltó változtatások még, hogy a heti illeték 20 krról 25 krra emeltetett,<sup>22</sup> betegsegélyül 70 kr. helyett 90 krt kaptak a betegek és hogy 100 tag kívánságára bármikor köteles a választmány rendkívüli közgyűlést összehívni.<sup>23</sup>

Segélyző-egyletünk ez évi bevételei és kiadásai, valamint vagyon-növekedéséről a következő kimutatást közöljük. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 23.031 frt 93 kr., a tagok és munkaadók járulécai s vegyes bevételek (ajándékok, takarékpénztári kamatok) 14.397 frt 25 kr., összesen 37.429 frt 18 kr.; *kiadások:* betegsegély 5531 frt 70 kr., temetésekre 680 frt, úti költségre 257 frt és vegyes kiadásokra (orvosok, pénz-beszedő, tagkönyvvezető fizetése stb.) 1744 frt 52 kr., összesen 8213 frt 22 kr.; marad tehát fölösleg 29.215 frt 96 kr., mely a következőleg oszlik föl: 7415 frt 79 kr. a betegsegélyező pénztárra, 19.959 frt 85 kr. a rokkant-alapra és 1840 frt 32 kr. a kézi pénztárra esik. – Meghalt ez évben 17.

Az önképző-egylet működésének jó részét 1872-ben ismét árszabály-mozgalom foglalta el; az év másik jelentékeny eseménye pedig a Brünmben tartott V. osztrák-magyar nyomdász-gyűlés volt.

A január 28-án tartott rendes félévi közgyűlésen a választmány újjá választatván, a 30-án tartott választmányi ülésen megalakult s Ács Mihály elnöknek még január 4-én történt leköszönése következtében Bendl Ferenczet választotta elnökül. A márczius 24-én tartott havi gyűlés elhatározta az árszabály módosítását, s a munkálatokra öt tagú bizottságot (Anft, Antensteiner, Bauer J. M., Gawel Gyula és Felvinczy Antal) választott, mely az általános

<sup>22</sup> A régi alapszabályokban a heti illeték 12 kr. volt, de csak alig egy évig fizettek ennyit; később 13, 19, 20, sőt egyszer egy héten 31 krt is fizettek a tagok, a pénztári könyvek tanúsága szerint.

<sup>23</sup> Ez évben volt az egyletnek az első rokkantja: Kettinger József, és az új alapszabályok értelmében ugyancsak ez évben nyújtotta az első özvegysegélyt: Prihoda János özvegyének.

nyomdász-gyűlést is összehívja. Ugyane gyűlés a lap szerkesztésére vonatkozólag a következő határozatokat hozta: »1. A szerkesztő-bizottság saját köréből választ magának elnököt, ki köteles minden hóban legalább két ülést összehívni. Minden cikk, levelezés stb., mely elvi kérdést tárgyal vagy polemizáló és személyeskedéssel foglalkozik, a szerkesztő-bizottságnak előmutatandó. A szerkesztőnek szabadságában áll azonban, a szerkesztő-bizottság ellenmondása daczára, a cikkeket a lapban közölni; ez esetben pedig a szerkesztő-bizottság a választmányhoz vagy a közgyűléshez apellálhat. A választmány a szerkesztő-bizottsági üléseken egy küldött által képviselteti magát, mely ott szavazati joggal bír. 2. A gyűlés elhatározza és utasítja a szerkesztőt, hogy a lapot minden tekintetben szabadelvű cikkek fölvételével és az ellenkezők elutasításával szerkessze, továbbá hogy a nyomdászgyűlési határozatokra és az egyletet érdeklő kérdésekre több tekintettel legyen.« – A szerkesztő e határozatokat sérelmesnek találván, különben is megunván már, hogy folytonosan reakzionárizmussal vádolják, az április 16-án tartott választmányi ülésnek írásban bejelenté lemondását. Az ugyane hó 21-én tartott havi gyűlés elhatározta, hogy a lapot a szerkesztő bizottság szerkessze, mely kebeléből egy tagot választ, ki a hatóság előtt felelős; a bizottság május 1-én vette át a lap szerkesztését s a hatóság előtt Firtinger Károly jelentetett be mint a szerkesztésért felelős. Most lássuk, minő programmal lépett a szerkesztőbizottság föl. Az »Olvasóinkhoz« című beköszöntőjében többek közt ezt mondá: »A *Typographia* legyen hű tükre a körülményeknek, de egyszersmind a biztos vezér is egy jobb jövő felé. Lapunknak nem szabad eredetét elfeledni, nem szabad elfeledni, hogy műtársak, munkások alapították és tartják fenn, nem szabad tehát más érdekeket soha sem támogatnia, mint munkás-érdekeket, első sorban azonban az egyleti tagokéit, kiknek mint szaklap szolgál.«

A fiatalabb szaktársak, ha ez utóbbi sorokat olvassák, azt hiszik, hogy a lap ezután jobban, érdekeinknek megfelelőbben szerkesztetett, s hogy az előbbi szerkesztőnek csakugyan reakzionárizmusáért kellett a szerkesztéstől megválni; pedig nem így áll a dolog: a lap nem lett jobb, mert az új szerkesztőt sem támogatták a szaktársak, – ép úgy mint elődeit, – s az előbbi szerkesztőnek nem annyira az elvért, mint inkább a már huzamos idő óta tartó (habár csak kendőzött) nemzetiségi viszálykodások miatt kellett leköszönni; legjobban bizonyítja ezt az, hogy a tiszta magyar ajku szaktársak egymásután léptek ki a választmányból. Az erősebb párt ügyes taktikát használt; nem a nemzetiség vádjával, hanem érdekeink védelmének elhanyagolásával vádolta a gyöngébbet s meg is buktatta; és a gyöngébb – elég tapintatlanul – bukása után egészen visszavonult: nem vett részt közügyeink intézésében, átengedte teljesen a tért a győztesnek, a hol pedig ellenzék képezésével sokat használhatott volna.

Ez alatt az árszabály-bizottság folytatta működését, s az 1870-ikétől egészen eltérő eljárást követett. Az árszabály-tervezetet ugyanis minden egyes nyomda személyzetének külön-külön terjesztette elé, s így – hallván ezek különböző véleményét – tisztultabb nézetekkel léphetett a megtartandó általános nyomdász-gyűlés elé, melyet május 12-ére hívott össze; e gyűlést a rendőrség azonban – a bejelentésnél történt alaki hibák miatt – betiltotta, s így csak a következő héten, május 20-án tartatott meg a gyűlés. A gyűlésen csak a »Typographia« 13. számában közölt árszabály-tervezet két leglényegesebb pontja: a kilencz órai munkaidő és a 21 krajczáros alapszámítás képezte vita tárgyát, de ezek is majdnem egyhangulag elfogadtak. Az árszabály-tervezet egyes pontjain nem történtek változtatások s az *n* számolást is nagy többséggel fogadta el a gyűlés; elfogadtatott továbbá a bizottság az a javaslata is, hogy az árszabály-tervezetet minden nyomda személyzete külön nyujtsa be a nyomdatulajdonosnak egy memorandum kíséretében, s legkésőbb szombatig kérjen határozott választ, hogy a vasárnap, május 26-án tartandó általános gyűlésen jelentéseiket megtehessék. Ez utóbbi határozatnak minden nyomda személyzete eleget is tett, s a 26-iki gyűlésen megtették jelentéseiket, melyek szerint pár üzlet rögtön elfogadta az árszabályt, több pedig rövid időn kilátásba helyezte annak elfogadását. A június 2-án tartott általános gyűlésen fölolvastatott a

nyomdatulajdonosok által ajánlott árszabály; a nyomdatulajdonosok elismerték az árfölemelés szükségét, de a kilencz órai munkaidőt nem fogadták el. Javaslatukat a gyűlés elvetette s elhatározta, hogy ragaszkodik a bizottság által készített tervezethez, s hogy minden személyzet másnap, hétfőn, ismételve nyujtsa be az árszabályt és kérje annak elfogadását munkaadójától; ha pedig az elfogadás ismét megtagadtatik, a bizottság által ajánlott üzletekben mondjanak föl. A bizottság ez utóbbi eljárást részint azért ajánlotta, hogy ne szüneteljenek egyszerre az összes nyomdák segédei, s így a kik dolgoznak, segíyezhessek a szünetelőket, részint pedig azért, hogy először azokban a nyomdákban mondathasson föl, hol legjobb a segédek között a hangulat, s így az ingadozóknak az önérzetet növelje. Ez eljárásnak meg is volt a haszna, mert a jövő, június 16-án tartott általános gyűlésig már 23 üzlet fogadta el az árszabályt, a kilencz órai munkaidővel. E gyűlésen az árszabály-bizottság jelenté, hogy a nyomdatulajdonosokkal sikerült egyezségekre lépni, az általános határozatok első pontját, a kilencz órai munkaidőt kivéve, melyet következőleg módosítottak: »A munkaidő tíz óra, de ha valamely üzlet alkalmasnak találná ezt megváltoztatni, szabad akaratára hagyatik.« Ezután a gyűlés kimondta, hogy az árszabályt elfogadja, de a kilencz órai munkaidő keresztülvitelére minden törvényes eszközt fölhasznál, s azok, a kik már fölmondtak vagy kiléptek, ne vonják vissza fölmondásaikat vagy ne menjenek addig dolgozni, míg munkaadójok a kilencz órai munkaidőt el nem ismeri. Ez eljárásnak, csatlakozva a munkaadók engedékenységevel s különösen jóakarásával, volt is eredménye, a mennyiben július 1-én már csak két, később hat, végre öt oly üzlet volt; a mely nem fogadta el az árszabályt, ezek a következők: Athenaeum, Bagó M., Egyetemi nyomda, Fanda és Frohner, Légrády testvérek.

A július 14-én tartott általános gyűlés, az elért eredmények megóvása és a rend fentartása érdekében, elhatározta, hogy a bizalmi férfiak intézményét újjászervezi s az árszabályt kinyomatja, melynek szövege a következő:

»A) Szedők részére. 1. *A számítás módja.* A számítás azon betűnem közönséges  $n$  betűje szerint történik, melyből egy mű vagy más nyomtatvány szedendő és irányadó a betűnem időnkénti teste. – Ha valamely betűnemben az  $n$ -ek vastagabbak egy félnégyszetnél (Halbgeviert), úgy ez utóbbiak szerint számíttatik. – Ha a sor kitöltésére egy hiányjel vagy más gyengébb jel szükségessé válnék, az  $n$ -nek számíttatik. – Az ár megszabása tizedrendszer szerint történik, törtek kikerülése végett. 2. *Térző* (Durchschuss.) Minden darab térző egy  $n$ -nek számíttatik, nyolczadpetit térző kétszeresen számíttatik. 3. *Lapczím* (Columnentitel.) Élő lapczímek zársorral együtt 3, holtak zársorral együtt 2 sornak számíttatnak. 4. *Síma szedés.* Síma szedésnél következő meghatározások állanak: a) Antiqua (magyar és német) 1000  $n$  Garmond, Bourgois és Petit 21 kr. Colonell és Cicero 1000  $n$  22 kr. Nonpareille és Mitteltől fölfelé 1000  $n$  25 kr. Perl 1000  $n$  27 kr. b) Fraktur német szedésért minden betűnemnél 2 krral több számítandó. c) Negyednégyzet- és stereotypszedésnél magas kiszorítással 2 krral több számítandó. d) Latin, román, oláh, olasz, franczia, horvát, szerb, orosz és tót (fraktur vagy antiqua) nyelveknél 1000  $n$ -ért 2 krral több, egyházi, czirill és görög alá nem vágott 1000  $n$  7 krral több, alávágott 9 krral több, héber, síma szedés 4 krral, pontozott 8 és troppszedés 12 krral magasabban számíttatik. – A héber szedés számítása »Nun«, pontozásoknál pedig »Passach« szerint vétetnek számításba. 5. *Kevert szedés.* Egyszeres kevert szedésnek tekintendő az, ha egy másik betűnem fordul elő, kétszeres kevertnek az, ha egy harmadik, háromszorosnak az, ha egy negyedik betűnem szétszórva az ív harminczketted részét foglalja el, és ilyenkor emelkedik a szedés ára 1000  $n$  után egyszeres kevert szedésnél 1 krral, kétszeres kevertnél 2 krral és háromszoros kevertnél 3 krral. – Új betűnemnek tekintetik itt a ritkított szedés. Ha pedig az elősorolt betűnemek szétszórva az ív 16-od részét foglalják el, a fentebb megszabott kárpótlás ára kétszereztetik. – Minden más nyelvnek szétszórt előfordulása az ív 32-ed részének

betöltésénél külön betűnem keverésnek tekintetik és a fentebbi arányban magasabban számíttatnak. – Ha egy műben egy idegen nyelv folytatólag fordul elő, úgy ennek számítása ezen árszabály határozatainak 4. szakasza szerint történik. – Ha a szedés kisebb betűfajjal (tehát aláírással) van keverve, úgy az illető sorok kétszeresen számíttatnak. 6. *Tiszta számos és ritkított szedés*, úgymint számos szedés rövidítésekkel kétszerezve, számokkal vagy rövidítésekkel kevert szedés  $1\frac{1}{2}$ -szer számíttatik, részben ritkított szedés kevertnek (5-dik pont) tekintetik. A sor kikergetése- vagy behozásáért egy sorral több számíttatik. 7. *Jegyzetek*. Minden műben előforduló kisebb betűnem annak árszabása szerint külön számítandó; a válaszvonalak a jegyzetekhez tartoznak. 8. *Mathematikai szedés*. Előforduló matematikai szedésnél egyszerű példák  $1\frac{1}{2}$ -szer, nehezek kétszeresen számítandók. Különösen nehezeknél megfelelő kárpótlás fizetettik. 9. *Táblázatos szedés*. Művekben előforduló táblázatok, vonalakkal és számokkal, vagy általában kitöltött lábakkal, kétszeresen, mindig mint sima szedés számítandók; ellenben táblázatok vonalakkal számok nélkül vagy üres lábakkal, vagy számok vonalak nélkül  $1\frac{1}{2}$ -szer számíttatnak. – Ha ólomvonalakat vagy tézöket vagdalni kell, úgy azért külön kárpótlás fizetendő, épúgy, ha számok vonalakkal külön bekerítendőek. 10. *Keskeny alak*, mely egy sorban 30–25  $n$ -et tartalmaz, 1 krral, 24–20  $n$ -es 2 krral, és 20  $n$  alatt 4 krral 1000  $n$ -nél magasabban számíttatik. Hasábozott szedés az egész szélesség szerint számítandó. Betű-széljegyzetek (Marginalien), a szedés szélességéhez számítandók. – Szám-széljegyzeteknél pedig megfelelő kárpótlás fizetendő. 11. *Tördelési járulék*. Ha egy műnél több mint két szedő foglalkozik, akkor 1000  $n$ -nél 2 kr. a tördelésért fizetettik. Műveknél, melyek tördelése jegyzetek, fametszvények stb. által nehezítettik, ugyanazért különösen kárpótolandó. – Ugyane határozatok folyóiratok tördelésénél is érvényesek. 12. *Javítások*. A szedő köteles egy házi javítást és egy sajtórevisiót lelkiismeretesen végezni. Javítások, melyekért a szedő nem okozható, u. m. ily sajtórevisiók végezéséért óránként 21 kr. fizetettik; ugyanez szól fordított betűknél is. Hasábszedők csak a házi javítást tartoznak lelkiismeretesen végezni. 13. *Nemfoglalkoztatás* esetében, úgymint ha várni kell kéziratra, írásra stb., mely idő alatt a szedő takarításra használtatható, óránként 21 kr. fizetendő. Nehezen olvasható vagy rendben nem levő kéziratért a szedő szinte különösen kárpótlandó. 14. *Feltisztogatás*. A munka befejezte után a szedő nem tartozik azt feltisztogatni. Valamely munka berendezése alkalmával a szedőnek a szükséges anyag, úgymint: stégek, négyzetek, tézök, deszkák stb. kiszolgáltatandó, ellenkező esetben a tisztogatás ideje neki óránkénti 21 krral kárpótoltatik. – Ha egy mű berendezésénél a szedőnek oly osztani való nyújtatik, melyet szedéséhez teljesen nem használhat, hanem részben összeállítani, vagy a szekrényből egyes betűt kiraknia kell, pl. más nyelven, úgy ezért különösen kárpótlandó. 15. *Szekrényváltogatás*. Azon esetben, ha a szedő ugyanegy szekrényből vagy ugyanegy munkánál 2 frtot keresni nem képes, úgy annak (időszertint megjelenő nyomtatványokat kivéve) 30 krnyi kárpótlás járul. 16. *Előny* (Speck). A mű czime, előszava és tartalma a szedőtől el nem vonathatik. Tömképek, fametszvények, költemények, vakátok stbért levonás nem történik. – Rovat- és czimsorok kétszeresen számíttatnak; ha azok állanak, a szedőtől el nem vonható. 17. *Hangjegyszedés*. A hangjegyszedés szabad egyezkedésre hagyatik. 18. *Határozat lapszedésnél*. Naponkint megjelenő lapok szedése antiquánál 2 krral, frakturnál 3 krral magasabban számíttatik, mint az előbbi árszabályban. 19. *Vasár- és ünnepnap munkája* háromszorosan számítandó. 20. A lapoknál kisegítőleg foglalkozó szedők az árszabályos külön órai kárpótlást azon órától fogva követelhetik, mely rendes munkaidejükön túlmegy. Nem naponként megjelenő lapok a 4. pont szerint számíttatnak. B) *Nyomók részére*. 1. A papír nagyságának 15–19 hüvelykig az első száz 58 kr., minden következő 14 kr. Median 17–23 hüvelykig az első száz példány 70 kr., minden következő száz 16 kr. Regal  $19\frac{1}{2}$ – $27\frac{1}{2}$  hüvelykig az első száz 80 kr., minden

következő 20 kr. 2. Munkák száraz papíron vagy papír belökése, együttnyomás a külön szedett keresztvonalakkal, tizedvonalakkal, naptár, keresztvonalszedés, ha 2 petitnél keskenyebb, tömöntődékek, nyomás színben, finom vonalakkal bekerített művek, munkák számos táblázatokkal, egybeeső alakoknál, nevezetesen melyeket becsavarni kell, úgymint ha tizenketted, 16-od vagy 24-ed alakra vannak, 10 krnyi hozzáadást követelnek az első százért, 2 krnyt a következőkért; 32-ed vagy 64-edért az első száznál 20 kr., minden további százért 3 kr. járul; – ha egy munkánál több hozzáadások fordulnak elő, úgy minden egyes hozzáadásnak érvényessége állandó. 3. Munkáknál, melyek különféle alakokban egy íven nyomattatnak, minden egyes alakért 25 krnyi kárpótlás a jelen árszabály mellett fizettetik. 4. A papír nagysága határoz és a következő papírnagyság érvényes, ha hosszúsága vagy szélessége a papírnak a szabott mértéket legkevesebbé egy fél hüvelyknyivel felülhaladja. 5. Ha nyomandó példányok száma 100-nál kevesebb, azok teljes száznak számíttatnak, ha 100-nál több, 20 példányon alul nem számíttatik, 20 és azon felül teljes száznak számíttatnak; velin-, író- vagy úgynevezett finom példányok 6-ig 10 krrel, azon felül teljes száznak számíttatnak. 6. Mutácziókért, melyek a sajtóban történnek, 15 kr. járul, fél órányi mulasztáson felül 30 kr. kárpótoltatik, nagyobb mutáczioknál, melyek új beigazítást (Zurichtung) igényelnek, a megfelelő beigazítási díj járul. 7. Többszörös berakásnál minden egyes berakás külön formának tekintetik és az első száz 50, minden további, mely egyszeri berakásnál több, 9 krrel az illetékes hozzáadással számíttatik. 8. Formáknál, hol több szín együtt nyomatik, az illetékes ár felével magasbodik. 9. Kinyomás előtti kiemelésnél az illetékes (az első száznál) árszabály felével magasbodik. 10. Ráma-bevonásért 1 frt, timpánért 60 kr. járul. 11. A nyomó részéről festéktörésnél első 1000-ig 50 kr., minden további 1000-ért 20 kr. fizettetik. 12. Ugyanegy formánál való színváltozás azon kívül 25 krrel kárpótoltatik. 13. Munkák, melyek elősorolt nemekbe nem hozhatók, péld. nyomás lackpapíron, aranynyomás, préselések, számozások, képes nyomás, porfestékekkel való nyomás stb. csakis bizonyos pénzben végeztetnek. 14. A nyomó okából nem eredő idővesztés teljes órának tekintetik s 30 krrel fizettetik, fél órán aluli idő nem kárpótoltatik. 15. Ha a számoló nyomó mellé tanoncz adatik, azért az első négy hétben semmi fizetés nem követelhető; az első félélért 1 frt, a következő félélért 1 frt 50 kr., a második évért 2 frt, a harmadikért 2 frt 50 kr., a negyedik utolsó évért 3 frt hetenként levonandó. A tanoncz heti illetéke a főnök részéről fizettetik, a tanoncz külön óráit szinte az fizeti. 16. Hol a gépnél a munkák számolandók, az határozatos ár mellett történjék, a hol pedig már számolóban nyomattatik, az állandó árszabásokhoz egy megfelelő hozzáadás járul. 17. Két nyomó egy kézi sajtónál nem számolhat. C) *Általános szabályok.* 1. A munkaidő tízóriai; ha pedig egy üzlet alkalmasnak találná ebben változást beléptetni, szabad kézre hagyatik.<sup>24</sup> 2. Minden a fönnebbi árjegyzékben különösen nem említett munkák díjazása szabad egyezkedésre hagyatik. 3. A *bizonyos pénz* magassága szabad egyezkedésre hagyatik. A jelenleg fennálló bizonyos pénz a mostani árszabályhoz mérve fölemelendő. 4. *Külön órák.* A kitűzött időnél tovább tartó munkáknál a számoló szedő-, nyomó- vagy gépmesternek keresetén kívül az éjjél előtti, úgymint ünnep- vagy vasárnapon délelőtt csinált óra 12 krrel az éjjél utáni, úgy mint vásár- vagy ünnepnap délutáni óra 18 krrel kárpótolandó. – Bizonyos pénzben levő szedő-, nyomó- vagy gépmesternek (napilapot kivéve) heti keresetének minden forintja után az éjjél előtti, úgymint vásár- vagy ünnepnap délelőtti óráért 2½ kr., éjjél után úgymint vásár- vagy ünnepnap délutáni óráért pedig 3 krnyi kárpótlás fizettetik. 5. Ezen árszabály minden üzletben felfüggesztendő. 6. Ezen árszabály 1872. június 17-ikén lép életbe.«

<sup>24</sup> E határozat alapján a pest-budai könyvnyomdákban a kilencz órai munkaidő bevezettetett.

Az árszabály-mozgalom ismertetése után áttérünk az V. osztrák-magyar nyomdász-gyűlésen történetekre. E gyűlésen önképző-egyletünket Anft, Antensteiner és Pollák Gusztáv képviselték, s a magyarországi városok közül még a következők képviseltették magokat: Pécs (Jablonszky Károly), Pozsony (Henckel) és Arad (Doleschal).

A gyűlés tárgyai a következők voltak: 1. Elnök, elnökhelyettes és két jegyző választása. 2. A bizottság jelentése. 3. Az egyletek jelentése. 4. A bizottság indítványai. 5. Az egyletek indítványai. 6. Általános nyomdászügyek. 7. A jövő gyűlés helyének és idejének meghatározása. 8. Netáni indítványok.

Az elnökök és jegyzők választása után a bizottság megtevé jelentését, hogy főgondját a munkanélküliek segélyezése ügyében szükséges szabályok létrehozására és a kerületi egyletek szervezésére fordítja; ezután az egyletek tették meg jelentéseiket, s következett a negyedik pont, a bizottság indítványai; a munkanélküliek segélyezését illetőleg elhatározták, hogy ott, hol ily segélyzőpénztárak még nincsenek, minél előbb alakíttassanak; a bizottság második indítványa, mely a bizottság kárpótlásáról szólt, egyhangulag elfogadtatott, s 250 frt szavaztatott meg erre a célra. Az ötödik pontnál a bécsi egylet ismét indítványozta egy külön osztrák és külön magyar nyomdász-szövetség alakítását, indítványa azonban, hosszú vita után, elvetetett, s újrolag a tartományi egyletek szervezése fogadtatott el. A hatodik pontnál elhatározták, hogy jövőben minden egylet köteles magát a gyűlésen képviseltetni; minden egylet törekedjék termelő-társaságok alapítására, árszabály és egységes munkaidő behozatalára, a tanoncz-ügy szabályozására, és hogy a munka elvállalásánál szerződés ne kötéssék; továbbá a bizonyos pénz minimumának meghatározására, a paquet-szedés megszüntetésére, az önképző-egyleteknek a segélyző-egyletekkel való egyesítésére és a házi pénztáraknak az általános segélyző pénztárba olvasztására. Végül a gyűlés kimondta sajnálkozását, hogy Pesten a szaktársak egy részének önzése megakadályozta a kilencz órai munkaidőnek általános behozatalát, és a jövő nyomdászgyűlés helyéül Gráczot, idejéül az 1873. évet jelölte ki.

Az önképző-egylet ez évi működéséből megemlíti még a következőket. A nyomda-nyitásra alapított takaréktársulat az év elején III. részvénytársulatot bocsátott ki, s már a nyomda megnyitását is elhatározták, midőn az év közepén tetőpontjára hágott egyenletlenség következtében a kilépők száma annyira szaporodott, hogy a szept. 16-ikán tartott gyűlés kénytelen volt a feloszlást elhatározni. Ily vége lett annak a társulatnak, mely nagy érdeklődéssel alapított, s mely egy általános nyomdászgyűlési határozatnak akart eleget tenni; sajnos, azóta meg sem kísérelték a szaktársak hasonló vállalat létesítését, pedig ha soha sem, napjainkban siker koronázná a kezdeményezést. – A december 15-én tartott havi gyűlés elhatározta, hogy a »Typographia« újévtől hetenként jelenjék meg, s a heti illeték 14 krról 16 krra emeltetett a kiadás fődőzésére; ez évben jelent meg az első cikk tanoncz-szakiskola állítása érdekében a lap 30. számában, s ugyancsak ez évben, az október 8-iki választmányi ülésnek tette meg Bertalanffy úr, szombathelyi nyomdatulajdonos, ajánlatát egy »Nyomdász-kézikönyv« szerkesztésére, melyet az önképző-egylet adjon ki. – A szervezkedési bizottság is elkövetett mindent, hogy a nyomdász-gyűlések határozatainak eleget tegyen, s az önképző- és segélyző-egyletet egyesítse; meg is tették ez irányban – mint látandjuk – a segélyző-egylet közgyűlésén az indítványt, s elkészítették az alapszabályokat a kerületi egyletek számára; az országot hat kerületre osztották föl, de ezek közül ez évben csak három: az északnyugati (Pozsony), délnyugati (Pécs) és éjszaki (Kassa) szervezkedett. Végül megemlíti még, hogy az év elején a betűöntők is ármozgalmat indítottak, mely szerencsésen végződött, s csak az Athenaeumban került kilépésre a dolog.

Az önképző-egylet vagyona az év végén 435 frt 27 kr., melyből 109 frt 65 kr. az önképző-osztályra, 325 frt 62 kr. pedig a munkanélkülieket segélyző pénztárra esik; a tagok száma 442 s a könyvtár állása 987 kötet.

A tagok között kitört személyeskedés és nemzetségi viszály, melynek káros hatását az ármozgalom alatt legjobban érezhették a szaktársak, az ez évben tartott segélyező-egyleti közgyűléseken is nyilvánult. Mielőtt azonban e közgyűlésekre áttérnénk, melyek közül négy rendkívüli közgyűlésnek az említett viszály volt az oka, megemlítjük, hogy ez év januárjában vétetett a múlt évben többször sürgetett s még ma is az egylet rokkantalapjának tulajdonát képező Klauzál-utcai 16. számú ház 19.700 frtéért.

Segélyező-egyletünk márczius 17-ikén tartotta rendes évi közgyűlését, melyen Falk Zsigmond ajánlatára, ki az elnökséget nem volt hajlandó elfogadni, Wein János választatott elnökké. E gyűlésen tétetett az indítvány az önképző- és segélyező-egylet egyesítésére, s az indítvány az egész gyűlés által hét szavazat ellenében elfogadtatott s a módoszatok kidolgozására öt tagú bizottságot választottak; az igaz, hogy az indítvány elfogadása és annak keresztül vitele között évek teltek el, de mégis haladásnak kell jeleznünk azt, hogy a gyűlés iparkodott az osztrák-magyar nyomdász-gyűlések egyik legfontosabb határozatának eleget tenni. A közgyűlés másik főmozzanata volt a választás, s ez, különösen az ellenőr személyét illetőleg, két pártra osztotta a szaktársakat: az egyik párt Anft Jánost, a másik Böhm Bélát óhajtá, s ez utóbbiak győzván, az előbbieket 164 tag által aláírt tiltakozásban kétségbe vonták a választás jogosultságát s új választást kívántak. A rendkívüli közgyűlést május 5-ére hívta össze a választmány, de ez nem lévén határozatképes, június 9-én tartatott meg; ez a rendkívüli közgyűlés elhatározván az új választást, ennek megejtése végett június 23-án folytatólagos gyűlés hivatott egybe, melyen – Wein János leköszönvén – ismét Falk Zsigmondot választották elnökké, az ellenőr pedig – Anft és Böhm határozottan tiltakozván a megválasztatás ellen – Steiner Adolf lön, ki azóta folyton viseli e tiszte. E három rendkívüli közgyűlésen azonban még nem tisztáztatott a választás kérdése, a mennyiben ez újlag megsemmisítettvén s Falk Zsigmond az elnökséget nem vállalván el, jul. 21-én újra rendkívüli közgyűlést kellett tartani, melyen Buschmann Ferencz lön elnökké választva, Strauch Alajos pedig pénztárnokká, ki ettől az időtől egész 1886 márcziusig, tehát tizennégy éven át viselte e tiszte, s önzetlenségével és pontos kötelesség-teljesítésével szaktársai háláját a legnagyobb mértékben kiérdemelte.

Segélyező-egyletünk ez évi bevételeit és kiadásait valamint vagyongyarapodását a következő kimutatás tünteti föl. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 29.215 frt 96 kr., a tagok és munkaadók járulécai s vegyes bevételek (tanoncz-fölvételi, fölszabadítási illeték, beiratási díj stb.) 13.938 frt 23 kr., összesen 43.154 frt 19 kr.; *kiadások:* betegsegély 7710 frt 31 kr., temetési illeték 880 frt, rokkant- és özvegysegély 931 frt 11 kr., utisegély 243 frt, vegyes kiadások 1759 frt 4 kr., a rokkant-alapból házvételre 19.700 frt, összesen 31.223 frt 46 kr.; marad fölösleg 11.930 frt 73 kr., mely a következőleg oszlik föl: a betegpénztárra 8989 frt 46 kr., a rokkant-alapra 2077 frt 58 kr. és a ház, a kézi pénztárra 863 frt 69 kr.

Segélyező-egyletünk ez évi történetéből megemlítjük még, hogy a Légrády-testvérek, Schlesinger és Wohlauser és Bucsánszky-féle nyomdák ez évben tagadták meg a principális-illeték fizetését, s azóta nem is fizeti egyik sem, s idő multával mind többen és többen csatlakoztak hozzájuk, kik segédeiktől még e csekély segélyt is megtagadták.

Ez évben meghalt 22 tag.

Az 1873. év a mily kedvező kilátásokkal nyílt meg a munkaviszonyokat illetőleg, ép oly szomorú s az egyleti működést megbénító volt a szaktársak ellenségeskedése: választmányi tagokat úgy szólván fogni kellett, s mindjárt az év elején, januárban, leköszönt az önképző-egylet választmánya, s az e hó 26-án tartott félévi közgyűlésen újjá választatván, elnök Klein F. Lajos lett. E gyűlés elfogadta, hogy Bertalanffy munkáját, »A nyomdászat kézikönyve«, az önképző-egylet adja ki előfizetés útján; előfizető azonban kevés jelentkezvén, a július 20-iki évi közgyűlés azt a furcsa határozatot hozta, hogy az egylet előfizetők hiányában is adja ki, s

a költségek fődözésére emeljék föl majdan a heti illetéket. Ennek dacára sem jelent meg a munka, mert a választmány belátta az illeték fölemelésének igazságtalan voltát. Ugyane közgyűlésen az új választmány is megválasztatván, az elnök ismét Klein Lajos lett, szerkesztővé pedig Gawel Gyula választatott, ki azonban ezt el nem fogadván, az augusztus 10-én tartott havi gyűlésen ismét Firtinger Károly választatott meg.

A tagoknak, különösen a magyar ajkúaknak az egyleti ügyek iránt való közönye ez évben még nagyobb mérvben nyilvánult, s évek kellettek ahhoz, míg ismét élénk egyleti élet fejlődhetett. Hiába jelent meg a »Typographia« hetenkint, ha nem volt senki, ki abban új eszméket, tervek hozott volna föl, vagy a régiak végrehajtását sürgette volna; a régi munkatársak: Ács, Angyal, Daday, Kretoics, Szabó, Vizsay stb. neveivel többé nem találkozunk, e helyett ismételve halljuk Szabó interpellációit a magyar rész megszorításaért, s erre a szerkesztő egyforma feleleteit: interpelláció helyett támogatást kér. Nem a szerkesztő, hanem a tehetségesebb magyar szaktársak voltak okai a lap magyar részének silányságáért.

Ily körülmények között a szaktársi összetartásnak mintegy utolsó föllobbanásául jelezhetjük azt a fényes ünnepélyt, melyet az önképző-egylet ez év szeptember 7-én és 8-án ült meg, a nyomdászatnak hazánkban való négy százados emlékére. Részt vett az ünnepélyen mindenki, s emlékkölteményt Benedek Aladár írt; az ünnepély d. e. 10 órakor vette kezdetét a lövöldében, hol a Hymnus elénekzése után Vizsay Imre magyar, Nietsch Alajos pedig (Antensteiner F. által szerkesztett) német emlékbeszédet tartott; ezután Szabó Elek elszavalta Benedek A. »Paramythe« című emlék-költeményét, Lihl K. pedig Antensteiner Ferencznek ugyancsak ez alkalomra készült német üdvözlő költeményét. Záradékul a dalárdák egy német dalt adtak elő. Az ünnepély folytatása d. u. az »Ujvilág« nyári mulatóhelyen tartatott, s másnap kirándulásokkal ért véget. – Az ünnepélyen a fővárosi nyomdászokon kívül még számos más város nyomdásza is részt vettek küldöttségeik által, így az egriek, debreczeniek, pécsiek, szegediek, kolozsváriak, pozsonyiak, brünniek, a bécsi »Gutenberg-Bund« stb. s számos üdvözlő táviratot küldtek azokról a helyekről, honnan küldöttségeket nem küldhettek. – E szép ünnepély azonban több mint 300 frt deficizzel végződött, a melyet később a tagok jó részben önkéntes adakozással fődöztek.

Az önképző-egyletnek még mult évi ápril 6-án benyújtott alapszabályai augusztus 27-én megerősítetlenül visszaküldetvén, a szeptember 6-án tartott választmányi ülés elhatározta, hogy az egylet vidéki tagjai ez által megszűntek tagok lenni; a mult évben belépett váci és esztergomi, s az ez év elején belépett székesfehérvári, egri és komáromi tagoknak tehát azt ajánlá a választmány, – az összekötő kapocs fentartása végett, – hogy a »Typographia«-ra fizessenek elő. Így tehát a tagok viszálykodása következtében szellemi működésében megbénított önképző-egylet anyagilag is károsult, vidéki tagjainak elvesztése által. – Az alapszabályok visszautasítása következtében a szeptember 28-án tartott havi gyűlés még egy fontos határozatot hozott: feloszlatta a munkanélküliek külön pénztárát, de azok segélyezését a régi alapszabályok 1. §. értelmében továbbra is föntartotta, elrendelvén, hogy az 1 kros heti járulék ezentul az önképző-egylet pénztárába fizetessék.

A Grácban ez évi jun. 1-én és 2-án megtartatni szándékolt VI. osztrák-magyar nyomdászgyűlést a kormány betiltván, helyette Bécsbe hívta össze a bizottság nov. 1. és 2-ra, a következő napirenddel: 1. Segélyezési ügyek. 2. Az egyetemleges árszabály és helyi pótlékok. 3. Mi történjék további szervezkedésünk ügyében? 4. Határozathozatal egy kérvénynek az országgyűléshez való benyújtása fölött a gyülekezési és egyleti jog ügyében. 5. Általános nyomdász-ügyek. – Az első pontnál elfogadottak közül mint legfontosabbakat megemlítjük a következőket: 1. Azon szülők, kik fiuk halála következtében egyetlen támaszukat elvesztették, segélyeztessenek. 2. A befizetési éveknek nem szabad befolyást gyakorolni a segély

magasságára. 3. Csak két pénztár legyen: segélyező és önképző, az úti segély és munkanélküli segély az utóbbit terheli.

A két előbbi határozat, mint tudjuk, egyletünknel mai nap is érvényben van, a harmadik azonban nem, a mennyiben külön van betegsegélyző, rokkant-, özvegy- és árvasegélyző, s munkanélkülieket és átutazókat segélyző osztályunk; újabb időben a második pontot is: »a befizetési éveknek nem szabad befolyást gyakorolni a segély magasságára,« többször megtámadták, de eddig eredménytelenül. – A második pont: »az egyetemleges árszabály behozatala«, elfogadtatott a kilencz órai munkaidővel; egyetemleges árszabály azonban ennek dacára nincs, s kilencz órai munkaidő is csak fővárosunkban s Eperjesen Kósch Árpád úr nyomdájában van napjainkig. A harmadik pontnál elhatározták, hogy egy külön osztrák és külön magyar nyomdász-egylet alapíttassék; e határozat hozatala után a budapesti, debreczeni és szegedi küldöttek elhagyták a gyűléstermet s nem vettek részt a további tanácskozásban. – A negyedik pontot, »mert a nyomdászok, mint munkások nem bírnak szavazatjoggal,« elvetették. – Az ötödik pont alatt előforduló apróbb ügyek elintézése után elnök föloszlatta a gyűlést, melyen a budapesti önképző egyleten (Bauer J. M., Klein F. Lajos és Salzmann Lajos) kívül még a következő magyarországi városok voltak képviselve: Szeged, Pozsony és Debreczen.

Az ez évben történtek közül megemlíjük még, hogy áprilban a német ujságok szedői külön árszabály-mozgalmat indítottak az alphabet-számítás alapján, 28 krt számítván 1000 betűért, s mozgalmuk jó eredménnyel végződött, továbbá, hogy a budai fiók-egylet és dalkör szép virágzásnak indult, a pesti dalkör pedig már pengetni kezdé az egylettől való függetlenítését és hogy a tavaly életbe lépett árszabályt ez év végén már több üzlet megsértette s pár év múlva alig akadt néhány oly üzlet, hol azt megtartották; ennek oka az ez évben tartott bécsi világkiállítás után beköszöntött gazdasági válság s a munkások között is beállott helytelen létért való küzdelem volt. A vasárnap és ünnepnap utáni lapok is kezdtek szórványosan megjelenni, s első lépést erre a »Reform« tette, természetesen rögtön következtek a német lapok kiadói, úgy hogy rövid idő múlva rendszeresen megjelentek a lapok hétfőn és ünnepek után is; hiába küzdött ez ellen az egylet mai napig, küzdelmének nem volt eredménye: a leg-szentebbet, a sajtót is fölhasználták és fölhasználják ma is a nyerészkedési vágy kielégítésére, s ez ellen, sajnos, nincs orvosság másban, mint a törvényhozási intézkedésben, ehhez pedig épen semmi reményünk sem lehet. – Végre megemlíjük meg, hogy a december 7-én tartott havi gyűlés kénytelen volt a mindig nagyobb számban jelentkező munkanélküliek segélyezése végett a már úgy is magas heti illetéket még 4 krral (16-ról 20-ra) fölemelni, s hogy az egylet elnöke, Klein F. Lajos, elutazása miatt, december 16-án leköszönt állásáról.

Az önképző-egylet decemberben történt zárszámadása oly deficitet tüntet föl, hogy a mult évben maradt csekély fölösleget majdnem teljesen fölemésztette, a tagok száma 438, s a könyvtár 1036 kötetből áll.

Segélyző-egyletünk ez évi életében legfontosabb a mult évben tartott közgyűlésen választott egyesítési bizottság működése; e bizottság mindent elkövetett, hogy az önképző- és segélyző-egylet egyesíttessék, de munkájában nagyon akadályozták azok a szaktársak, kiket az önképző-egylet kizárt tagjai sorából, mert oly üzletekben dolgoztak, melyeknek tulajdonosai az árszabályt nem fogadták el. A február 16-án tartott rendes évi közgyűlésen az említett szaktársak 135 aláírással ellátott tiltakozást nyújtottak be a két egylet egyesítése ellen, s habár tiltakozásukat a gyűlés elvetette, az egyesülési bizottság elnöke, Bauer J. M., jelentésében mégis hangsúlyozta azt a nagy akadályt, mely az egyesítés előtt áll több üzletnek az önképző-egyleti tagok részére való zárolása által; indítványozta tehát, hogy újabb bizottság választassék, melynek föladata lenne az alapszabályokat szabadelvűbb irányban módosítani, mint pl. hogy megszűnjék a kényszer-tagság, s hogy a segélyző-egylet terjessze ki működését

egész Közép-Magyarországra, mint korábban az önképző-egylet. Ez indítvány elfogadtatván, megválasztott az öt tagu bizottság az alapszabályok módosítására, mely az önképző-egylet február 23-án tartott havi gyűlésén választott öt taggal magát kiegészítvén, az alapszabályokat el is készíté, melyek azonban még sok vitára adtak alkalmat, s csak háromszori fölterjesztés után erősítették meg. E gyűlésen Buschmann Ferencz helyébe, ki elfoglaltsága miatt az elnökséget nem volt hajlandó elfogadni, Hornyánszky Viktor választott elnökké, s az új választmány első ülésén pedig dr. Farkas Kálmán az egylet orvosává; mindkettő egész haláláig viselte a tisztséget, s haláluk alkalmával a tagok őszinte részvéte kísérte sírjokba azokért az áldozatokért és fáradságukért, melyeket éltökben az egylet és a tagok érdekében kifejtettek. – Az ápril 20-án tartott választmányi ülésen a leköszönt Buschmann Gusztáv helyébe Wolf Antal választott egyleti pénzbeszedőül, ki még most is betölti ez állást.

Segélyző-egyletünk ez évi bevételeit, kiadásait és gyarapodását a következő kimutatás tünteti föl: *Bevételek:* áthozat a mult évről 11.930 frt 73 kr., a tagok és munkaadók járuléakai, vegyes bevételek (fölszabadulási illeték, beiratási díj stb.) 15.479 frt 69 kr., összesen 27.410 frt 42 kr.; *kiadások:* betegsegélyre 7700 frt 9 kr., temetésekre 693 frt, úti segélyre 525 frt, rokkant- és özvegysegélyre 739 frt, vegyes kiadások (a ház javítása 1140 frt, adó, orvosok, ellenőr stb.) 3164 frt 48 kr., összesen 12.821 frt 57 kr., marad tehát tiszta vagyon 14.588 frt 85 kr. és a rokkantalap tulajdonát képező ház. Ez összeg a következőleg oszlik föl: a betegsegélyző pénztárra esik 10.598 frt 33 kr., a rokkant-alapra 3568 frt 82 kr. és a kézi pénztárra 421 frt 70 kr.

Meghalt ez évben 18, s a tagok száma 695.

A mult évben tartott négyszázados emlékünneppéllyel egyidejűleg beköszöntött munkapangás 1874 elején oly mérveket öltött, hogy az önképző-egylet – daczára a fölemelt heti illetéknek és a folytonos önkéntes adakozásoknak – csak nagy nehezen bírta a munkanélküli tagokat segélyezni. – A munkapangással beköszöntött az egyleti életben a hanyatlás kora is: a tagokat csüggedés szállja meg, a lap tartalma hanyatlik, nincs ki új eszmékkel lépjen föl, mert nincsenek, kik végrehajtását segítsék. Csak a két egylet által kiküldött egyesítési bizottság működik, míg végre két év mulva – a sok és nagy akadály daczára - célta is ér.

A február 1-jén tartott félévi közgyűlésen a dalárda, melyért az önképző-egylet oly sok pénzt áldozott, lemondván a havi 20 frt segélyről, elvált az egylettől: az igaz, hogy most még csak látszatból, mert a címet továbbra is megtartotta, s a vagyont biztosította az egyletnek, elnöke és *nyomdász* tagjai csakis az önképző-egylet tagjai lehettek, de meg volt törve az út a teljes elváláshoz. A márczius 22-én tartott havi gyűlés fölírta az országgyűléshez az egyleti és gyülekezeti törvény ügyében, s a kérvényt Csávolszky Lajos képviselő ápril 28-án nyújtotta be, s az augusztus 2-án tartott évi gyűlés pedig módosította a munkanélküliek segélyezésére vonatkozó szabályzatot, mely még mai napig is alapját képezi a segélyezésnek, azzal a különbséggel, hogy akkor nem egy, hanem csak fél év vétetett alapul; ugyane gyűlésen a választmány is újjá választatván, az augusztus 4-én tartott alakuló választmányi ülésen Felvinczy Antal helyett Bendl Ferencz választott elnökké, végre a december havi gyűlésen Firtinger mellé Antensteiner választott német szerkesztőnek.

Az önképző-egylet ez évi történetéből a mit még megemlíthetünk, az mind a hanyatlás mellett bizonyít: a november 29-én tartott havi gyűlésen elhatározták, hogy az önkéntes gyűjtéseket a munkanélküliek segélyezésére beszüntetik, mert úgy sem adakoznak, s e helyett a heti illetéket fölemelik 20 krról 25 krra; ugyane gyűlésen határozták el azt is, hogy a »Typographia« részére a segélyző-egylettől subventiót kérnek, a miért ez annak hivatalos közleményeit közli. E segélyt az önképző-egylet meg is kapta.

Megemlíjtük még, hogy a német ujságszedőknek a mult évben kivívott árszabálya ez évben megsemmisült, a mennyiben a munkaadók a 28 krt 26 krra redukálták, s a szedők – a rossz

munkaviszonyok miatt – kénytelenek voltak ebbe beleegyezni. A tagok száma az év végén 412 volt, a vagyon 41 frt 10 krt tett ki.

Áttérve segélyző-egyletünk működésére, első sorban kell megemlékeznünk a két egylet által kiküldött egyesítési bizottság működéséről; e bizottság elkészítvén az alapszabály-tervezetet, azt a márczius 8-án tartott közgyűlés elé terjeszté, mely egy lényeges s több lényegtelen módosításokkal el is fogadta; a lényeges módosítást Szabó Elek indítványára fogadták el, s ez a következő: ne csak az özvegyek, hanem ama szülők is kapják az 50 frt segélyt, kik elhunyt fiukban egyetlen támaszukat veszítették. Hirsch Lipót indítványa, hogy: miután a pénzek ügyis külön kezeltenek, minden tagnak saját tetszésétől függjön, abba a pénztárba fizetni, a melyikbe akar, elvettetett.

Az alapszabályok elfogadásával azonban még nem volt vége az alapszabály-ügynek; igen sokan nem voltak azzal megelégedve, s már a márczius 22-én tartott alakuló választmányi üléshez egy 235 aláírással ellátott beadványt intéztek, a melyben rendkívüli közgyűlés egybe-hívását követelik, hogy ez határozza el, miszerint az egyletből senkit ki ne lehessen zárni, ha kötelmeinek eleget tesz, és senkit se lehessen kényszeríteni, hogy az önképző-osztálynak is tagja legyen. Ez indítvány második része lényegileg megegyezik Hirsch Lipót fönnebb említett indítványával, de azért nem ő, hanem Szabó Elek nyújtotta be, ki a közgyűlésen nem szólt Hirsch indítványa mellett. A választmány a rendkívüli közgyűlést ápril 12-re tűzte ki, mielőtt azonban erre áttérnénk, közöljük azt a körlevelet, mely aláírás nélkül, mindjárt a rendes évi közgyűlés után jelent meg, s melynek nagyot mondani akaró hangja mig egyrésről jellemzi az egyik párt, a föltételes egyesítés hiveinek elkeseredését,<sup>25</sup> addig másrésről a másik párt nevetett a styl erősebbé tételére összeszedett erőszakos hasonlatokon:

»Az elnyomottakhoz! Az erőszak taktikája ismét érvényre jut; érvényre juttatják pedig »hivatott« ellenei! A »siker« mámorának izgalma alatt az érzületnek ezen változása egész a féktelenségig, a Geszler-kalap feltüzéseig üzetik. S bár a jezsuitismus győzelmi jele alatt állva: mely szerint a cél szentesíti az eszközt, mégis a kegyes tekintet, az összekulcsolt kezek helyett a cynismus jelentkezik, az azt jellemző erőszakos durvaság kíséretében. E képmutató kiáltással: »Az emberszeretet nevében!« alapszabályokat terjesztenek elé, telve a rémuralom legszemérmertlenebb elveivel, s ez alapszabályoknak szentesítést adva a rendelkezésük alatt lévő vak szavazógéppel; a törvény hatalmával akarják kierőszakolni az idegen vagyon eltulajdonítását. Ezen kényszer-eszköz, e »cassa-csiny« jó alkalmazásba a cél elérésére. És miben áll e cél? Két módon állítatik az előnkbe: A szaktársak egyesülése, hogy kölcsönös kibékülés és az események kiegyenlítése, a közös érdekek közös megóvása, az üggyársszeretet előmozdítása, az egyleti igazgatás egyszerűsítése az ezzel járó megtakarítások végett, eszközöltessék; s ez a cél *szavakkal*. A *tényleges* cél azonban a márcz. 8-ki közgyűlés illusztrálja. Nem az érvek, a kölcsönös felvilágosítások győznek, hanem az erőszak uralma ütötte föl fejét. A józan ész intését, a jog szavát nem hallják, fontolóra nem veszik: a gárda szavaz, nem ítél. Az alapszabály, s vele a vagyon lefoglalása érvényre jut. Engedmény a viszályok kiegyenlítésére: megérthetetlen fogalom. Vak engedelmesség vagy kizárás! ez az egyesülés – tényleg. Önkényt érthető, hogy éber ellenműködés mellett a márcz. 8-iki cassa-csiny csak szándék fog maradni; azonban szükséges, hogy a valóban figyelemre-méltó indokokból csakugyan kívánatos egyesülés meg ne hiusíttassék, – ez alkalommal erélyesen használatba venni a vizsgáló kutatst, hogy megtaláltatván, fölismertessenek – az álpróféták. Egy legközelebb tartandó tanácskozásban, melyre a meghívók utólag küldetnek szét, bizottság fog választatni, mely vagy a békés kiegyenlítést általán kielégítő

<sup>25</sup> A körlevelet, az akkor általánosan elterjedt vélemény szerint, Hirsch Lipót írta németül, s magyarra csak fordíttatta.

föltételek mellett, a *szabad akaratból való egyesítést* eszközölni ki, vagy ennek nem sikerültével az erőszakos tény megakadályozni lesz hivatta. E tanácskozássra hivatalosak mind, mind, kik a cassa-csiny napján véghezvitt leszavaztatással egyet nem értenek. Budapest, 1874. márcz. 12-én.«

A rendkívüli közgyűlésen hosszú, heves viták után végre engedett az egyesítési bizottság, és Antensteiner indítványára elfogadták a Szabó E. által benyújtott s a gyűlésen már 264 aláírással ellátott indítványt, a következő két pótindítvánnyal: 1. az újonnan belépők csak az összes osztályoknak lehetnek tagjai, 2. a kilépés az egyik vagy másik osztályból meg nem engedhető. E határozatok értelmében azonban a már elfogadott alapszabályokat ismét újra át kellett dolgozni, a minek kivételére mindkét pártból három-három tagot választott a gyűlés; megválasztottak: Antensteiner, Engel György, Hülle Oszwald, Hirsch, Marich Ágoston, Szabó. A bizottság gyorsan elkészíté a változtatásokat, s a választmány a rendkívüli közgyűlést július 26-kára tűzte, de ez nem lévén határozatképes, augusztus 30-kán tartatott meg, melyen az alapszabályok vita nélkül elfogadtattak, s már a jövő hóban fölterjesztettek a miniszteriumhoz. A lényegesebb változtatásokat, melyek az alapszabályokon történtek, akkor soroljuk majd föl, ha megerősíttetnek, most csak azt említjük meg, hogy a tervezet címe a következő volt: »A középmagyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete«.

Segélyző-egyletünk ez évben, daczára a rossz munkaviszonyoknak és annak, hogy igen sok üzletben már nem huzták le a korábbi rendszer szerint a tagoktól a heti járulékot, s így a hátralékok nagy összegre szaporodtak, szép összeggel – 4072 frt 90 krral – gyarapodott. Az összes forgalomról álljon itt a következő kimutatás. *Bevételek*: áthozat a mult évről 14.588 frt 85 kr., a tagok és munkaadók járulékai, beiratási és felszabadítási díjak s más vegyes bevételek 15.458 frt 65 kr., összesen 30.047 frt 50 kr., *kiadások*: betegsegélyre 6465 frt 87 kr., temetésekre 1178 frt, úti segélyre 612 frt, rokkant- és özvegysegélyre 1004 frt 60 kr., vegyes kiadások (orvosok, számvivő, pénzbeszedő díjazása stb.) 2135 frt 28 kr. (e kiadásból 452 frt 70 kr. a rokkant-alapot terheli), összesen 11.395 frt 75 kr., marad tehát *fölösleg* 18.651 frt 75 kr., mely a következőleg oszlik föl: a betegsegélyző pénztárra esik 11.122 frt 77 kr., a rokkant-alapra 7252 frt 24 kr. (és a ház), a kézi pénztárban pedig marad 276 frt 74 kr.

Meghalt ez évben 30, s a tagok száma 707.

Az 1875. év is hasonló szomorú munkaviszonyok között köszöntött be mint a mult év, s ez eltartott az egész éven át; megérezte ezt minden egyes, de megérezte az egylet is, különösen az önképző-egylet, mely leginkább ennek következtében nem tudott a korábbi években elfoglalt álláspontjára emelkedni, s működésében a pénzügyi bajok és a tagok csüggedése egyenlően bénították. Az év elején, a január 24-én tartott választmányi ülésen egy tanárt vett föl a magyar, német és franczia nyelv tanítására, de már márcziusban beszüntette a német nyelv előadását a tagok részvétlensége miatt; a már évek óta vergődő dalárda február 21-én föloszlott s átadta leltárát; később azonban, az egylettől függetlenül újra alakulván, visszakapta használatára a leltárt. – A míg ezek az év elején az egyletben történtek, addig az egylet fiókja, a budai dal- és olvasó-kör szép virágzásnak indult; a könyvtárban már több mint 300 kötet könyv volt, a kör saját költségén tartott a német nyelvből tanfolyamot s aug. 22-én nagy ünnepélyességgel ülte meg zászló-szentelését.

Az önképző-egylet választmánya az év elején Bécsben és Gráciban történt árszabálymozgalom alkalmával mint hasonló esetekben más években is – gyűjtést eszközölt, mely 315 frt 2 krt eredményezett; e pénzre azonban nem lett szükség, mert kilépésre egyik helyen sem került a dolog. A július 25-én tartott rendes évi gyűlés tehát elhatározta, hogy mindenki az általa adott összeget visszakapja, ha augusztus 25-ig jelentkezik; a jelentkezők azonban csak 24 frt 10 krt vettek föl, s így a munkanélkülieket segélyző pénztár 290 frt 92 krral gyarapodott.

Az önképző-egylet ez évi csöndes működésének oka – mint említők – a nagy munkahiány és ennek következtében a tagok elcsüggedése volt; ennek dacára sokat tett az egylet a munkanélküliek segélyezéséről, amely segélyezés oly mérveket öltött a nagy számban levő munkanélküliek miatt, hogy a választmánynak minden erejét meg kellett feszíteni a szükséges pénz előteremtésére; ily körülmények között tehát nem csoda, hogy a baj orvoslását mindenki a két egylet egyesítésétől várta. Nyugodott az évekkel előbb annyit bolygatott tanonczkérdés, árszabály-ügyről vagy hasznos újításról pedig szó sem lehetett. – Megemlítjük még, hogy a december 5-én tartott havi gyűlés a leköszönt Antensteiner helyett Bauer J. M.-et választá német szerkesztőnek. – Az egylet vagyona az év végén 260 frt 76 kr., a tagok száma 415 s a könyvtári álladék 1084 kötet.

Segélyző-egyletünk tagjait s választmányát ez évben erősen foglalkoztatta a tavaly benyújtott alapszabályok megerősítésének kérdése; a közgyűlést is azért hívta a választmány oly későre, június 29-ére, egybe, mert meg akarta várni az alapszabályok megerősítését. Az alapszabályok június 28-án le is érkeztek, de megerősítetlenül. A hatóság azt kívánta, hogy azok három példányban terjesztessenek föl, és az ugyanez évi május 2-án kelt miniszteri rendelet értelmében a következő ponttal egészítsen ki: Ha az egylet az alapszabályokban előirt czélt és az eljárást illető hatáskört meg nem tartaná, a magyar kir. kormány által felfüggeszthető, s a vizsgálat eredményéhez képest föl is oszlatható.

Ily kecsegtetőn állván az alapszabályok ügye, a gyűlés elfogadta azt is, hogy a választmányt és tisztikart ne válasszák meg most, hanem az alapszabályok megerősítése után tartandó közgyűlésen; természetesen ekkor már az új szabályoknak megfelelően. A remények azonban hiúknak bizonyultak, mert a miniszterium – dacára a csak imént tett jelentéktelen kifogásoknak – szept. 14-én megerősítés nélkül küldte vissza az alapszabályokat s oly sok és lényeges változtatást tett azon, hogy annak megfeleendő, majdnem egészen újra kellett volna dolgozni. Kifogásolta különösen a »Középmagyarországi« czímet, az egylet céljai közül azt a pontot, mely az árszabályra vonatkozik, és végre a kölcsönösség kérdését: e kifogások miatt igen sok szakasz jelentékeny változásnak volt kitéve, s az október 10-én tartott választmányi ülés az elnököt, pénztárnokot és a szerkesztőt bízta meg a változtatások eszközzésével. Egyúttal kijelenté az ülés, hogy az első és második kiváналomnak hajlandó eleget tenni, de a harmadikat – a kölcsönösséget – nem ejti el, s megbízta a három tagú bizottságot azzal is, hogy a belügyminiszteriumnál tegyen lépéseket a kölcsönösség megengedése érdekében. – A bizottság az alapszabályokon megtevéen a szükséges változtatásokat, a választmány november 14-ére rendkívüli közgyűlést hítt egybe, mely elfogadta a változtatásokat s az alapszabályok újlag való fölterjesztését elhatározta.

Segélyző-pénztárunk ez évi állásáról a következő kimutatást közöljük. *Bevételek:* áthozat a mult évről 18.651 frt 75 kr., a tagok és munkaadók járulékai s vegyes bevételek 13.930 frt 69 kr., összesen 32.582 frt 44 kr.; *kiadások:* betegsegélyre 6483 frt 54 kr., temetésekre 813 frt 88 kr., uti segélyre 597 frt, rokkant- és özvegysegélyre 853 frt, vegyes kiadásokra 2872 frt 9 kr., (ebből 851 frt 97 kr. a rokkantalapra esik), összesen 11.619 frt 51 kr., marad tehát *fölösleg* 20.962 frt 93 kr., mely a következőleg oszlik föl: a betegsegélyző pénztárra 11.400 frt 59 kr., a rokkant-pénztárra 9149 frt 50 kr. (és a ház), a kézi pénztárra 412 frt 84 kr. – Megemlítjük még, hogy ez évben a beteg-segélyző pénztár nem tudta teljesen földözni bevételeiből kiadásait, s a tőke 577 frt 82 kr. kamatából 300 frtot a kézi pénztárba vett át.

Meghalt ez évben 21, s a tagok száma 696 volt.

## 1876–1886

Az 1876-ik évvel 15 év óta fönnálló segélyző egyesületünk nagy átalakuláson megy át; egyesül az önképző-egylettel, mely épen 10 év előtt alapítottatott, s fölvesz a segélyezési ágak közé egy újat is: az árva-segélyt. Mielőtt azonban az egyesülésre és az alapszabályok ismertetésére áttérnénk, szóljunk az önképző- és segélyző-egylet működéséről külön-külön.

Az önképző-egylet ez évi működése sem nevezhető valami élénknek: legfontosabb az, hogy a február 13-án tartott félévi közgyűlés elhatározta az egész országról szóló nyomdász-statisztika összeírását április 1-ről, a mely meglehetősen sikerült is, s összegezve a következő eredményt tünteti föl:

|                         | Az üzletek száma | Szám a     |             |        |       |        |     | Szám a      |        |       | Szám a          |               |               |
|-------------------------|------------------|------------|-------------|--------|-------|--------|-----|-------------|--------|-------|-----------------|---------------|---------------|
|                         |                  | szedő-     | gép-mester- | nyomó- | öntő- | nőtlen | nős | szedő-      | nyomó- | öntő- | gyors-sajtóknak | kéz-sajtóknak | öntő-gépeknek |
|                         |                  | segédeknek |             |        |       |        |     | tanonc-znak |        |       |                 |               |               |
| Budapest                | 49               | 543        | 81          | 34     | 24    | 419    | 246 | 379         | 66     | 23    | 164             | 61            | 26            |
| Magyar-ország és Erdély | 138              | 343        | 63          | 45     | –     | 250    | 136 | 368         | 42     | –     | 112             | 111           | 2             |
| Horvát- és Tótország    | 9                | 64         | 6           | 3      | –     | 38     | 25  | 39          | 5      | –     | 17              | 7             | –             |
| Összesen                | 196              | 950        | 150         | 82     | 24    | 707    | 407 | 786         | 113    | 23    | 293             | 179           | 28            |

E statisztika fölvételénél – ép úgy mint a későbbi években történt fölvételeknél is – legtöbb érdeme volt Firtinger Károlynak.

Foglalkozott az önképző-egylet folytonosan a két egyesítésének kérdésével is, s a szaktársak közül többen Egyesületi kört alapítottak, melynek célja az volt, hogy minél többet megnyerjenek azok közül is a leendő önképző-osztályba való belépésre, kik eddig az önképző-egyletnek nem voltak tagjai. – Részt vett az önképző-egylet az ez évben Prágában az ottani egyesület által rendezett nyomdászati kiállításon is, a mennyiben összegyűjtve a hazánkban 1876-ban megjelent lapok és folyóiratok nagy részét, – 250-et, – azt ott kiállította. Végre, mint a kegyelet szép jelét, megemlíti, hogy a február 13-án tartott közgyűlés elhatározta a még 1871-ben elhunyt Sauerwein Géza sírja fölé emlékkő állítását, s e célra az egyesület 20 forintot szavazott meg, mely az önkéntes adakozásokkal 130 fortra növekedett; az emlékkövet halottak napjára állították föl, s ez alkalommal a sírhoz kivonult a két dalárda s a szaktársak tekintélyes része.

Az új egyesület november elején kezdve meg működését, az önképző-egylet abba beleolvadt, átadva annak összes vagyonát: könyvtárát, butorait, 42 forint 73 krajczár készpénzét stb., s ezentúl csak mint az új egyesület egyik osztálya működik tovább. Működése azonban továbbra is fontos, a mennyiben ő van hivatva élénkséget kölcsönözni az egyesületnek: fölvetni az új eszméket, azokat megvitatni, esetleg végrehajtani, tanfolyamokat nyitni, a tagok képzéséről másképp is gondoskodni, társadalmi kérdésekhez is hozzászólni stb., de hogy mennyiben felelt meg e kötelességének az önképző-oszlály, azt az alábbiakban látjuk.

Az alapszabályok április 19-én erősítettetve meg, a segélyző-egylet május 17-én tartotta rendes évi közgyűlését, melyen a választmány, tisztikar és az új alapszabályok értelmében szükséges ellenőrző bizottság választása elhalasztatott, míg a szervezkedési munkálatok befejeztetnek. – Az alakuló közgyűlés szeptember 10-én tartatott meg, s ez a választmány megválasztása után

kimondá, hogy az egyesület november első szombatján kezdi meg működését; elnökké a régi segélyező-egyesület elnöke Hornyánszky Viktor, alelnökké pedig, ki az önképző-osztályt is vezeti, a lap szerkesztője, Firtinger Károly választott.

Az új alapszabályokban a leglényegesebb változások, melyek egyúttal nagy haladást is jeleznek, a következők: a rokkant- és özvegysegélyező pénztár új ággal: az árvasegélyezővel megtoldott, s ez a segély minden egyes árva után – ha az elhunyt tíz évig már tag volt – havonként 4 forintban állapított meg. Továbbá föl van véve ez alapszabályokba – mit azelőtt az önképző-egyesület teljesített – a munkanélküliek segélyezése is, még pedig sokkal kevesebb tagsági időhöz kötve, mint az utolsó vagy az országos egyesület alapszabályaiban; a segély már három hónapi tagság után járt s öt hétig tartott; a nőknek 4, a nők pedig 6 forint segélyt élveztek. Az önképző-osztály hatásköre az maradt, mi a régi önképző-egyesületé volt. – Az új alapszabályok értelmében a korábbi kényszer-tagság is megszűnt, s csak az lett tag, a ki akart, s azoknak a tagoknak, kik oly üzletekben dolgoztak, hol a nyomdatulajdonos nem fizette a 10 krajczár járulékot, magoknak kellett ezt fizetni. A heti illetéket 45 krajczárban állapította meg az alapszabály, melyből 25 krajczár a betegsegélyező, 5 a rokkant-, özvegy- és árvasegélyező, 5 a munkanélkülieket segélyező, 10 pedig az önképző-szakosztályra esett; a nyomdatulajdonosok által fizetett 10 krajczár  $\frac{1}{4}$  része a betegsegélyező,  $\frac{3}{4}$  része pedig a rokkant-alapé volt. Az önképző-osztálynak csak az lett tagja, a ki akart, az új tagok ellenben kötelesek voltak minden osztályba belépni. Végre megemlítjük még, hogy ez alapszabályokban a beiratási díj csak 1 forintra szabatik, ha a belépők foglalkozásuk megkezdésének első hat hetében jelentkeztek, az azután jelentkezőknek 10 forintot kellett fizetni.

Az évek óta várva várt s megerősítésekor örömmel fogadott alapszabályok azonban nem hozták meg a remélt eredményt: a tagság szabad akarathoz lévén kötve, részint a munkapángás, részint a nagy mérvben elterjedt közöny és ellenségeskedés következtében a tagok száma nagyon megcsappant, az új segélyezési ágak pedig, – az árvasegély és munkanélküli segély, – megállapításukkor semmi számadat nem állván az alapszabályokat készítő bizottság rendelkezésére, oly nagyon terhelték az illető pénztárakat, hogy később – mint látni fogjuk – az egyik miatt az illetéket fölemelni, a másiknál pedig a jogosultságra való időt meghosszabbítani kellett. Mindennek dacára azonban ez alapszabályokat nemcsak nagy haladásnak, hanem mostani egyesületi szervezkedésünk alapjának kell tekintenünk, a mennyiben már nyújtják mindazokat a segélyeket, a melyeket mostani alapszabályaink nyújtanak: ezeken fejlődött egyesületünk tovább, ezekkel bizonyítottuk be az egylettől távol állóknak, hogy hozzánk kell csatlakozniok, s ezekkel az elvekkel értük el azt a nagy erkölcsi és anyagi eredményt, a mellyel egyesületünk jelenleg bír.

Segélyező-egyesületünk ez évben október végén fejezte be működését, s az eredményről a következő adatokat közöljük. *Bevételek:* áthozat a múlt évről 20.962 forint 93 krajczár, a tagok és munkaadók járulékaival s vegyes bevételek 9352 forint 51 krajczár, összesen 30.315 forint 44 krajczár; *kiadások:* betegsegélyre 5107 forint 73 krajczár, rokkant- és özvegysegélyre 588 forint, uti segélyre 615 forint, temetésekre 585 forint, vegyes kiadásokra 1544 forint 41 krajczár, összesen 8440 forint 14 krajczár; marad tehát fölösleg 21.875 forint 30 krajczár, mely a következőleg oszlott föl: betegsegélyező pénztárban 11.274 forint 81 krajczár, a rokkant-pénztárban 10.128 forint 15 krajczár és a kézi pénztárban 472 forint 34 krajczár volt.

Meghalt a 10 hó alatt 15 tag.

Az 1877. év elején, az új egyesület három havi fönnállása után, már mindenki meggyőződött arról, hogy az alapszabályok tarthatatlanok, illetőleg hogy a heti illeték fölosztása a különböző pénztárak között aránytalan. Már a »Typographia« első száma foglalkozik e kérdéssel s ajánlja az alapszabályok ésszerűbb módosítását, s egyúttal a tavaszra kerületi egyesületek és országos magyar nyomdász-gyűlés tartását; az előbbit azért, hogy véglegesen megalakuljon a

budapesti egylet,<sup>26</sup> a másodikat pedig azért, hogy ennek mintájára szervezkedjenek a többi kerületi egyletek is. Ennek dacára azonban sem kerületi, sem országos nyomdász-gyűlés ez évben nem tartatott, hanem a heti illetéket már a február 11-én tartott választmányi ülés fölemelte 5 krajczárral, mert a munkanélkülieket és átutazókat segélyező s az önképző-osztály nem bírta a terheket; oka ennek részint a munkapangás következtében a munkanélküliek és átutazók számának folytonos növekedése, részint pedig az volt, hogy a körülbelül 660 fővárosi szaktárs közül csak mintegy 400 lépett be az önképző-osztályba; ez a választmányi ülés március 11-ére rendkívüli közgyűlést is hívott egybe, az alapszabályok módosítása ügyében.

A fölemelt heti illetéknek – sokkal több lévén akkor még az egylet érdekeit meg nem értő szaktársak száma, mint jelenleg – rossz hatása volt. Kilépéssel fenyegetőztek az önzők, különösen azok, kik az önképző-osztálynak nem voltak tagjai, s így úgy is 10 krajczárral kevesebbet fizettek; ehhez járult még az is, hogy a február 16-án több szaktárs által egybe-hívott értekezlet következő körlevelet bocsátotta ki:

»Műtársak! Újólág főlebb emeltetik az egyleti illeték, mi a főlebb emelés *ellen* vagyunk, miután van elég más út és mód, egy netáni deficzit elhárítására. Ezen indokból kiindulva, nagy számú műtárs által febr. hó 16-án, egy értekezés tartatott és abban, az okok tekintetbevételé után, a következő határozat hozatott: A február hó 16-án tartott értekezés azon kérelemmel fordul mindazon egyleti tagokhoz, kik az egyleti illeték főlebbemelését ellenzik, azt a legközelebbi rendkívüli közgyűlés, azaz 1877. márcz. 11-éig, és nem tovább fizetni, a mely közgyűlés az alapszabályok módosítása, valamint a főlebb emelt egyleti illeték újra való redukálásával fog foglalkozni.«

A közgyűlés megtartása előtt az illeték fölemelése ellen sokan erősen kikeltek és ajánlgatták a különféle terveket, melyek a fölemelést fölöslegessé teszik; így multságok rendezését, a számvivő, pénzbeszedő fizetésének redukálását, sőt akadtak olyanok is, kik azt ajánlották, hogy az egyleti közlőny ne hetenkint, hanem tizennégy napi időközönként jelenjék meg. Ezzel 600 frtot hittek megtakaríthatni évenként, de elfeledték azt, hogy az egyleti közlőnyre nagyobb szükség volt most, mint azelőtt, s hogy a lap utóbbi időben a tartalmat illetőleg is javult.

Ily körülmények között nyílt meg s ily izgatások előzték meg a rendkívüli közgyűlést, mely elhatározta, hogy a választmány által fölemelt heti illeték tovább fizettségé mindaddig, míg az ugyane közgyűlés által az alapszabályokon tett módosításokat a hatóság helyben nem hagyja. A leglényegesebb változtatások a következők: A 45, illetőleg 55 krajczár heti illetékből 25 krajczár a betegsegélyező, 10 krajczár a munkanélküliek és átutazók, 10 krajczár az önképző-osztályra essék, míg a rokkant-, özvegy- és árvapénztárba csak a nyomdatulajdonosok járuléka, illetőleg azokban a nyomdáknak, hol azok ezt nem fizetik, a segédek által fizetett 10 krajczár folyjék. Fontos továbbá, hogy a munkanélküli segélyhez való jogosultsági időt három hónapról egy évre emelte az alapszabály, és a beiratási díjat 5, illetve 10 frtban állapította meg. A közös teher viselése pedig a következőkép osztatott föl: A betegsegélyező pénztár földöz 60%-ot (az eddigi 25% helyett), a rokkant-, özvegy- és árvapénztár 15%-ot (12½ % helyett), az önképző-osztály 25%-ot (50% helyett), míg a munkanélkülieket és átutazókat segélyező pénztár teher nélkül marad (eddig 12½ %-ot fizetett). – Azok a különféle javaslatok, melyek megtakarításokat czéloztak, s melyeket fönnebb említéink, mind elvettettek.

A fölemelt heti illeték dacára a munkanélkülieket segélyező pénztár folytonosan deficizzel működött, úgy hogy a betegsegélyező pénztártól volt kénytelen előleget venni, míg a

<sup>26</sup> Dacára, hogy az alapszabályok a vidéken dolgozóknak is megengedték a belépést, ezek semmi érdeklődést sem tanúsítottak az egylet iránt, s ez évben – mint elsők – csak a besztercebányaiak léptek be.

megváltoztatott alapszabályok következtében majd jobb helyzetbe jut. – A november 4-én tartott választmányi ülés két nagy fontosságú határozatot is hozott, melyek egyike az amerikai gyorsajtó-nyomdák kitanultjairól szól, kik – mint nem nyomdászok – az egyletbe föl nem vehetők; a másika pedig megbízta dr. Farkas Kálmán egyleti orvost, hogy statisztikai adatokkal támogatott emlékiratot készítsen a segélyezést illetőleg, ez emlékirat adatokat tartalmazott különösen a fiatalabb tagok között oly aggodalmat keltő nagyszámú megbetegedésekről és elhalálozásokról, a munkanélküli segélyt igénybe vevők tagsági idejéről és életkoráról, továbbá említést tett mindazokról az esetekről, melyekben az akkor fönnállott ipartörvény mellőztetik, pl. hogy fiuk alkalmaztatnak éjjeli munkához, kerékhajtáshoz stb.

A márczius 11-én tartott közgyűlés határozatai értelmében megváltoztatott alapszabályok már november 28-án megerősítettek, s így remény volt, – a már említett módosítások következtében, – hogy az egylet egészségesebb alapokon fog nyugodni, s a munkanélkülieket segélyező pénztár nem küzd folytonos deficizzel.

Ennyire terjed az egylet ez évi működése általában, de az önképző-osztályban történeteket nem említettük, mert azt külön közöljük most is, daczára a két egylet egyesítésének.

Az önképző-osztály, ha nem is nyert a tagok számát illetőleg az egyesítés által, ez évben ismét élénkebben működik, s működése kissé feledtetni látszik a már 1872 óta beállott tespedést. Tart tanórákat; áldoz – habár még csekély összeget – havonként a könyvtárra; rendez felolvasásokat szaktársak és idegenek közreműködésével, sőt az egylettől különvált »Gutenberg« dalkörnek is kilátásba helyezi a havi subventiót. Az egyleti élet élénkülésének legbiztosabb jele azonban az, hogy a lap tartalma is élénkül, s munkatársai között régibb támogatóinak neveivel is találkozunk néha-néha.

A legfontosabb két határozatot azonban az önképző-osztály a július 22-én és az augusztus 26-án tartott önképző-osztályi gyűlésen hozta; az előbbin elhatározta, hogy a jövő évben nyomdászati kiállítást rendez, mely három osztályból áll: a korszellemmel haladó nyomdatermékek, régi nyomtatványok és hirlapok osztályából; a másodikon pedig azt, hogy a kiállítással kapcsolatban országos magyar nyomdász-gyűlés tartassék, az ez évre korábban tervezett kerületi és országos gyűlés helyett. – A kiállítás eredményéről s az országos gyűlésen hozott határozatokról a jövő évben történetek között szólnunk.

*Az egylet összes bevételei és kiadásai. Betegsegélyző pénztár:* maradt 1876 november 1-jén 11.274 ft 81 kr., a kézi pénztárban 472 ft 34 kr., bevételek 10.090 ft 28 kr., összesen 21.837 ft 43 kr. Kiadások segélyre 8814 ft 43 kr., a munkanélküli pénztárnak előleg 936 ft 52 kr., közös kiadások 1164 ft 94 kr., összesen 10.915 ft 89 kr., marad vagyon 10.921 ft 54 kr., melyből 8500 ft a takarékpénztárban, 2421 ft 54 kr. pedig a kézi pénztárban van. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár:* áthozat nov. 1-jén 10,128 ft 15 kr., bevételek 5749 ft 60 kr., összesen 15.877 ft 75 kr. Kiadások: segélyezésre 1286 ft 67 kr., az egyleti házra és közös kiadásokra 1303 ft 87 kr., összesen 2590 ft 54 kr., marad tehát vagyon 13.287 ft 21 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára:* bevételek 2346 ft 94 kr., előleg a betegsegélyző pénztártól 936 ft 52 kr., összesen 3283 ft 46 kr. Kiadások: segélyre 2701 ft, közös kiadásokra 582 ft 46 kr., összesen 3289 ft 46 kr. – *Önképző osztály:* maradt a volt önképző egylettől 42 ft 73 kr., bevételek 3187 ft 49 kr., összesen 3230 ft 22 kr. Kiadások: közös kiadások 2329 ft 84 kr., önképzésre és vegyesekre 443 ft 28 kr., összesen 2773 ft 12 kr., marad tehát pénzkészlet 457 ft 10 kr. – Az egylet összes vagyona 24.665 ft 85 kr. és a ház. – A tagok száma 566.

Az 1878. év szép kilátásokkal nyílt meg; a szaktársak és a választmány figyelmét a kiállítás és országos gyűlés foglalták el, melyek június 9-én nyíltak meg; mielőtt azonban ezekre áttérnénk, foglalkozzunk az egylet kizárólag segélyező ügyeivel. – A november 28-án megerősített alapszabályokat ez év január 6-án léptette életbe a választmány, s a még mult évi február 11-én felemelt heti illeték is leszállítotott 45 kr-ra, mert remény volt arra, hogy egyik pénztár sem

fog deficizzel küzdeni a heti illetéknek és közös kiadásoknak új felosztása következtében. E remény azonban csakhamar hiúnak bizonyult, mert a rokkant-, özvegy- és árvapénztár – elvértetvén tőle a korábban a segédek által is fizetett 5 kr. – már az év végén deficizzel zárult; hozzájárult e deficit létrejöttéhez az is, hogy a rokkant-segélyt a márczius 3-án tartott rendes évi közgyűlés 3 frtról 5 frtra emelte, s az árvák száma is egyre szaporodott.

Az első országos magyar nyomdász-gyűlés – mint előre terveztetett – július 9. és 10-én pünkösdkor tartatott meg.

*Napirend:* 1. Indítvány a magyarországi nyomdászok szervezése ügyében. 2. Indítvány a tanonczkérdés szabályozása ügyében. 3. Indítvány az utazó nyomdász-segédek segélyezése ügyében. 4. Indítvány a »Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete« által kiadott »Typographia« című szaklapnak általános nyomdászkiadvánnyá való kimondása ügyében. 5. Indítvány a jövő országos nyomdász-gyűlés megtartásának ideje és helye fölött. 6. Netáni indítványok.

Az ünnep első napjának délelőttjén a hatóság nem engedvén meg a tárgyalásokat, d. u. 5 órakor kezdődött a gyűlés, melyet egyletünk elnöke, Hornyánszky Viktor nyitott meg. Ezután fölolvastatott a főkapitányi hivatal rendelete, mely szerint a horvát-, tót- és dalmátországi egyleti szervezkedéssel a gyűlésnek nem szabad foglalkozni, mintán ez országok külön autonómiával bírnak. E rendelet felolvasása után az alelnök (Rósa Viktor) és egy bizottság választotta a meghívó levelek átvizsgálására, s a tulajdonképi tárgyalások csak másnap vették kezdetüket, melyen e bizottság jelenté, hogy a következő városok vannak képviselve: Arad (Rósz Soma), Budapest (Firtinger Károly, Gawel Gyula, Hülle Oszwald, Kaczander Gyula és Szabó Elek), Debreczen (Kenderessy Lajos és Lesska Nándor), Győr (Surányi János), Kassa (Rósa Viktor), Kolozsvár (Rozinyák József), Nagy-Becskerek (Ihrlinger Antal), Nagy-Várad (Kolumbán Gyula), Nyitra (Bóna Károly), Pécs (Hackenschmidt Ignác), Pozsony (Griesz József), Szeged (Kleinmann Frigyes), Temesvár (Freta János), Ujvidék (Kadersabek) és Zágráb (Lihl Károly).

A napirend első pontja elfogadtatott a fővárosi egylet indítványa szerint, a melynek értelmében az ország nyolcz kerületet képez,<sup>27</sup> kilenczedik Fiume városa helyi eglyettel; ez képezte a későbbi szervezkedés alapját, s csak annyiban volt tőle eltérés, hogy a nagyváradiak, az aradiak és a brassóiak nem csatlakoztak illető központjaikhoz, hanem külön helyi eglyetet képeztek; elfogadtatott e pont alatt az is, hogy a kerületi eglyetek a pozsonyi eglyet alapszabályait vegyék mintául, a melyen némi javítások is tétettek, s a szervezkedés 1879. január 1-ig befejeztessék. – A második pontnál kimondta a gyűlés: »a Magyarország területén levő nyomdász-eglyetek tanoncz-szabályzattal ellátott kérvény alakjában emlékiratot terjesszenek föl a magyar kormányhoz, kérve, hogy az 1872. VIII. törvényczikk megtartassék, módosítása esetén pedig az emlékiratban kérttek kegyesen figyelembe vétessenek.« – A harmadik pontot illetőleg elhatározták, hogy csak is oly nyomdászok kapnak úti segélyt, kik utolsó foglalkozásukkor valamely eglyetnek tagjai voltak. – A negyedik pont elfogadtatott; az ötödik pontnál a jövő gyűlés helyéül Budapest tüzetett ki; a hatodik pontnál Kleinmann indítványozta, hogy a könyomók is fölvétessenek a kerületi eglyetekbe, de indítványa elvettetett. Több indítvány nem lévén, elnök rövid buzdító szavakkal bezárta az első magyar országos nyomdász-gyűlést.

A kiállítás is az ünnep első napjának délutánján nyílt meg, a »Fővárosi Iparosok Köre« helyiségeiben; az eglyet elnöke tartotta a megnyitó beszédet, utána dr. Szabóky Adolf lépett a szószékre s a »Fővárosi Iparosok Köre« nevében mondott beszédet, melyben helyeselte a nyomdász-eglyet törekvéseit. Nem túlozunk, ha azt mondjuk, hogy e kiállítás egyike volt a legnagyobb sikereknek, a melyet az eglyet huszonöt éves történetében elért; minden tekintet-

<sup>27</sup> 1. Budapest, 2. Pozsony, 3. Kassa, 4. Debreczen, 5. Szeged, 6. Temesvár, 7. Pécs, 8. Erdély.

ben sikerült az, úgy hogy ott együtt láttuk mindazt, a mit hazánk a nyomdászat terén produkálni bírt, s a melyek ki is állták a versenyt a külfölddel; e mellett a hazai hirlapok, régi nyomtatványok és nyomdászati eszközök kiállítása is kitűnően sikerült s a kiállított lapok és folyóiratok száma 301 volt. Itt megemlítjük, hogy a kiállítás nem három csoportra lőn osztva, mint korábban terveztetett, hanem négyre, megtoldatván a »betűöntői, tömképelési, fametszési munkák és nyomdai szerszámok« kiállításával is.

A kiállítás fölötti védnökséget az egyesület elnöke viselte, de az érdem legnagyobb része a bizottság elnökét, Bauer J. M.-et és különösen titkárát, Ács Mihály urat illeti meg, kik mindent elkövettek a siker érdekében; támogatták őket munkájokban Schweiger Mór és Protschkó Mihály, kik, mint ismert szakférfiak, a rendezésben vettek kiválólag részt.

A fővárosi nyomdák közül részt vettek a kiállításban az Athenaeum, Buschmann, Franklin-társulat, Hornyánszky, Hungária, »Hunyadi Mátyás«, Kocsi, Löw, Pesti könyvnyomda-résztvény-társaság, Posner, Weizmann testvérek, Wilckens és fia nyomdák személyzetei; továbbá mint magánemberek Brózsza Ottó, Kalhanek Nándor, Meszl Gusztáv és Hinterhager szedők, Kalhanek Rezső és Schuster János nyomók; továbbá mint betűöntők és nyomdai szerek gyártói Guth H., Guth Albert, Hahn Ede, Kalhanek Rezső, Suhling F., Mika és Fischer, Sycinszky L. és Mielnicki. – A vidéki városok közül a következők állítottak ki: Arad, Réthy Lipót; Debreczen, Városi nyomda; Esztergom, Buzárovics; Eperjes, Bankegyelet nyomdája, Győr, Kállay Mihály és Surányi János munkások; Kassa, Riesz M. S. szedő; Lugos, Wenczelly János; Magyar-Óvár, Czéh Sándor; Nagyvárad, Hollósy Lajos; Nyitra, Siegler özvegye; Pozsony, Angermayer Károly; Sopron, Weppner A. gépmester; Szarvas, Szita Géza; Szombathely, Seiler H.; Szegszárd, Cziráky tanuló; Szeged, Burger Zsigmond özvegye, Endrényi és társa; Temesvár, Csanád-egyházmegyei nyomda. Horvát-Szlavonországból: Zágráb, Albrecht Károly, Résztvény-nyomda, Hartmann L. és társa, Narodne Novine nyomdája; Belovár, Fleischmann J.; Eszék, Pfeiffer Gyula. – Végül megemlítjük, hogy a kiállításról egy kis füzet »Emlékkönyv a magyarországi nyomdai termékek 1878. évi kiállításáról« is jelent meg, melyet Bendtner József szerkesztett.

Az évben történtek közül figyelemre méltók még a következők: a július 18-án tartott rendkívüli közgyűlésen választott országos gyűlési bizottság elkészíté a szervezkedési szabályokat, a melyek szerint a vidékiek munkanélküli segílyt nem kapnak, s e pénztárba azért nem is 10, hanem csak 5 krt fizetnek, mely az úti segílyre esik; ugyan e hó 30-án a VI. kerületi előljáróság leirt a választmánynak, a hozzá a tanonczok ügyében intézett fölterjesztést illetőleg, mely leirat szerint a kerületi orvosok utasítatnak a nyomdai helyiségek éjjelenkinti megvizsgálására, s végre hogy a dalkör november 24-én föloszlott.

Az anyagi érdekeket illetőleg a helyzet oly rossz volt, ha nem rosszabb, mint az előbbi években; a lapban jelentek ugyan meg egyes czikkek a Schlesinger és Wohlaue, Légrády-testvérek, »Magyar Hirlap« nyomdája stb. ellen, de az önképző-osztály hivatalosan nem tett és nem tehetett semmit, mert az alapszabályokban nem volt erre támpontja, s az irányadó egyének beletörődtek a helyzetbe; ezek következtében az 1872. évi árszabályt már alig pár nyomdában tartották meg, s a német napi lapoknál redukált számolás szerint, a magyaroknál pedig majdnem kivétel nélkül silány bizonyos pénz mellett szedtek.

*Az egyesület bevételei és kiadásai. Betegsegélyző-pénztár:* maradt a múlt év végén 8500 frt a takarékpénztárban és 2421 frt 54 kr. a kézipénztárban, bevételek (a munkanélküli pénztár 936 frt 52 kr. adósságával) 9081 frt 84 kr., összesen 20.003 frt 38 kr.; kiadások betegsegélyre 4790 frt 40 kr., temetésekre 1060 frt 63 kr., közös kiadások és vegyesekre 3266 frt 88 kr., összesen 9117 frt 91 kr.; marad többlet 10.885 frt 47 kr. *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár:* áthozat 13.287 frt 21 kr., bevételek 3198 frt 58 kr., összesen 16.485 frt 79 kr.; kiadások a segílyezésekre 2732 frt 83 kr., közös kiadásokra 639 frt 91 kr., összesen 3372 frt 74 kr.;

marad többlet 13.113 frt 5 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára*: bevétel 2733 frt 97 kr.; kiadás segélyekre 1730 frt, visszatérítés a betegsegélyző-pénztárnak 936 frt 52 kr., más kiadások 52 frt 61 kr., összesen 2719 frt 13 kr.; marad fölösleg 14 frt 84 kr. – *Önképző-osztály*: áthozat 457 frt 10 kr., bevételek 2172 frt 43 kr., összesen 2629 frt 53 kr.; kiadások önképzésre s vegyesekre 928 frt 65 kr., közös kiadásokra 978 frt 84 kr., összesen 1907 frt 49 kr.; marad vagyon 722 frt 4 kr.

Meghalt ez évben 22 tag, s a tagok száma 538. (Ezek közül 102 nem tagja az önképző-osztálynak.) A tagok száma azért oly csekély, mert a kényszertagság 1876-ban megszűnt s az 1877-iki alapszabályok szerint a hátralékosok kitöröltettek, s így a szám egyre fogyott: ez nem is csoda, mert nem volt még meg a szaktársakban az egyesület hasznossága iránt való ismeret.

Az 1879-ik évben az egyesületi életben a tagokat érdeklő fontosabb események nem történtek. – Az évek óta tartó munkapangás következtében több munkaadó mellőzte az árszabályt s behozta a tíz órás munkaidőt, így a Deutsch- és Schlesinger és Wohlaue-féle nyomda is; a már eddig is dívott csekély díjazás ez évben érte el a netovábbot, a menyiben az Athenaeumban napi lapoknál egyesek 6 frtot, s más nyomdákban a nappali szedőknek 4–5 frtot is fizettek: így volt ez még hazánk első irodalmi vállalatánál, a Franklin-társulatánál is, hol szintén számos szedőnek 5 frt volt a heti fizetése.

Az egyesület márczius 25-én tartá rendes évi közgyűlését, melyen elfogadták azt a fontos indítványt, hogy ezentúl az újonnan belépők orvosi vizsgálatnak kötelesek magukat alávetni; e határozat következtében az egyesület egészen más alapokra lőn fektetve, a menyiben nem minden nyomdász lehetett tagja. A későbbi években enyhébben hajtották ugyan e határozatot végre, s jelenleg már alig tekintik kötelezőnek, mégis általa – legalább látszatra – a tagsági jog elnyerése megnehezítették. – Ugyane gyűlésen szóba került a hat év előtt vett ház eladásának kérdése is, mert a ház nem mint jövedelmet hajtó alap, hanem mint inkább folytonos teher szerepelt az évi mérlegekben; vevő azonban rá nem akadván, mindekkoráig az egyesület tulajdonát képezi. Elhatározta továbbá a közgyűlés, hogy a betegsegélyző és rokkantpénztár deficitjének fődözésére az önképző-osztály és munkanélkülieket segélyző-pénztár fölöslegének egy része fordítottassék, ez által preczedenst képezve arra, hogy egyik pénztár a másik deficitjét fődözheti. – A közgyűlésen hozott határozat értelmében szükséges alapszabály-változtatásra az augusztus 3-án tartott választmányi ülés egy bizottságot nevezett ki, mely a módosításokat megtevéen, azokat a későbbi választmányi ülések csekély módosítással elfogadták.

Az önképző-osztályban történtek közül megemlítjük a következőket: 1. Pályázatot hirdetett a szerkesztő-bizottság egy technikai és egy szociális cikkre, s nyertesek Ries Lajos és Brüll Béla lettek. 2. A dalkör, mely a múlt év novemberében közgyűlési határozat következtében főlöslött, ez év elején több buzgó szaktárs áldozatkészsége következtében ismét megkezdte működését; de hiába volt minden törekvésök, mert már októberben teljesen föl kellett oszlatni a dalkört. E helyett azonban rögtön alakult egy másik, a most is fönnálló »Egyetértés« szintén legnagyobb részt nyomdász tagokkal. 3. Május 18-ára több szaktárs általános nyomdászgyűlést hívott egybe, hogy azon képviselőket válasszanak, kik a nyomdászokat az ez évben tartandó II. országos iparos-kongresszuson képviseljék; megválasztottak Firtinger K., Kaczander Gy. és Szabó E., de az iparos kongresszus elnöksége később arról értesíté a választmányt, hogy az illetők nem vehetnek részt a kongresszuson, mert nem önálló iparosok. 4. Végre, hogy az önképző-osztály által nyitott tanóráknak – ép úgy mint a korábbi és későbbi években is – éppen semmi eredményök sem volt.

*Az egyesület ez évi bevételei és kiadásai.* *Betegsegélyző-pénztár* bevételei: áthozat a múlt évről 10.885 frt 47 kr., a tagok járuléka, a munkaadók járuléka, negyedrésze, kamatok, beiratási díjak stb. 8447 frt 16 kr., az önképző-osztálytól és a munkanélküliek pénztárától (a közgyűlés által megszavazva) 972 frt 59 kr., összesen 20.305 frt 22 kr.; kiadások: betegsegélyre 4487 frt

3 kr., temetésekre 600 frt, közös kiadásokra, orvosokra stb. 3166 frt 32 kr., összesen 8253 frt 35 kr.; marad tehát többlet 12.051 frt 87 kr. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár* bevételei: áthozat 13.113 frt 5 kr., a munkaadók járulékainak három negyedrésze 2085 frt 46 kr., kamatok, beiratási díjak, a ház jövedelme stb. 1246 frt 79 kr., az önképző-osztálytól 1055 frt 15 kr., összesen 17.500 frt 45 kr.; kiadások: segélyezésekre 3620 frt, közös kiadások 593 frt 24 kr., összesen 4213 frt 24 kr.; marad 13.287 frt 21 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára*: áthozat 14 frt 84 kr., a tagok járulékai 2761 frt 80 kr., összesen 2776 frt 64 kr.; kiadások: segélyekre 1433 frt 20 kr., a betegpénztár múlt évi deficitjének fődözésére 700 frt, összesen 2133 frt 20 kr.; marad többlet 643 frt 44. kr. – *Önképző-osztály*: áthozat 722 frt 4 kr., a tagok járulékai, vegyes bevételek 2309 frt 68 kr., összesen 3031 frt 72 kr.; kiadások: 1377 frt 23 kr. és a betegsegélyző és rokkant-alaphoz 1327 frt 74 kr., összesen 2704 frt 97 kr.; marad vagyon 326 frt 75 kr. – Meghalt ez évben 12 s a tagok száma 564.

Az 1880. év elejét az alapszabályok változtatásának kérdése tette élénkké. Az első rendkívüli közgyűlés ez ügyben február 8-án tartott, melyen Szabó E. a múlt évi közgyűlés által hozott határozat ellen, hogy csak kedvező orvosi bizonyítvány alapján vétethessenek föl új tagok, indítványt adott be; de ez a tagok többsége által elvetetett. A második közgyűlés ugyane hó 22-én tartott, s ez, élénk vita után, elhatározta, hogy a rokkant-pénztárnál jelentkezett deficit megszüntetésére nem a rokkant-segélyt szállítja le, hanem a heti illetéket emeli föl 5 krral e pénztár javára; a harmadik rendkívüli közgyűlésen (márczius 7-én) 171 aláírással el látott óvás nyújtott be a február 22-iki közgyűlés által fölemelt heti illeték ellen, de az óvás fölött a közgyűlés napirendre tért. – Az alapszabályok vitatása e három rendkívüli közgyűlésen nem érven véget, a folytatás és befejezés a rendes évi közgyűlésre maradt, mely április 18-án és május 2-án tartott meg. A közgyűlésen indítványoztatott az egyleti pénzbeszedő, az árvák, rokkantak és özvegyek segélyének leszállítása, de mind elvetetett s élénk vita csak az árvasegélynél merült föl; végül megemlíjük még, hogy e közgyűlésen indítványoztatott először az, hogy a »Typographia« szerkesztőjét a közgyűlés válassza.

A benyújtott alapszabályok nem remélt rövid időre, már szept. 2-ára megerősítve érkeztek vissza s a választmány október 24-ére hívta össze a rendkívüli közgyűlést, hogy az alapszabályok életbelépésének idejét meghatározza; e közgyűlésre a választmány még egy más fontos indítványt is tűzött, ugyanis hogy a beiratási díj november 1-től december 1-ig 10 frtről 2 frtra szállítassék le. Ez indítvány elfogadtatván, elhatározta a közgyűlés, hogy az új alapszabályok november elején lépnek életbe.

Az új alapszabályoknak leglényegesebb eltérései az 1877. évi alapszabályoktól a következők: 1. csak orvosi bizonyítvány alapján lehetett az egyletbe lépni; 2. a heti illeték 45, illetve 55 krról 50, illetve 60 krra emeltetett, mely a következőleg oszlott föl: a betegsegélyző pénztárra 25 kr., a rokkant-, özvegy- és árvapénztárra 5 kr., a munkanélküliek és átutazók pénztárára 10 kr. és az önképző-osztályra szintén 10 kr.; a nyomdatulajdonosok által fizetett 10 kr. ¼ része a betegsegélyző, ¾ része pedig a rokkantalapra esett; 3. betegsegélyre 13 heti szakadatlan befizetés után van joga a tagnak (a régi alapszabályok szerint csak 6 hét); 4. a munkanélküliek nem fizetik az egész illetéket, mint eddig, hanem csak 40 krt, melyből 25 kr. a betegsegélyző-, 15 kr. pedig a rokkant-pénztárra esik; 5. a közös kiadások a következőleg fődöztettek: a betegsegélyző-pénztár 35%-ot, a munkanélküliek pénztára 25%-ot és az önképző-osztály 40%-ot; a rokkant-pénztár ment maradt s az is napjainkig minden tehertől; végre 6. az alapszabályokhoz a szervezési bizottság által készített s már említett szabályzatok csatoltattak. – Ez volt a fővárosi egylet utolsó alapszabály-változtatása, mert a következő alapszabályok már az országos egylet részére készültek.

A szorosan vett egyleti életen kívül más mozgalmak is élénkíték ez évet; így előbb a hírlapszedők, később pedig az összes szaktársak mozgalmat indítanak, hogy helyzetükön

javítsanak. Az előbbieket a hétfői lapok megszüntetése, az utóbbiak pedig az 1872-iki árszabály ujjalag érvénybe léptetése érdekében. A hírlapszedők május 31-én tartott értekezletükön, melyen minden lap képviselve volt, elhatározták, hogy kérvényt nyújtanak be a »Hírlapírók Egyesületé«-hez a hétfői lapok megszüntetése ügyében; a 179 hírlapszedő által aláírt kérvényt június 10-én nyújtották át Jókai Mórnak, mint a »Hírlapírók Egyesülete« elnökének, kérvén pártfogását és közbenjárását az egyesületnél.<sup>28</sup> Jókai a következő szavakkal válaszolt: »Részemről a legszívesebben pártolom az önök kérelmét, s remélem, hogy méltányos kérésük teljesítése nagyobb akadályokba nem fog ütközni. Ugy értesültem, hogy a lapok szerkesztői és kiadói körülbelül egyetértének ebben velem.« – Pedig dehogy nem ütközött, dehogy értettek egyet. A magyar lapok, az egy »Pesti Hírlap« kivételével, melynek kiadója (Légrády) erős feltételekhez kötötte beleegyezését, csak meg voltak nyerhetők s a német lapok közül a »P. Lloyd«, »P. Journal« és »N. Pol. Volksblatt« is, de a »N. P. Journal« és »Pol. Volksblatt« kiadója (Bródy Zsigmond) semmiképp sem volt rávehető. Ennek következtében az oly nagy reményekkel megindult mozgalom dugába dőlt, s a Hírlapírók Egyesületének jóakarató támogatása sem segíthetett a dolgon, s a nevezett egyesület már július 24-én elejtve az ügyet, erről Jókai Mór elnök és Hindy Árpád titkár által aláírt átiratban értesíté a hírlapszedőket.<sup>29</sup>

Ily szomorú véget érve a hírlapszedők mozgalma, áttérünk az önképző-osztályban történetekre. Az év elejéről fontosabb mozzanatok nem jegyezhetünk föl, s csak a szeptember 19-én tartott gyűlésen hoztak nagyobb horderővel bíró határozatok: választott új nyomdászgyűlési bizottság s elhatározta a gyűlés, hogy 1881 január 1-jéről statisztikát ír össze, végre, Philipp indítványára, hogy általános nyomdászgyűlés hívassék egybe, melyen bizottság választassék, mely a nyomdatulajdonosokkal érintkezésbe lépve, egységes árszabályt készítsen. Az általános gyűlés október 10-én tartatott meg a tagok csekély részvétele mellett, s öt tagú bizottság választott a mozgalom vezetésére; e bizottság már október 28-án körlevélben kereste meg a nyomdatulajdonosokat, melyben azt a kérdést intézi ezekhez, hogy »hajlandók-e rendezett bérviszonyok elérése tárgyában egy legközelebb a segédek által választandó bizottsággal érintkezésbe lépni?« E felszólításnak azonban nem lett meg a kívánt eredménye, s a nyomdatulajdonosok – egy-kettő kivételével – nem is válaszoltak rá; ennek következtében a december 5-én tartott általános nyomdászgyűlés fölhatalmazta az ötös bizottságot, hogy az árszabály érvénybe léptetésére szükséges lépéseket az egyes üzletek bizalmi férfiainal egyetemben tegye meg. Ezután megkezdődtek a kilépések az oly üzletekben, a hol az 1872-ki árszabályt nem fizették; egyes üzletek személyzetei – mint a Légrády testvérek, Schlesinger és Wohlauser – kitűnő magatartást tanúsítottak és érték is el eredményt, másokéi ellenben – különösen az Athenaeum – oly rosszul viselték magukat, hogy a személyzetnek fele sem lépett ki. A mozgalom lanyha menetének oka különben abban keresendő, hogy a vezetők az időt nem választották meg rá; inkább erőszakolták a mozgalmat, s így a lap magatartása is, ha nem is ellenséges, de nem is volt bátorító. Ennek dacára az eredmény mégis kielégítő, a mennyiben az Athenaeum-, Deutsch-, Wodianer- és Wilckens-féle nyomdák kivételével mind elismerték az 1872-ki árszabályt, s az Athenaeum később – kényszer nélkül – szintén behozta a 9 órai munkaidőt. Nagy fontossága volt az ármozgalomnak az is, hogy a lap szerkesztője ellen a mozgalomban résztvettek állást foglaltak, s őt vádolták, hogy az eredmény nem volt teljesen kielégítő: ez ellentétes állásfoglalás eredménye lőn a szerkesztő kibuktatása, a mi azonban már a jövő évben történt.

Az említetteken kívül még két fontos mozzanat fordult elő az egyleti életben: a november 22-én tartott önképző-osztályi ülésen Falk Zsigmond, a pesti könyvnyomda-résztvénytársaság igazgatója, azt a kérdést intézte az egyleteh, hogy hajlandó-e a vezetése alatt álló intézet

<sup>28</sup> A kérvény szövege a „Typographia” ez évi 24. számában jelent meg.

<sup>29</sup> Az átiratot 1. a „Typographia” 27. számában.

tanonczeit is a tanfolyamokban részesíteni, a miért ő illendő összeggel járul a költségekhez. Az egyesület örömmel fogadta az ajánlatot s elhatározta a többi nyomdatulajdonosokat is fölhívni a példa követésére; e határozat és fölhívás eredménye lőn a jövő évben megnyílt tanonciskola. A másik esemény a segélyezés terén történt: a budai szaktársak által föntartott egyesületi dalárda elhatározta november 21-ki gyűlésén, hogy karácsony-estélyt rendez, összekötve elhunyt szaktársaink árváinak téli ruhával való ellátásával. Ez estély minden tekintetben sikerült, s a dalárda a következő évben is rendezett hasonló estélyt.

*Az egyesület ez évi bevételei és kiadásai. Betegsegélyező pénztár* bevételei: áthozat a múlt évről 12.051 forint 87 kr., a tagok, munkaadók járulékai, kamatok, beiratási díjak stb. 8098 forint 34 kr., összesen 20.150 forint 21 kr.; kiadások: betegsegélyre 5213 forint 54 kr., temetésekre 550 forint, közös kiadások és különfélék 2181 forint 72 kr., összesen 7945 forint 26 kr., marad 12.204 forint 95 kr. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár*: áthozat 13.287 forint 21 kr., bevételek 3444 forint 30 kr., összesen 16.731 forint 51 kr.; kiadások: segélyezésekre 3693 forint 64 kr., marad 13.037 forint 87 kr. – *Munkanélküliek és útutazók pénztára*: áthozat 643 forint 44 kr., bevételek 2775 forint 44 kr., összesen 3418 forint 88 kr.; kiadások: segélyezésre 1280 forint 70 kr., közös kiadásokra 1012 forint 15 kr., összesen 2292 forint 85 kr., marad 1126 forint 3 kr. – *Önképző-osztály*: áthozat 326 forint 75 kr., bevétel 2363 forint 35 kr., összesen 2690 forint 10 kr., kiadás: közös kiadások 1619 forint 42 kr., vegyesekre 317 forint 92 kr., összesen 1937 forint 34 kr., marad tehát 752 forint 76 kr. – Meghalt ez évben 11 s a tagok száma 657.

Az 1881. év elejét még az árszabálymozgalom foglalja el; a mozgalom vezetői a január 2-án tartott választmányi ülés elé 142 aláírással ellátott kérvényt adtak be, melyben rendkívüli közgyűlés egybehívását kérték a »Typographia« ügyében. E rendkívüli közgyűlés január 16-án tartatott meg, s Philipp Jakob indítványára a gyűlés utasítja a választmányt, hogy a lap szerkesztését az eddigi szerkesztő helyett másra bízza; Philipp indítványára 70, Szabó Elekére pedig, ki bizalmat akart a szerkesztőnek eljárásáért szavaztatni, 51 tag szavazott. A közgyűlés e határozatát a választmányi tagok nagy része, maga az elnök és a két pénztárnok is, bizalmatlansági szavazatnak tekinté, s le akart mondani; a január 30-án tartott választmányi ülésen azonban sikerült az ellentéteket kiegyenlíteni, úgy hogy a választmány megmaradt, csak a lap szerkesztése bízott másra, Tanay Józsefre, ki a februárban megjelent első számmal kezdé a szerkesztést.

Az egyesületi életben az év elején történt egy örömdetes esemény is, mely feledtetni a föntebb említett surlódásokat, s ez az, hogy a választmány január 2-án a tanoncok számára nyelvleckéket nyitott. Az első óra némi ünnepélyességgel volt összekötve s Ács Mihály II. alelnök nyitotta meg magyar alkalmi beszéddel; utána Bauer J. M. fejezte ki köszönetét a létrehozásban legtöbb érdemmel bíró Falk Zsigmond urnak. Az első órán résztvettek a pesti könyvnyomda-részvénytársaság, Khór és Wein, Hornyánszky és Fanda-féle üzletek tanonczai. A nagy reményekkel kezdett vállalatot azonban nem koronázta siker; a tanfolyam végeztével, június 19-én tartatott meg a vizsgálat, de oly kedvezőtlen eredménnyel, hogy mindenkit elkedvetlenített, s ennek következtében az egyesület a következő években nem is nyitott hasonló tanfolyamokat. Hasonló sorsuk volt azoknak a tanfolyamoknak is, melyeket az önképző-osztály tagjai számára nyitott: nagy számu jelentkezés, lassanként fogyás s végre teljes elmaradás jellemzi ezeket, úgy hogy még a tanfolyamok vége előtt mind be kellett szüntetni.

Említettük, hogy a múlt évben az önképző-osztály elhatározta a fővárosi nyomdákrol statisztika összeírását, eleget akarván ez által tenni az 1878. évi országos gyűlés egyik határozatának, mely egyesületünket azzal bírta meg, hogy az ipartörvény módosítása alkalmával fölterjesztést intézzen a képviselőházhoz. A statisztika fölvételére a választmány szét is küldte az íveket, de néhány üzlet személyzetének vonakodása az ívek kiállítását illetőleg az egész tervezetet dugába döntötte.

A rendes évi közgyűlés, mely márczius 27-én tartatott, elhatározta, hogy ez évben országos nyomdászgyűlést hívjon össze a választmány, s az első választmányi ülés az előmunkálatok végzését Bauer J. M., Daday Géza, Firtinger Károly, Ihrlinger Antal és Tanay József tagokra bízta. E bizottság fölhívását május 3-án tette közzé, melyben a gyűlés idejét augusztus 20. és 21-ére tűzte ki.

A gyűlés napirendje csak három pontból állott (1. Egyleti ügyeink rendezése. 2. Az ipartörvény módosítása fölötti vita és határozathozatal, kapcsolatban a tanonczkérdéssel. 3. Egyéb indítványok) s a következő városok voltak képviselve: Arad (Kohn Nándor), Budapest (Bauer J. M., Daday Géza, Firtinger Károly, Mayer Sándor, Tanay J.), Debreczen (Hitesy Lajos), Győr (Surányi János), Kassa (Ries Lajos), Kolozsvár (Pongrácz Antal), Losoncz (Erdélyi Károly), Maros-Vásárhely (Firtinger K.), Nagy-Becskerek (Aigner József), Nagyvárad (Ruzsicska Gyula), Nyitra (Schwind Béla), Pécs (Hackenschmied Ignác), Pozsony (Griesz József és Herzog János), Szeged (Fabritzki Ignác), Temesvár (Freta János), Zágráb (Brózsa Ottó) és Zombor (Brisits Géza).

Délután 3 órakor az »Egyetértés«, a »Budapesti könyvnyomdászok és betüöntők dalköre«, az »Összhang« és az Athenaeum személyzetének dalköre<sup>30</sup> által együttesen előadott Hymnusszal vette a gyűlés kezdetét; ezután Ács M. üdvözlővén a jelenvoltakat, Aigner József indítványára Firtinger elnökké, Ries Lajos pedig alelnökké választott. A napirend első pontjánál Tanay J. határozati javaslata fogadtatott el, mely szerint a gyűlés megbízza a fővárosi egyletet, hogy ez a kölcsönösség szabályozására bizottságot nevezzen ki, de e bizottság a következő alaptételeket vegye munkájánál zsinórmértékül: »1. A kölcsönösségi viszony szabályozása kiterjeszkedik minden segélyezési ágra Magyarország egyleteiben és pedig betegségi, munkanélküliségi és uti segély nyújtására, továbbá rokkantak, özvegyek és árvák segélyezésére. 2. Vétessék figyelembe, hogy az alapszabályszerű fölvételi föltételek egyenlők legyenek minden egyletben; ép úgy állapíttassék meg az időtartam is, melynek lefolytával a segély kiszolgáltatik. Különös esetekre – mint katonasághoz való behívás, más foglalkozás folytatása stb. – hasonlóképp egyenlő határozmányok állapíttassanak meg.«

A második pontnál, Firtinger határozati javaslatára, kimondta a gyűlés, hogy: »Szükségesnek ismeri a fennálló ipartörvény módosítását, és a legközelebbi országgyűléshez erre vonatkozó javaslatot fog terjeszteni. Kifejezi továbbá ama reményét, hogy a kormány a bizottsági tárgyalásoknál a munkás-osztály képviselőit is meghallgatja, s hogy a munkás-osztály kívánalmainak nagyobb súlya legyen, a fővárosi nyomdász-egylet hasson oda az ország összes munkás-egyleteinél, hogy ezek vele e tárgyban együttesen tegyenek lépéseket a kormánynál és országgyűlésnél.« – Ugyane pontnál s ugyancsak Firtinger indítványára a tanonczkérdést illetőleg a következő határozatot hozta a gyűlés: »Igyekezzenek a fővárosi egylet – egyesülten azokkal a nyomdatulajdonosokkal, kik iparunk emelése iránt érdeklődnek és embertársaik jóléte fölül méltányosan gondolkodnak – e vizsás állapotokat ha nem is véglegesen orvosolni, de legalább a lehető szűk körre szorítani.« – A netáni indítványok alatt elfogadta a gyűlés Tanay J. határozati javaslatát a szabad egyesülési és gyülekezési jog tárgyában, mely a következőleg hangzik: »A gyűlés kifejezi óhaját, hogy a kormány e tekintetben már a legközelebbi országgyűlésen intézkedik s a gyülekezési és egyesülési jogot a legszabadabb alapon törvényesen biztosítja.« Végre, Dadai G. indítványára, hogy 1882. január 1-ről a magyar nyomdászok és betüöntők viszonyait feltüntető statisztika állíttassék egybe.

Az országos gyűlésen hozott határozatok végrehajtására bizottságokat kellett választani, s e czélból a választmány két ízben is hirdetett rendkívüli közgyűlést, de egyik sem volt megtart-

<sup>30</sup> Az »Összhang« dalkört a múlt évben alapította a pesti könyvnyomda-részvénytársaság személyzete, az Athenaeum személyzetének dalköre pedig ez évben alakult. Így tehát ez időben *négy* nyomdász-dalkör működött.

ható a tagok részvétlensége miatt; kénytelen volt tehát a választmány november 6-án tartott ülésen saját kebeléből nevezni ki e bizottságokat: az egyik bizottság (Bauer J. M., Botsák Ferencz, Neuhausler Vilmos, Steiner Adolf, Tanay József) feladata lón a mintaalapszabályok elkészítése, a másiké (Dadai, Firtinger, Láng József, Mayer Sándor, Tessák Nándor) pedig a statisztika fölvétele. Az előbbi bizottság bekérte az összes egyletek alapszabályait, az utóbbi pedig közzétette fölhívását a statisztika érdekében s szétküldte a kitöltendő íveket; működésük ismertetése azonban már nem ez év történetébe esik. – Megjegyezzük még e helyen, hogy egyletünk az ez évben augusztus 14. és 15-én Brünnben tartott osztrák nyomdászok küldötteinek gyűlésén is képviseltette magát Steiner Adolf által.

*Az egylet ez évi bevételei és kiadásai. Betegsegélyző-pénztár* bevételei: áthozat a múlt évről 12.204 forint 95 kr., járulékok, beiratási díjak stb. 9421 forint 12 kr., összesen 21.626 forint 7 kr.; kiadások: betegsegélyre 3821 forint 84 kr., temetésekre 350 forint, közös kiadások és különfélékre 2314 forint 53 kr., összesen 6486 forint 37 kr.; marad többlet 15.139 forint 70 kr. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár*: áthozat 13.037 forint 87 kr., bevételek 5165 forint 68 kr., összesen 18.203 forint 55 kr.; kiadások segélyezésre 4477 forint 95 kr.; marad 13.725 forint 60 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára*: áthozat 1126 forint 3 kr., bevételek 3227 forint 86 kr., összesen 4353 forint 89 kr.; kiadások: segélyekre 1061 forint 80 kr., közös kiadásokra 1107 forint 53 kr., összesen 2169 forint 33 kr.; marad 2184 forint 56 kr. – *Önképző-osztály*: áthozat 752 forint 76 kr., bevételek 2886 forint 13 kr., összesen 3638 forint 89 kr.; kiadások: közös kiadások 1772 forint 4 kr., vegyes kiadások 684 forint 17 kr., összesen 2954 forint 21 kr.; marad 1182 forint 68 kr. – Meghalt ez évben 7, s a tagok száma 638.

Az 1882. év elejét a lehető legnagyobb közöny jellemzi: a múlt évben tartott országos nyomdász-gyűlés határozata értelmében statisztikát kellett volna a fővárosi egyletnek összeállítani, de ez a szaktársak közönyén, sőt ellenséges állásfoglalásán ép úgy hajótörést szenvedett, mint a múlt évben szándékolta statisztikai fölvétel. A szervezkedési bizottság szerencsésebb volt működésében, s elkészítette és közzétette a minta-alapszabályok tervezetét; itt meg azonban az volt a baj, hogy az országos gyűlés határozatainak csak négy egylet (pozsonyi, kassai, pécsi, temesvári) tett eleget, a többi megmaradt régi alapszabályai mellett. – De nemcsak az egyleti élet, hanem még a kereseti viszonyok iránt sem érdeklődtek a szaktársak: a tavaly választott árszabály-bizottság két ízben is hítt össze általános nyomdász-gyűlést, hogy leszámoljon és új bizottságot választasson, de az elsőt nem tarthatták meg, a jelen volt tagok csekély száma miatt, s a másodikon is, május 14-én, csak 43 tag előtt tette meg a bizottság jelentését. – E közöny oka úgy látszik az, hogy a tagok figyelme másfelé volt elfoglalva: osztályok alakultak az eddig egy testületben s külön-külön körök alapítására törekedtek; először a jótékonysági kör alakult meg s júl. 1-én kezdte meg működését; célja, mint tudjuk, az önhibájukon kívül szerencsétlenné lett szaktársakon és családjaikon segíteni, s ez által az oly gyakori nyomdánkinti gyűjtéseknek gátat vetni. Másodszor a hírlapszedők kezdték a külön kör szükségét hangoztatni; már korábban megindították az 1880. évi mozgalmat a hétfői lapok megszüntetése tárgyában, – a mi azonban ez évben sem vezetett eredményre, – s a szeptember 3-án tartott ülésen elhatározták a hírlapszedő-kör alapítását, s az előmunkálatok végzésére hét tagú bizottságot választottak. – A harmadik alakulandó kör a »Társas-Kör«; még a múlt évben alakított néhány magyar ajkú szaktárs egy szűkebb kört, a mely a tagok számának szaporodása következtében ez évben már megerősített alapszabályok szükségét érezte. Szeptember 10-én tartották az alakuló közgyűlést, melyen az alapszabályok megvitattak s a kör tisztviselői is megválasztottak; e közgyűlés után a kör nyomban megkezdte működését, mely a magyar nyelv terjesztésére terjedt ki, s célját felolvasások műkedvelői előadások rendezése, továbbá szak- és társadalmi kérdések vitatása által akarta elérni – Végre a nyomók és gépmesterek is külön kör alapításán fáradoztak, s december 24-én tartottak gyűlést az alapszabályok megvitatására. – E

négy kör közül kettő: a hirlapszedőké és gépmestereké, ez évben nem alakult ugyan még meg, de megemlítettük azért, mert a mozgalmat ez évben indították meg az alakításra.

Az év legfontosabb eseménye a december 3-án tartott rendkívüli közgyűlés volt, mielőtt azonban erre áttérnénk, meg kell említenünk, hogy a lap szerkesztője ellen már az év derekán a szaktársak egy része állást foglalt, s Tschutschegg Vincze a szeptember 3-án tartott választmányi ülés elé 124 aláírással ellátott kérvényt adott be, melyben a szerkesztőnek a bécsi »Vorwärts«-ben megjelent cikke miatt ítéletet kér; a választmány ugyan most napi rendre tért e kérvény fölött, de az ellenségeskedés nem szűnt meg, sőt fokozódott, midőn a szerkesztő később állást foglalt a lap magyar nyelven való megjelenése kérdésében. A Társas-Kör ugyanis, ha nem is hivatalosan, de tagjai túlmentek a lehetőségen, s nem a fokunkinti magyarosításra törekedtek, hanem mindjárt kezdetben a legnagyobbat, a lap magyar nyelven való megjelenését akarták elérni, s ezért az ellentétes állást elfoglalók a lap szerkesztőjét, s egyszersmind a Társas-Kör elnökét okolták. Így állván az ügyek, a november 5-én tartott választmányi ülésen a szerkesztő – elfoglaltságát hozván föl okul – leköszönt, s Pusztai Ferencz ama véleményének adott kifejezést, hogy ideje volna már, ha a választmány gondolkodnék a fölött, nem lehetne-e a »Typographia« egészen magyar nyelvű. A szerkesztő visszavonta ugyan leköszönését, a nov. 26-án tartott rendkívüli választmányi ülésen, de Pusztai úr nézete már nagyon rövid idő múlva – mely idő alatt nem is lehetett róla komolyan gondolkodni – ismét fölszínre került; ugyane választmányi ülés ugyanis december 3-ára rendkívüli közgyűlést hirdetett a fölvételi díjnak négy hétre 10 frtról 5 frtra való leszállítása tárgyában, s e rendkívüli közgyűlésre 263 tag a következő indítványt tüzelte ki: »Legyen a »Typographia« 1883. január 1-től kezdve jelen terjedelmében, mint az egyesület tulajdon lapja egészen magyar nyelvű, oly megjegyzéssel, miszerint hivatalos dolgok német nyelven is közöltesse.« Ez indítványnak azonban mintegy ellenindítványul – habár elkésve – a következő indítványt kérte 32 tag kitüzetni: »Az 1882. decz. 3-án egybegyűlt rendkívüli közgyűlés a »Typographia« egyleti közlönynek az egylettől elválasztását elhatározza és kebeléből egy hét tagból álló bizottságot ama célból választ, hogy az e határozat kivitelére vonatkozó föltételeket kidolgozza és a legközelebbi rendes közgyűlésnek egy a »Typographia« önállósítására vonatkozó javaslatot terjesszen elő.« – A rendkívüli közgyűlés – eddig szokatlan számmal látogatva – elfogadta a beiratási díjnak 10 frtról 5 frtra való leszállítását a decz. 3–31-iki időközre, de a »Typographia« megmagyarosításának indítványát 206 szóval 202 ellen elvetette, elfogadván a lap függetlenítésére vonatkozó indítványt; a határozat keresztülvitelére azonban az ajánlott hét tagú bizottságot nem választotta meg, a keresztülvitelt a választmányra bízván. E közgyűlés határozata után még inkább elmérgesedett a két pártra szakadt tagok között az ellentét, a minek azonban a következő években egy tagadhatatlan haszna is volt: fokozódott az egyleti élet iránt való érdeklődés s így szaporodott a tagok száma is. – E helyen megjegyezzük még, hogy Firtinger Károly a lapban közölt cikksorozatában a következő indítványt tette, melyet azonban a közgyűlés elé nem terjesztett.

»A »Typographia« az 1883-ik év első napjától kezdve csakis magyar nyelven jelenik meg; ez egyleti vezetőség összes hivatalos közleményei, továbbá az egyleti ülések és közgyűlések jegyzőkönyvi kivonatai ezután is magyar és német nyelven fognak közölni; ép úgy fel fognak véteni német nyelven szerkesztett hirdetések is. – Rendkívüli esetek, u. m.: országos nyomdászgyűlések, árszabálymozgalmak, alapszabályok változtatása alkalmából, továbbá egyleti közgyűlésekről, melyek napirendjét fontos tárgyak képezik stb., feladata az időnkinti szerkesztőségnek szükség szerint német nyelvű mellékleteket adni, illetőleg a tagoknak jogában áll azt kívánni.«

E hosszú kitérés után visszatérünk az egyleti életben korábban történetekre, melyeket csak a folytonosság kedvéért szakítottunk meg. A rendes évi közgyűlés ápril 16-án tartatott meg, minden a jövőre nézve fontosabb határozat hozatala nélkül. – Fontos esemény ez évben az,

hogy mozgalom indult meg egy magyar nyomdász évkönyv kiadására, mely a jövő év január 1-ére Tanay József szerkesztése alatt meg is jelent.

Utoljára hagytuk az egyleti élet legfontosabb s legszomorúbb eseményét, az elnöknek május 21-én történt elhunytát. Hornyánszky Viktor 1872 óta, tehát 10 éven át viselte az elnöki tisztelet a tagok osztatlan nagyrabecsülése mellett. Elhunytá után június 25-én rendkívüli közgyűlés tartatott, mely Ács Mihály indítványára a következőket jegyzőkönyvbe iktatta:

»A Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete mai rendkívüli közgyűlésén mélyen érzett fájdalmának ad kifejezést Hornyánszky Viktor ur halála felett. A boldogult tíz éven keresztül fáradhatlan buzgalommal vezette az elnöki teendőket. Emberbaráti szívének egész melegségével csüggött az egylet érdekein. Nehéz napokban mint résztvevő, segítő és bölcs tanácsadó, derültebbekben mint együttérző, hiven megosztotta bánatinkat és örömeinket. A hála és kegyelet gyöngye tolmácsolói e sorok. Maradandóbb emlék az, melyet tettei által a jelen nyomdásznemzedék szíveibe vésett, s melyet ez mint egy szent hagyományt fog utódaira átruházni, áldva a megboldogultnak még porait is.«

Elhatározta a gyűlés azt is, hogy az elhunyt elnök arczképe egyleti költségen olajba festessék; végre az elhunyt helyébe Falk Zsigmondot választotta meg elnöké, ki napjainkig is viseli e tisztelet mindnyájunk öröme, s ki helyét elfoglalva, magyar nyelven üdvözlé a tagokat, megemlékezésül elősorolja a multból, hogy miként az ötvenes években, több előkelő egyén befolyásával védelmezte a nyomdászat ügyét, úgy jelenleg is a nyomdászok érdekében hisz működni, mert nekie sem felülről, sem alólról jövő befolyástól nincs mit tartania. Igen örvend, hogy a fővárosi egylet épen e napra határozá az elnökválasztást, midőn a bécsi collegák négyszázados emlékünnepegyet tartják, mert ebből következteti, hogy különösen a »Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete«-nek választmánya nem hagyta figyelmen kívül a tán szándékos, tán tévedésen alapuló meg nem hivatást, mert – ugymond – magyar ember meghíva igen, de hivatlanul nem szeret résztvenni ünnepegyeken. Biztosítja továbbá a tagokat, hogy a mennyire csak az ötven évig dologban fáradott test egészsége megengedni fogja, bármily kérdésben számíthatnak erélyességére. Ezenkívül a német ajkú tagtársakhoz intéz néhány szót, melyben kifejezést ad arról, hogy ő mindenekelőtt magyar ember ugyan; de egy ily egyletben, minő a mienk, szükségesnek látja, hogy a német nyelv se szoríttassék egészen háttérbe, mert ez a tagok nagy részére nézve nélkülözhetetlen, s azon véleménynek ad kifejezést, hogy ő itt nem csupán egy betegsegélyző és temetkezési egyletet vél látni, hanem mint eddig, úgy ezután is hiszi, hogy a testület mint a vélemény- és közszabadság előharczoja, példásan fog haladni a megkezdett pályán. Végül felajánl a festendő arczképre részéről 50 frtot.

Ez év eseményei közül megemlíjtük legvégül még, hogy az önképző-osztály megkísérlé egy egyleti dalárda alakítását, de eredmény nélkül, s hogy a jótékonysági kör ez évtől kezdve az elhunyt nyomdászok árváit évenként rendesen ellátja téli ruhával.

*Az egylet ez évi bevételei és kiadásai. Betegsegélyző-pénztár bevételei:* áthozat 15.139 frt 70 kr., heti illetékek, kamatok, beíratási díjak stb. 8929 frt 7 kr., összesen 24.068 frt 77 kr.; kiadás: betegsegélyre 5396 frt 34 kr., temetésekre 900 frt, közös kiadásokra és vegyesekre (orvosok díjazása stb.) 2243 frt 69 kr., összesen 8540 frt 3 kr.; marad többlet 15.528 frt 74 kr. *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár bevételei:* áthozat 13.725 frt 60 kr., illetékek stb. 4461 frt 48 kr., összesen 18.187 frt 8 kr.; kiadás segélyezésre 3661 frt 47 kr.; marad 14.525 frt 61 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára:* áthozat 2184 frt 56 kr., bevételek 3269 frt 13 kr., összesen 5453 frt 69 kr.; kiadások segélyekre: 1468 frt 80 kr., közös kiadásokra 1056 frt 94 kr., összesen 2525 frt 74 kr.; marad 2927 frt 95 kr. – *Önképző-osztály* áthozat: 1182 frt 68 kr., illetékek stb. 2940 frt 50 kr., összesen 4123 frt 18 kr.; kiadások: közös kiadások 1691 frt 9 kr., vegyesekre 546 frt 26 kr., összesen 2237 frt 35 kr.; marad 1885 frt 83 kr. – Meghalt ez évben 18 s a tagok száma 707.

Az 1883. év szokatlan, mondhatjuk eddig nem tapasztalt élénkséggel kezdődött; mindkét párt: a lapot megmagyarosító és a lapot függetlenné tevő, elkövetett mindent, hogy tagjai számát növelje s így a rendes évi közgyűlésen a többséget elnyerje. A választmány által összehívott jelölő-értekezlet márczius 18-án tartott meg, s már ezen a függetlenségi párt volt erősebb, úgy hogy a két alelnök: Firtinger K. és Ács M. helyett, kik évek óta viselték e tiszteket, de a lap megmagyarosítása mellett foglaltak állást, mást jelöltek: Záhonyi Alajost és Kaczander Gyulát; a választmányba azonban mindkét pártból történtek – körülbelől felesen – jelölések. E jelöltnévsor, különösen az ajánlott első alelnök személye ellen élesen kikelt a »Typographia« 13. száma egy Beküldött-tel, mely egyszersmind a Társas-Kör által föllállított jelöltnévsort is közlé. Nincs e névsorban az ellenpártból egyetlenegy sem, s természetesen az ellenpárt válasza sem lehetett rá más, mint hogy a lap jövő számában oly jelöltnévsort tegyen közlé, melyben meg a lapot megmagyarosítani akaró pártból nincs senki.

E jelölt-névsorok közzététele és a közgyűlés közötti időt mindkét párt a szervezésre fordította: értekezleteket, gyűléseket tartottak, s különösen a függetlenségi párt, az egyleti közlöny a szerkesztő elvei következtében a másik párt kezében levén, körlevelekkel árasztotta el a nyomdákat. Ezek közül most csak egyet említünk meg, a mely márcziusi dátummal ápril elején jelent meg, s melyben a párt a tagok figyelmét különösen a választásokra hívja föl, de egyúttal előadja a mult egyleti év történetét is, különösen foglalkozván a lap megmagyarosításának kérdésével. A körlevél a másik párt vezetőit többek között czimborasággal is vádolja, s végső sorai, melyekkel a szerkesztő és alelnökök megbuktatására czéloz, a következők: »Hogy a helybeli viszonyok gyökeresen alakuljanak át, ott kell azt kezdeni a hol a főbaj lappang, mert – a hal fejénél kezd legelőször bűzös lenni.« A Társas-Kör több tagja e körlevél megjelenése után értekezletet tartott, melyen azon tanácskoztak, miként torolják meg a czimboráskodás vádját; az értekezlet aztán határozatilag kimondta, hogy a körlevélben foglalt vádak oly kicsinyeknek tartja, hogy azokon megütközni nem lehet s így válasza sem érdemesíti.

Ily körülmények között érkezett el ápril 8-ika, a rendes évi közgyűlés ideje, melyen az egylet kegyeletének szép jelét adta tavaly elhunyt elnöke: Hornyánszky Viktor fölött. Lefestette arczképét Vastagh György által s e gyűlésen leplezte le; az emlékbeszédet Hódy Soma tartá, s az ünnepély emelésére mind a négy dalkör közreműködött. A közgyűlés, az előzmények következtében, igen viharos volt, s a választás a függetlenségi párt teljes győzelmével végződött, a mennyiben az ellenpártból még a választmányba sem jutott be senki sem. E közgyűlés emelte föl a betegséget 1 forintra a választmány indítványára, Neuhausler Vilmos indítványa ellenében, ki 1 frt 10 krt ajánlott. Utóljára hagytuk a gyűlési határozatok közül a legfontosabbat, a választmány jelentését a »Typographia« ügyében, mely tudomásul vétetett és a lap függetlenítése helyett a dualisztikus föntartás továbbra is elhatározatott. Ezzel megszűnt a lap függetlenítésének kérdése, továbbra is az egylet tulajdona maradt s a két párt közötti későbbi küzdelem csak a nyelv tekintetében folyt.

A leszavazott párt a »Typographia« 17. számában hosszú nyilatkozatot tett közzé, melyben körvonalozta álláspontját s kijelenté, hogy a választmányban állást nem foglal el, a mit híven meg is tartott egész addig, míg végre két év múlva a viszonyok másképp nem alakultak. E nyilatkozat, melyet a Társas-Kör által ajánlottak közül huszonketten írtak alá, azt eredményezte, hogy a megválasztott tagok – nem akarván, hogy még egy hozzá hasonló megjelenhessék – nem várták meg a rendes választmányi ülést, hanem huszonegy aláírással már a lap megjelenése után való vasárnapra, május 3-ikára hívták azt össze. A választmány megalakulván, szerkesztő Záhonyi Alajos I. alelnök lett. – A szerkesztő-bizottság a 18. számban tette közzé programját *Céljaink* czim alatt, mely ép oly hangon szólt, mint a leszavazott párt nyilatkozata.

Előre volt látható, hogy oly tekintélyes párt, mint a mely a mult évi december 3-án tartott rendkívüli közgyűlésen 202 szavazatot tudott adni a lap megmagyarosítására, nem fog belenyugodni újabb bukásába sem s mindent elkövet, hogy elveit diadalra juttassa. A párt tagjai május hó 9-én értekezletet tartottak, melyen kimondták, hogy szükség van magyar szaklapra s egy bizottságot választottak az előmunkálatok megtételére; e bizottság lapkiadó-szövetkezet alakítását ajánlá, melybe minden tag hetenkint 10 krt fizet s ezért kapja a minden hóban kétszer megjelenő lapot. A szövetkezet több mint 200 taggal alakult meg s a lap – »Nyomd. Közl.« – első száma június 1-én jelent meg, közölvén a szerkesztő, Pusztai Ferencz tollából a párt programját is, mely teljesen megegyez a december 3-iki közgyűlés elé terjesztett indítvánnyal. Két párt, két lap: mi természetesebb tehát, minthogy a szükséges béke helyett az ellenségeskedés még inkább nőtt: kölcsönös szemrehányások, vádaskodások, a tárgyilagos vitának mindkét fél által való mellőzése a párt érdekében, jellemzik az ezután jövő időt; a sok szemrehányás közül csak egyet említünk, melyet azonban akkor únos-úntalan hangoztattak; a Társas-Kör pártja – nézetünk szerint így is nevezhetjük az egyik pártot – szemére hányta a másik pártnak, hogy az egyleti közlöny új szerkesztője s az önképző-osztály elnöke megválasztása előtt csak néhány héttel lépett be az önképző-osztályba, s a függetlenségi párt erre rögtön azzal válaszolt, hogy a »Nyomdászok Közlönye« szerkesztő-bizottságának elnöke pedig nem is tagja az önképző-osztálynak.

Súlyos csapás érte egyletünket dr. Farkas Kálmán elhúnytában, ki 1873 óta volt egyleti orvosunk, s ki áldozatkészségével, tudományával és modorával a tagok osztatlan szeretetét vívta ki; temetésén megjelent elnökünk, a választmány nagy része és a tagok is igen tekintélyes számmal, hogy megtegyék végtiszteletüket a valóban érdemes iránt. A választmány az elhúnyt helyett két orvost alkalmazott: dr. Ziffer Károly és dr. Hlatky József urak személyében.

A választmány a béke érdekében is hozott egy határozatot; az október 7-én tartott ülésen Kaczander Gy. indítványára ugyanis elhatározta, hogy kinevez kebeléből hat tagot, kik aztán a »Nyomdászok Közlönye« köré csoportosult szaktársak által választott hat taggal magokat kiegészítve, módot találjanak az ellenségeskedések megszüntetésére. A választmány által kiküldött bizottság a következőket ajánlá: 1. a »Nyomdászok Közlönye« 1884. január 1-én megszűnik; 2. a »Typographia« 6 oldalon (4 magyar és 2 német) jelenik meg; 3. a német melléklet szükség esetén 4 oldalra terjeszkedik.« E pontokat a másik párt bizalmi férfiai november 4-én tartott gyűlésök elé terjesztették, mely azokat elvetette. – A választmány engedékenységeinek tehát nemcsak hogy a kívánt eredménye nem lett, de sőt ép az ellenkezője történt: még jobban elmérgesedett a viszály, s mindegyik párt a másikat vádolta az alkudozások sikertelenségeért.<sup>31</sup>

Az ez évben történetek közül említést érdemelnek még a következők: 1. az új választmány az év végén az előbbi választmány által készített tervezet alapján elkészíté a minta-alapszabályokat; 2. az önképző-osztály a nyelvtanórák mellé ének-tanórákat is nyitott, de egyiket sem látogatták a tagok; 3. az akadémia – iparos-szótárt szándékozván kiadni – fölhívta egyletünket, hogy gyűjtse össze a nyomdászatban előforduló műszavakat s az idegeneket helyettesítse magyarral; a márczius 4-én tartott választmányi ülés ezt a szerkesztő bizottságra bízván, ez Pusztai Ferenczet kérte föl e munkára, ki is elvállalván, később a »Nyomdászok Közlönyé«-ben közzétette gyűjtése eredményét, de teljesen még mai napig sem készült el; 4. a nyomók és gépmesterek köre ez évi januárban, a betűöntők köre pedig júliusban alakult meg; 5. márczius 1-én »Graphikai Közlöny«, ápril 1-én pedig »Graphica« címmel szaklap indult meg; az előbbit Czettel H. Dániel, az utóbbit Szöllősy Mihály szerkeszté, s mindkettő mint szaklap

<sup>31</sup> E bizottság a következő tagokból állott: a választmány részéről Kaczander Gy., Fuchs Soma, Nietsch Alajos, Pick (Pető) Lipót, Bauer J. M. és Kleinberger Ármin; a »Nyomdászok Közlönye« pártja részéről Ács M., Dadai G., Katits Antal, Marich Ágoston, Pusztay F. és Tanay J.

akart szerepelni, holott egyik sem volt más, mint bizonyos üzleteknek hirdetés-közlője és reklám-csinálója, s tényleges hasznát a nyomdászatra közleményeikkel nem hozták.

*Az egyesület évi bevételei és kiadásai. Betegsegélyező-pénztár:* áthozat 15.528 forint 74 krajár, tagsági illeték stb. 11.903 forint 81 krajár, összesen 27.432 forint 55 krajár; kiadások betegsegélyre 5768 forint 60 krajár, temetésekre 730 forint 52 krajár, közös kiadásokra és orvosokra 2645 forint 75 krajár, összesen 9144 forint 87 krajár; marad fölösleg 18.287 forint 68 krajár. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár:* áthozat 14.525 forint 61 krajár, bevételek 6476 forint 99 krajár, összesen 21.002 forint 60 krajár; kiadások segélyekre 3959 forint 11 krajár; marad többlet 17.043 forint 49 krajár. – *Munkanélkülieket és átutazókat segélyező pénztár:* áthozat 2927 forint 94 krajár, bevétel 4046 forint 38 krajár; összesen 6947 forint 32 krajár; kiadás segélyekre 1392 forint 40 krajár, közös kiadások 1204 forint 35 krajár, összesen 2596 forint 75 krajár; marad többlet 4377 forint 57 krajár. – *Önképző osztály:* áthozat 1885 forint 83 krajár, bevételek 3712 forint 63 krajár, összesen 5598 forint 46 krajár; közös kiadások 1926 forint 96 krajár, más kiadások 858 forint 30 krajár, összesen 2785 forint 26 krajár; marad többlet 2813 forint 20 krajár. – Meghalt ez évben 15, s a tagok száma 758.

Az 1884. évet két mozgalom jellemzi: a még 1882-ben két pártra oszlott szaktársak küzdelme a lap nyelvi kérdéséről, és az országban levő kerületi egyesületek egy országos egyesületté való egyesítésének mozgalma.

A közgyűlést megelőzőleg mindkét párt elkövetett mindent, hogy elveit és jelölt-névsorát keresztülvigye, s az eszközökben egyik sem válogatott. Élesebbnél élesebb körlevelek és cikkek jelentek meg úgy a »Typographia«-ban, mint a »Nyomdászok Közlönyé«-ben, melyek világot vetnek az elkeseredett küzdelemre, a melyből a személyeskedés sem maradhatott távol. Ily körülmények következtében nagyon természetes, hogy a rendes évi közgyűlés szokatlan látogatott volt, a melyen különben a lap megmagyarosítására vonatkozó indítványon kívül még más két fontos indítvány is került tárgyalásra, a melyek egyike, Kleinberger Ármáné, hogy szállíttassék le a beiratási díj márczius 17-től április 15-ig 2 forintra, elfogadtatott, a másik pedig Firtinger Károlyé, hogy szállíttassék le a heti illeték 50, illetőleg 60 krajárról 45, illetőleg 55 krajárra, elvetetett. A lap megmagyarosítására vonatkozó indítványt Pusztai Ferencz nyújtotta be, s ez az 1882. évi december 3-án tartott rendkívüli közgyűlésen megbukott indítványtól csak a dátumot illetőleg különbözött, a mennyiben azt óhajtá, hogy a lap április 1-től jelenjék meg magyar nyelven. Pusztai Ferencz indítványának fölolvását, melyben a választmányt és a függetlenségi pártot vádolta a béke megzavarásáért, s kilátásba helyezte indítványának újabb benyújtását, ha az most elbukik, zajos közbekiáltásokkal fogadta a másik párt, mely a gyűlésen határozott többségben volt. Az indoklás után az indítványt pártolók közül 60 tag névszerinti szavazást kívánt, de mivel ezt az elnök – hivatkozván arra, hogy ily intézkedés az alapszabályokban nincs, s a terem túltömöttsége miatt a szavazás ily módja még nagyobb zavart idézne elő – nem engedte meg, az egész párt tüntetőleg elhagyta a gyűléstermet. Az ott maradottak ezután leszavazván, 306-an szavaztak az indítvány ellen. A függetlenségi párt e győzelme után természetesen az a jelölt-névsor is győzött, melyet e párt állított föl.

Az új választmány április 13-án tartá az alakuló ülést, a melyet ünnepéllyel kötött össze. Több szaktárs ugyanis már korábban mozgalmat indított, hogy az egyesület elnökét, ki a lefolyt évi közgyűlést oly pártatlanul és ritka eréllyel vezette, s ki oly sokat tett már addig is az egyesület és az összes szaktársak érdekében, s kitől még joggal többet várhatunk, díszes albummal tiszteljék meg a tagok, melybe ki-ki írja be tisztelete jeléül nevét; az album elkészülvén, ez ülésen nyújtá azt át a választmány érdemes elnökének, nagyszámu tagok jelenlétében.<sup>32</sup> A ritka művészi kivitelű albumnak, melybe közel 600 tag írta be nevét, ajánló sorai a következők:

<sup>32</sup> Az átnyújtás alkalmával Obornyák József által az elnökhöz intézett szavakat, valamint az elnök választát a 1. a »Typographia« 16. számában.

»Nagyságos Úr! Szeretve tisztelt Elnökünk! Ha a felvilágosodás, a jog; a művelődés, szóval a polgárosodás szolgálatában álló testületnek önzetlen nagylelkűséggel és mindig áldozatkész buzgalommal működő elnöke, az ily testület határtalan háláját valaha kiérdemelte, úgy bizonyára Nagyságoddal szemben áll ez az eset, mert Nagyságod azon két év alatt, mióta oly szerencsések vagyunk, hogy Nagyságodat egyletünk élén láthatjuk, annak érdekében kifejtett nemes és fáradhatatlan buzgalmának oly számos jelét adta, hogy szívünk legbensőbb rejtekéből indítatva érezzük magunkat, midőn a minden egyes tagnak érdekét oly közelről érintő életbevágó kérdések egyleti életünkben oly időszakot idéznek fel, melyek az egyleti elnök működését kétszerte súlyos feladattá teszik – Nagyságodnak, mint szeretve tisztelt Elnökünknek, – jóllehet gyöngé, de annál őszintébb jelét adni rendíthetetlen tiszteletünknek és hálánknak. Keblünk legmélyében érezzük mindannyian, érzi testületünk minden egyes tagja, mivel tartozik Nagyságodnak mindazon fáradozásokért és személyes áldozatokért, miket a budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egyletének szentelt, mely egylet főnállása egyedül képes a mai idők nyomdászának ama becsült és megszilárdított állást biztosítani, melyet művészetünk hajdan élvezett, s melyet – sajnos! – az idők folyamában nagy részben elvesztett. A nyomdász sorsát mai napság csakis az egylethez való hű ragaszkodás által lehet elviselhetővé tenni; a nélkül művészetünk végkép elveszítené ama jelentőséget és helyzetet, mely azt jelentékeny hivatásánál fogva megilleti, és melyet az idők különböző behatásainak rohama alatt szilárdan megtartani képes nem volt. A ki egyletünk előmozdítását elősegíti, az előmozdítja minden egyesünk javát; azért mélyen lekötve érezzük magunkat Nagyságodnak mindannyian azon virágzó állapotért, melynek egyletünk Nagyságod elismert fáradhatatlan s ernyedetlen tevékenysége folytán is, ez idő szerint örvend. És e tevékenységet annál mélyebb hálaérzettel ismerjük el, mert tudjuk, hogy az nagy nehézségekkel van egybekötve. Illő, hogy Magyarország nyomdászai központi egyesületének élén oly férfi álljon, ki sorainkból származván, egyletünk szükségleteit és létfeltételeit, ép oly magasztos, mint nehéz hivatásunk sajátosságait és igényeit ismeri, és annak a közéletben elfoglalt előkelő állásánál, s az őt a társadalom minden rétegében környező méltó tiszteletnél fogva, egyletünknek fokozott dísz kölcsönözzön. Tudatával birunk mi annak, hogy egyletünk elnöki székének betöltése oly kiváló egyéniség által, minő Nagyságod – nem könnyű feladat; nem különösen a jelen időben, midőn mint mindenütt, úgy nálunk is, szertefutó törekvések igyekeznek érvényre jutni – de a cél méltó a fáradozásra, és Nagyságod nemes lelkének méltó jutalma lesz annak tudata, hogy egyletünket – dacára azon veszélyeknek, melyek azt a kedvezőtlen viszonyok folytán netán fenyegetnék, – jövőre is vaskézzel fogja összetartani, előmozdítván ezáltal oly nagyszámu pályatársak szellemi és anyagi jólétét; mert hiszen Nagyságod azon egyetlen férfi, kiben ama reményünket helyezzük, hogy azt, minek egymagában és elszigetelten el kellene vesznie, képes lesz oly szép és nagyhatású eszként föntartani, minőnek egyletünk manapság mutatkozik, melyben mindenikünk szellemi és anyagi támaszt, és az élet minden esélyeiben vigaszt és gyámolítást talál. Midőn bátorságot veszünk magunknak arra, hogy Nagyságodnak e feliratot hódolatunk gyöngé jele gyanánt átnyujtsuk, kérve kérjük Nagyságodat, méltóztassék azt kegyesen elfogadni. Elfogadása annak jelül szolgáland nekünk, hogy elértük, a mire törekedtünk: hogy sikerült Nagyságod életének évkönyveibe egy levelet illeszteni, mely nyájas emlékek képeit foglalja magában, és hogy sikerült biztosítanunk Nagyságodat arról, hogy ragaszkodásunk nem hiú csalóka kép, és örömmel ragadjuk meg az alkalmat, midőn a valódi érdemnek az elismerés koszoruját nyújthatjuk. Derült órákban és szeretetben gazdag legyen ama számos év, melyekért a Mindenhatóhoz könyörgünk, hogy Nagyságodat, szeretve tisztelt Elnökünket, egyletünk és Magyarország összes nyomdászai javára s hozzátartozói örömére – kikhez számítani magunkat is bátorkodunk – megtartsa. Budapest, 1884. évi április hó 6-án.«

Az alakuló választmányi ülés husvét első napján volt, s második napon a szerkesztő-bizottság is tartott ülést, melyen az első alelnök, Záhonyi Alajos, elfoglaltsága miatt a szerkesztői állásról lemondván, helyette a bizottság a lap szerkesztését Zaka Lajosra bízta; Záhonyi A. azonban az első alelnöki és a szerkesztő-bizottság elnöki tisztét tovább is viselte egész a jövő évi közgyűlésig.

Ez év másik fontos mozgalmja az egyletek egyesítésének kérdése egy országos egyletté.<sup>33</sup> A debreczeni egylet még múlt évi december 10-én átiratot intézett a fővárosi egylet választmányához, melyben kérte ezt, hogy a legközelebbi közgyűlés elé tűzze ki a következő indítványt: »Téessék országossá a budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete minden ágában, az önképző-osztály kivételével«. A választmány az indítványt átadta az alapszabályokat bíráló bizottságnak, hogy ez mondjon véleményt felőle; a bizottság véleményét a január 6-án tartott választmányi ülésen terjeszté elő, mely körülbelül a következő: Az indítvány fölött véglegesen csak országos nyomdászgyűlés határozhat, de egyúttal kifejezi a bizottság ama reményét, hogy a fővárosi szaktársak nem idegenkednek az eszmétől, habár a minta-alapszabályok alapján való szövetkezést tartja az első lépésnek az Országos egylet felé: ezt követhetné a rokkant-, özvegy- és árwapénztár, végre az összes osztályok országosítása. – A választmány e jelentést tudomásul vevén, Kaczander indítványára ily értelemben értesíté a debreczeni egyletet, s ezzel az országos egylet kérdése két hónapig nem háborgattatott, sőt a rendes évi közgyűlésre tárgyalásul ki sem tüzetett.

Ha a debreczeni egylethez intézett átiratot tekintjük, úgy nem birunk fogalmat alkotni magunknak, hogy tulajdonképen miféle álláspontot foglalt el vagy akart elfoglalni az akkori választmány az országosítással szemben; azt ajánlta ugyanis, hogy a kerületi egyletek tartsanak ez évben valamely vidéki városban értekezletet, s ott nyilatkozzanak, akarják-e az egyleteket egyesíteni vagy sem, s ha akarják, úgy a jövő évben tartassék a fővárosban országos nyomdász-gyűlés. Ez ajánlat úgy tűnik föl, mintha a fővárosi választmány kitérőt akart volna keresni: olyan értekezletet ajánlott, melyen ő nem vesz részt, mintha az országos egylet csakis a kerületi egyletekre hozna hasznót. – A választmány e határozatlansága azonban nem tarthatott sokáig, mert a debreczeni egylet múlt évi decz. 10-én kelt átiratát a többi kerületi egyletnek is megküldé, s ezek is hozzá szóltak a kérdéshez, a fővárosi egyletet kérve föl a kezdeményezésre. Így állván az ügy, a május 4-én tartott választmányi ülés elhatározta, hogy az önképző-osztály hívjon össze egy gyűlést, melyen a jövő évben tartandó országos gyűlés, de főkép az országos egylet alakításának módozatai vétessenek tárgyalás alá. Az önképző-osztály e gyűlést június 15-én tartá meg, melyen elhatározták, Falli Henrik indítványára, hogy »a fővárosi egylet téessék országossá«; Falli amaz indítványa ellenben, hogy az országos gyűlés még ez évben tartassék meg, elvettetett s helyette Firtinger Károlyé fogadtatott el, hogy a gyűlés jövő évben tartassék meg. Itt megjegyezzük még, hogy Firtinger K. e gyűlésen csak a rokkant-, özvegy- és árwapénztár országossá tételét ajánlá, de indítványa elvettetett. – A gyűlés választott továbbá tizenegy tagu bizottságot az előmunkálatok végzésére.

Az önképző osztály gyűlésén hozott eme határozatok után azt hihette mindenki, különösen a vidéki szaktársak, hogy most már a fővárosi egylet komolyan kezébe vette a munkát az országos egylet illetőleg; e hiedelmökben azonban csakhamar csalódtak: már a július hó 6-án tartott választmányi ülés azt a furcsa elvet mondta ki Kaczander indítványára, hogy az önképző-osztály gyűlésén hozott határozat, jöllehet a választmány bízta meg az önképző-osztályt e gyűlés megtartására, csak az esetben bir jogerővel, ha azt az *összválasztmány* vagy egy rendkívüli közgyűlés megerősíti. Ez még csak a gyűlésen hozott határozat érvényességét illető

<sup>33</sup> A mozgalom megindításában és fölszínen tartásában, tekintve a fővárosi egylet választmányának ez évben tanúsított határozatlan magatartását, kiváló érdeme volt Bóna Károly nyitrai és id. Kenderessy Lajos debreczeni szaktársaknak.

elv, de az a határozat, a melyet ezzel összekapcsolva – ugyancsak Kaczander indítványára – hozott a választmány, az már határozottan az országos egylet létesítése ellen irányul; e határozat a következőleg hangzik: »A budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egyletének választmánya elvben pártolja ugyan az országos egylet létesítésének kérdését, de egyszersmind keresztül vihetőségére nézve csak akkor fogja támogatását felajánlani, ha az országban létező kerületi egyletek – a második országos magyar nyomdász-gyűlés megbízásából kidolgozott minta-alapszabályok értelmében – szervezve lesznek.« – Ha most olvassuk a május 4-én tartott választmányi ülés határozatát, – a mely megbízta az önképző-osztályt, hogy az országos egylet alakításának módozatairól tanácskozzék, s az utóbbi határozatot, úgy az akkori választmány intézkedéseiben nem látunk mást, mint bizonytalanságot és ellentmondó határozatokat, a melyek azonban később a szaktársak és mindkét lap magatartása következtében más irányt vettek. Az augusztus hó 16-án tartott választmányi ülés elé ugyanis ismét több kérvény került, többek között a debreczeni és kassai egylet s a Társas-Köré, mely utóbbi a választmányt arra kérte, hogy csak a rokkant-, özvegy- és árvapénztár tétessék országossá; a választmányi ülés tehát, nem térhetvén már ki az általános óhaj elől, öt tagu bizottságot (Záhonyi, Pick, Zaka, Nietsch és Neuhausler) nevezett ki, mely az anyagot összegyűjtse, a rendkívüli közgyűlés napi rendjét megállapítsa s egy tizenegy tagu bizottság jelölt-névsorát összeállítsa.

Ettől az időtől indul meg a mozgalom eredményt ígérő irányban, ettől az időtől játszik a fővárosi egylet vezető szerepet az országosítás ügyében; két nézet volt fölszínen: egyik az összes osztályokat, – az önképző-osztály kivételével, – a másik csak a rokkant-, özvegy- és árvapénztárt óhajta országosítani, s e két nézet küzdött egymás ellen mindaddig, míg végre az október 19-én tartott rendkívüli közgyűlés határozott. Mielőtt azonban e közgyűlésre áttérnénk, szükségesnek tartjuk a választmány által elfoglalt álláspontot is ismertetni; a szeptember 7-én tartott választmányi ülésen Zaka L. az ötös bizottság nevében azt indítványozá, hogy a rendkívüli közgyűlés fogadja el a következő két pontot: »1. A budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egyletének ma tartott rendkívüli közgyűlése az egylet rokkant-, özvegy- és árvapénztárának országossá tételét, esetleg az országban lévő összes nyomdász-egyletek hason célú pénztárainak egyesítését pártolja. 2. Egyletünk a mai közgyűlésnek e határozatával azonban nem akar akadályokat gördíteni a többi pénztárak országossá tétele elé, s ha azok országossá tétele a mai gyűlésen választott tizenegy tagú bizottsághoz beküldött statisztikai jelentésekből, vagy a jövő következményeiből szükségeseeknek és lehetségeseknek mutatkozik, a legnagyobb készséggel fog ezek országossá tételébe is majdan beleegyezni.« Ez indítványt a választmány elfogadván, a gyűlés napi rendjét a következőkép állapította meg: 1. Határozathozatal az országos nyomdászegylet ügyében. 2. Tizenegy tagú bizottság választása a jövő évben tartandó országos gyűlés előmunkálatainak megtételére.

Mint fönnebb említők, két nézet volt az országosítást illetőleg, s ezért erős vitát és csekély szavazat többséget remélt mindenki a rendkívüli közgyűléstől; a rendkívüli közgyűlés azonban egészen váratlan határozatot hozott: hosszú vita után Szabó Elek következő indítványát fogadta el: »A budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egyletének 1884. évi okt. hó 19-én megtartott közgyűlése határozatilag kimondja, hogy a budapesti egylet országossá tételének eszméjét helyesli s az országos nyomdász-egylet felállítása elé akadályt nem gördít, ha: 1. a vidéki nyomdász-egyletek a budapesti egylet alapszabályaiba iktatott alaplevelek s a tagok jelen jogélvezményének érintetlen hagyása mellett az országos egylet felállításába beleegyeznek; 2. ha pénzkészletüket a budapesti egyletével egyesítik; 3. ha a budapesti és vidéki egyletek pénzalapjainak egyesítéséből az országos nyomdászegylet életképesnek bizonyúl. Kimondja továbbá a közgyűlés, hogy e föltételek mellett kész a vidékiekkel közösen megállapítani a pénzkezelési és segélyzési módozatokat, illetve az országos egylet alapszabályait kidolgozni – eleve is biztosítván a vidékieket, hogy szerzett jogaikat teljes érvényben hagyja.« – E határozat hozatala után megválasztá a gyűlés a tizenegyes bizottságot (Strauch Alajos,

Zaka, Pick Lipót, Lipp Károly, Sitte József, Firtinger, Márián György, Ruzicska Gyula, Leitner Pál, Láng J. L., Darvas Adolf), mely november 9-én tartott első ülésén megalakulván, elnökül Strauch Alajost, alelnökül Firtinger Károlyt és előadóul Zaka Lajost választá, s elhatározta a statisztikai munkálatok haladéktalan fogamatba vételét. A bizottság november 16-án tartott második üléséből körlevelet intézett az összes kerületi egyletekhez, melyben a következőket kívánta azoktól: »1. hogy a szétküldött körlevél vétele után a lehető legrövidebb idő alatt egy rendkívüli közgyűlésen a budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egyletének rendkívüli közgyűlése által elfogadott indítvány fölött véleményt mondjanak, s véleményüket a bizottságnak haladéktalanul beküldjék; 2. hogy az 1882. és 1883. évi részletes pénztári kimutatást és most érvényben lévő alapszabályok két példányát küldjék be; 3. hogy az e felhívással megküldött statisztikai íveket – december 31-iki kelettel – nemcsak az egyleti tagokat, hanem a kerületökbe tartozó összes nyomdák munkásait és tanonczait illetőleg is pontosan kitöltsék és legkésőbb január 15-ig beküldjék. Ezekből a kitöltött és beküldött ívekből fogja a bizottság megítélni – mert csakis ezekből ítélheti meg, – hogy lehetséges-e a budapesti egylet országossá tétele.« Az e körlevélben foglaltakra a kerületi egyletek a jövő évben adták meg a választ, a debreczeni és szegedi egylet kivételével, melyek még ez évben nyilatkoztak az október 19-én tartott közgyűlésen hozott határozatok mellett. Az országos egylet érdekében ez évben történeteket ezzel befejezzük, mert a tizenegyes bizottság további működése már a jövő évre esik. Az ez évben történt események közül említést érdemelnek még a következők: 1. a hirlapszedők köre két évi vajudás után végre életbe lépett s február 23-án megkezdtek a tagok befizetéseiket; az új körnek mindjárt megalakulása után nagy akadályokkal kellett küzdeni, a mennyiben ez évben az egyes lapoknál – Budapesti Tagblatt, N. P. Volksblatt, Pesti Hirlap, Függetlenség – a szaktársak kiléptek, s ezek segélyezése végett az általánossághoz is kénytelen volt fordulni; 2. a július 20-án tartott választmányi ülés 200 tag kívánságára dr. Davida Miklóst negyedik egyleti orvosul alkalmazta; 3. a november 2-án tartott választmányi ülés elé a Társas-Kör azt a kérelmet terjesztette, hogy intézzén a választmány a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterhez fölratot, vajjon a nyomdatulajdonosok – mint nem képesítéshez kötött iparosok – kötelesek-e a náluk foglalkozásban levő segédek után valamelyik segélyező-egyletbe illetéket fizetni? A választmány a kérelemnek eleget tett, de a válasz, mely a jövő évben érkezett le, – mint az ipartörvény értelmében előre látható volt, – kedvezőtlenül hangzott; 4. végre megemlítjük, hogy tíz évi üzletpangás után ez évben kezdett némi javulás jelentkezni, s ennek következtében már ez évben jelentek meg egyes czikkek helyzetünk javítása érdekében, melyek a jövő évben történt árszabálymozgalmat mintegy előkészítették.

*Az egylet ez évi bevételei és kiadásai. Betegsegélyező-pénztár:* áthozat 18.287 frt 68 kr., bevételek 13.517 frt 52 kr., összesen 31.805 frt 20 kr.; kiadások betegsegélyre 9825 forint 10 kr., temetésekre 935 frt 50 kr., külön és közös kiadásokra 3020 frt 98 kr., összesen 13.781 frt 58 kr.; marad 18.023 frt 62 kr. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár:* áthozat 17.043 frt 49 kr., bevételek 7135 frt 26 kr.; kiadás segélyezésekre 4563 frt 86 kr.; marad 19.594 forint 89 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára:* áthozat 4377 frt 58 kr., bevételek 4832 frt 54 kr., összesen 9210 frt 12 kr.; kiadások segélyezésekre 1502 forint 90 kr., közös kiadások 1282 frt 80 kr., összesen 2785 frt 70 kr.; marad 6424 frt 42 kr. – *Önképző-osztály:* áthozat 2813 forint 20 kr., bevételek 7416 frt 53 kr., összesen 7416 frt 53 kr.; közös kiadások 2052 frt 50 kr., más kiadások 1263 frt 82 kr., összesen 3316 frt 32 kr.; marad 4100 frt 21 kr. – Meghalt ez évben 19, s a tagok száma 975.

Az 1885. éven még a múlt évben megkezdett három mozgalom huzódik végig: a lap magyarosításának kérdése, az országos egylet ügye és az árszabály javítására való törekvés.

Míg egyrésről a »Typographia« és »Nyomd. Közl.« között a polémia élesebbé válik s a személyeskedő és minden kiméletet mellőző közlemények napi renden vannak, addig más

résről a »Typographia« irányt változtat s a lap magyar nyelven való megjelenése mellett küzd. A függetlenségi párt ugyanis korábban azt hangoztatta, hogy ő is óhajtja a lap megmagyarosítását, de erre még nem látja az időt elérkezettnek; a párt tekintélyes része most ezt az időt elérkezettnek látván, a lap első számában megjelent »Egyleti közlönyünk« című cikk után szintén a megmagyarosítás mellett foglalt állást, erősen hangsúlyozván azonban azt, hogy a másik párt, a »Nyomd. Közl.« pártjának támogatása nélkül akarja célját elérni.

Igy állván a viszonyok, a függetlenségi párt két részre oszlott: az egyik ismét fölvetette a régi elvet, hogy a lap az egylettől függetlenítessék, a másik pedig a lap magyar nyelven való megjelenése mellett foglalt állást, úgy azonban, hogy az tovább is az egylet kiadásában jelenjék meg. A rendes évi közgyűlés tehát nagyon viharosnak ígérkezett, s a két részre oszlott párt két indítványt nyújtott be: Tschutschegg Vincze indítványozta, hogy az egyleti illeték 50, illetőleg 60 krról szállíttassék le 45, illetőleg 55 krra, s az alapszabályoknak az egyleti közlönyre vonatkozó pontjai töröltessenek, azaz az egylet ne adjon ki lapot; a másik indítványt Fuchs Antal nyújtotta be, s következőleg hangzott: Legyen a »Typographia« – mint az egylet hivatalos közlönye – 1885. évi ápril 1-től kezdve magyar, kivéve a hivatalos részt, mely hetenkint mindkét nyelven közlendő; továbbá kívánom, hogy általános érdekű ügyekben, – ú. m. árszabálymozgalom, alapszabály-változtatás, orsz. nyomdász-gyűlési határozatok stb. – a szükséghez képest, német nyelvű mellékletek is adassanak.

A rendes évi közgyűlés, mely márczius 15-én tartatott meg, heves vita után Tschutschegg Vincze indítványát 291 szavazattal 244 ellenében elvetette, Fuchs Antalét pedig 300 szavazattal 277 ellen elfogadta. A gyűlés után azonban a bukott párt nem nyugodott bele vereségébe, hanem mindent elkövetett a közgyűlésen hozott határozatok megsemmisítésére, a mely törekvésének – mint később látni fogjuk – meg is lett az a nagy haszna, hogy mindkét pártot kielégítő béke jött létre; megtámadta a választás érvényességét s a május 10-én tartott választmányi ülés elé 200 aláírással ellátott kérvényt nyújtott be, melyben rendkívüli közgyűlés tartását kívánta új választás végett, s ugyanez ülésen egy másik, 108 aláírással ellátott kérvénnyel a lap függetlenítésére vonatkozó indítványt újra kitüzetni kérte a rendkívüli közgyűlésre. A választmány ekkor mindkét kérelmet elvetette; az elsőt azzal az indokolással, mert a szavazatokat újra fölülvizsgáltatván, azt a fölülvizsgálók – köztük a függetlenségi párt tagjai is – rendben találták; a másodikat pedig azért, mert nem találta magát feljogosítottnak arra, hogy csak egy az imént letárgyalt indítványt újra napi rendre tűzzön. A függetlenségi párt azonban, mely időközben újra szervezkedett, e sikertelen kísérlet következtében csak szívosabbá vált követelését illetőleg; a június 7-én tartott választmányi ülés elé újra benyújtotta 103 aláírással kérvényét a rendkívüli közgyűlés megtartása iránt, de ekkor már a választás érvényességét nem támadta meg, csak a lap függetlenítésére vonatkozó indítványát kívánta kitüzetni. A rendkívüli közgyűlés, mely egyleti életünkben eddig páratlan látogatottsággal július 5-én tartatott meg, s melyre 456 aláírással egy tiltakozás érkezett be az indítvány tárgyalása ellen, 308 szavazattal 305 ellen elfogadta a függetlenségi pártnak csak 340 aláírással támogatott s Ihrlinger Antal által benyújtott indítványát; erre a választmány, bizalmatlanságot látván maga iránt a közgyűlési határozatban, másnap este tartott rendkívüli ülésen testületileg leköszönt, s augusztus 2-ára ismét rendkívüli közgyűlést hitt egybe a tisztikar és választmány ujjá választására.

A függetlenségi párt az utolsó választmányi ülés és a rendkívüli közgyűlés közötti időt nem nyert győzelmének kizsákmányolására használta föl, hanem mindent elkövetett a béke helyreállítására. Föladta a béke érdekében az elvet s fölkerlte lovag Falk Zsigmondot, ki a július 6-iki rendkívüli választmányi ülésen határozottan kijelentette, hogy az elnökséget az akkori körülmények között nem fogadja el, az elnöki tiszt újra elvállalására, s egyúttal kijelentette az elnök kívánságára, hogy minden lehető engedményre kész, ha erre az ellenpárt is hajlandó. A békére való törekvést mindkét párt szinte örömmel üdvözölte, s az elnök által

a béke megkötése érdekében összehívott értekezleten a meghívottak mindnyájan megjelenvén, a következő pontokban állapodtak meg.

1. A »Typographia« megmarad teljesen magyar nyelvű, minden tagnak ingyen kiszolgáltatandó egyleti közlönynek, azonban a magyar nyelvet nem értő tagok jelentékeny számát tekintve, a körülményekhez képest német nyelvű mellékletek adandók, az e nyelven beküldött közérdekű közlemények megszorítása nélkül. E melléklet »Gutenberg« címet fog viselni. 2. Az egyleti vezetőségben a magyar szellemnek megillető súly adassék s úgy a könyvtári, mint egyéb ügyekben e szempont mindenkor figyelemben tartassék, mindamellett a németajkú tagok érdekeinek is mindenkor lehető méltánylásával. 3. Az előbbieket elfogadásának természetes következményeképpen a folyó hó 5-én a Typographiára vonatkozólag hozott határozat hatályon kívül helyeztetik. Budapest, 1885. július hó 27-én. Lovag Falk Zsigmond, elnök. Ács Mihály, Dobes Ignác, Ihrlinger Antal, Hölzel József, Láng József Lipót, Marich Ágoston, Neuhäusler Vilmos, Pető Lipót, Schlenker Samu, Tanay József, Tschutschegg Vincze, Zaka Lajos.

A közgyűlés, a békére a legkedvezőbb kilátások között tartatván meg, nem volt oly látogatott mint a korábbi közgyűlések, melyeken két erős párt állott egymással szemben s mindössze csak 283 szavazó-lap adatott be. Elfogadta a fönnebb említett béke-pontokat, a tisztikart és választmányt a két pártból feles számban választotta s alelnök – a Záhonyi Alajos helyébe márczius 15-én megválasztott Firtinger K. helyett – Tanay József lőn. A lap április elejétől augusztus 7-ikéig magyar nyelven jelenvén meg, a békepontok érdekében a német melléklet első száma augusztus 14-én jelent meg, s ettől az időtől a lap ismét hoz – ritka kivétellel – német mellékleteket. A megkötött béke – csekély kivétellel – kielégítette a szaktársakat; igaz, hogy mindkét párt föladta korábban hirdetett elveit, de ezt bűnül egyiknek sem lehet fölronni, sőt inkább elismeréssel adózhatnak majdnem nekik az utódok, mert ha ezt nem teszik, az elmérgesedett viszály következtében az egyleti és társadalmi életünkben később elért eredmények közül egyet sem vivhattunk volna ki.

A lap nyelvi kérdéséről küzdelemmel kapcsolatban megemlítjük még, hogy a »Nyomdászok Közlönye«, a »Typographia« a márczius 15-iki közgyűlési határozat következtében magyar nyelven jelenvén meg, július 1-én megszűnt, s hogy a rendes évi közgyűlésen leszavazott függetlenségi párt június elején »Gutenberg« címmel magyar és német nyelven megjelenő lapot indított, mely azonban – a béke az augusztus 2-án tartott rendkívüli közgyűlésen megkötöttén – már augusztus elején megszűnt.

A három évig tartó küzdelem békés megoldást nyervén, áttérünk az év egy másik fontos eseményére: az országos egylet alapítására irányuló mozgalomra, s a múlt évben választott tizenegyes bizottság működésére.

A tizenegyes bizottság még a múlt évben fölkérte a kerületi egyleteket, hogy alapszabályaikat s a legutóbbi két évről szóló kimutatásait küldjék be, s az eredményről a rendes évi közgyűlésen megtevén jelentését, azt a közgyűlés egyhangulag tudomásul vette; a jelentés a III. országos magyar nyomdász-gyűlés megtartását szeptember 6., 7. és 8-ikára ajánlotta. A közgyűlés után a bizottság hozzá látott az egész országról szóló statisztika összeírásához és az alapszabályok elkészítéséhez, melynek alapjául a kerületi egyletek számára készült minta-alapszabályokat vette. A statisztika összegezése, mely a lap 30. számában jelent meg, a következő:

| Kerület              | Nyomdák száma | Ügyvezető | Irodában alkalmazott | Javítnok | Szedő | Gépmester vagy nyomó | Szedő-tanoncz | Nyomó-tanoncz | Gyorssajtó | Kézi sajtó | Amerikai sajtó | Segédgép |
|----------------------|---------------|-----------|----------------------|----------|-------|----------------------|---------------|---------------|------------|------------|----------------|----------|
| Budapest főváros     | 47            | 39        | 11                   | 26       | 874   | 114                  | 289           | 80            | 174        | 49         | 31             | 119      |
| Budapesti kerület    | 41            | 13        | 1                    | 2        | 73    | 25                   | 70            | 9             | 29         | 22         | 13             | 23       |
| Pozsonyi kerület     | 35            | 9         | 1                    | 4        | 100   | 25                   | 69            | 6             | 30         | 24         | 7              | 20       |
| Temesvári kerület    | 38            | 10        | 1                    | 2        | 98    | 22                   | 78            | 9             | 32         | 15         | 7              | 14       |
| Szegedi kerület      | 29            | 9         | –                    | 3        | 56    | 14                   | 73            | 8             | 25         | 16         | 10             | 29       |
| Kassai kerület       | 18            | 6         | –                    | 1        | 50    | 13                   | 70            | 6             | 18         | 7          | 7              | 20       |
| Debreczeni kerület   | 23            | 8         | –                    | –        | 40    | 14                   | 62            | 6             | 27         | 14         | 2              | 13       |
| Pécsi kerület        | 20            | 8         | –                    | –        | 28    | 10                   | 42            | 4             | 20         | 6          | 6              | 13       |
| Erdély (két kerület) | 33            | 9         | 3                    | 1        | 74    | 20                   | 53            | 10            | 23         | 18         | 4              | 10       |
|                      | 284           | 111       | 17                   | 39       | 1393  | 257                  | 806           | 138           | 378        | 171        | 87             | 261      |

A tizenegyes bizottság elkészülvén az alapszabálytervezettel, azt az augusztus 2-án tartott rendkívüli közgyűlés elé terjeszté, mely elfogadván, a következő tagokat választá meg a fővárosi egylet képviselőire az országos gyűlésen: Darvas Adolf, Firtinger K., Kossovitz Rezső, Láng L. József, Neuhäusler Vilmos, Nitsch Alajos, Pető Lipót, Ruzicska Gyula, Strauch Alajos, Tanay J. és Zaka Lajos. Ez előkészítő bizottság haladéktalanul fölhívta a kerületi egyleteket, hogy az országos nyomdász-gyűlésen magokat képviseltessék, olykép, hogy minden 40 tag után egy képviselőt küldjenek; egyúttal megküldte a kerületi egyletek minden tagjának is az alapszabály-tervezetet, hogy azok még az országos gyűlés előtt tanulmányozhassák, s rendkívüli közgyűléseikön esetleges módosító javaslataikat megtehessék.

A kerületi egyletek többsége határozottan az alapszabály-tervezet mellett nyilatkozott; csak egyesek ajánlottak lényegesebb módosítást, s csak egy – a kolozsvári egylet – óhajtotta a kérdést máskép megoldani: egyelőre a rokkant-, özvegy- és árvapénztárt kívánván csak országossá tenni. Ily körülmények között érkezett el szeptember 6–8-dika, a III. országos nyomdász-gyűlés ideje, mely elé sokkal nagyobb érdeklődéssel néztek az ország nyomdászhai, mint a korábban tartott két másik országos gyűlés elé, s melyen az ország mind a tizenkét egylete képviseltette magát. A fővárosi egyletet a már említett tizenegy szaktárs képviselé, s ezeken kívül a gyűlésen a következő képviselők vettek részt: Aradról Roosz Soma; Brassóból Merkel János; Debreczenből Frics József; Kassáról Kémery Béla és Rósa Viktor; Kolozsvárról Gombos Ferencz és Pongrácz Antal; Nagyváradról Salzmán Lajos; Pécsről Majorovits János; Pozsonyból Dirmeier Károly és Raffel Ödön; Szegedről Frits Jakab; Temesvárról Freta János és Rammer Gergely. – Csupán tanácskozási joggal Budapestről Steiner Adolf számvivő; Kolozsvárról Kiss József; Nagy-Szebenből Binder Lajos; Szegszádról Báter János és Fejér Gyula; Szombathelyről Mayer Rezső. – Vendég: Bécsből Faber Henrik.

A gyűlést, melynek egyetlen tárgya az alapszabályok megvitatása volt, a nyomdász-dalárdák által elénekelt Hymnus elhangzása után lovag Falk Zsigmond, a fővárosi egylet elnöke, nyitotta meg. Ezután elnök indítványára alelnökké Frics József választatott, s megkezdődtek a tárgyalások. Először a kolozsvári egylet indítványa került szőnyegre, mely a következő: »mondja ki az országos gyűlés, hogy az általános országosítás kérdését ezúttal a napi rendről leveszi s csakis a rokkant-, özvegy- és árvapénztár országosítását tűzi napi rendre.« Hosszú vita után ez indítvány szavazásra bocsáttatván, mellette csak ketten szavaztak, s így az elnök a következő határozatot hirdette ki: »A szeptember hó 6-án tartott III. országos nyomdászgyűlés kimondja, hogy az országos egyletet minden segélyező ágra vonatkozólag megalapítja, illetve az eddig fennállott egyleteket e célra egyesíti. Egyúttal nagyon kéri a kolozsvári kerületi egyletet, hogy eddigi merev álláspontját abbahagyva, az országos egyletbe a kimondott alapon szintén belépjen.« – Erre megkezdődött az alapszabályok vitatása, s az alapszabályok lényeges módosítás nélkül elfogadtattak, egész a vidéki tagokra vonatkozó szabályzatokig, melyek végleges megállapítását a gyűlés – hiányosnak tartván azt – a fővárosi képviselőkre bízta. Végre a gyűlés az elhunyt Bóna Károly emlékének tisztelettel adózván, az elnök azt berekeszté.

A gyűlés után a fővárosi képviselők ismételten közzétették a vidéki tagokra vonatkozó szabályzatokat, s a kerületi egyletektől véleményt kértek a szabályzatok iránt; a bizottság munkájával azonban csak a jövő évben készült el s az alapszabályokat is akkor nyújtotta be, erről tehát később fogunk megemlékezni.

Az év harmadik és legjelentékenyebb, legizgatottabb mozgalma az árszabály-javítási mozgalom volt. A már tavaly megjelent egyes cikkek az év elején hatástalanok maradtak a lap nyelvi kérdése körül folyt vitában, s csak a közgyűlés után vett komolyabb jelleget a mozgalom; s a főérdem Leitner Pál szaktársé, ki mindent elkövetett a mozgalom érdekében: írt, értekezletet hítt egybe, míg végre április 19-én bizottság választatott, melynek kötelességévé

tétetett egy általános nyomdász-gyűlés egybehívása, a hol már – az árszabály-tervezetet addig elkészítvén – kész javaslattal kell föllépnie.

Árszabály-javítási mozgalom soha jogosultabb nem volt, mint az 1885. évi: 1872, tehát tizenhárom év óta nem csak hogy nem javultak a bérviszonyok, de sőt az 1872. árszabályt sem tartották már meg a nyomdatulajdonosok, daczára hogy az országos kiállítás következtében sok volt a munka; ily körülmények között szomorú volt tapasztalni, hogy a két párt még az anyagi helyzetünk javítására irányult mozgalomba is bevitte a pártkérdést, s az első értekezleteken meg-megújultak a pártviták. Így állván a mozgalom, az augusztus 2-án tartott közgyűlésen létrejött kibékülés valódi áldásként hatott reá, s ettől az időtől erősebb irányt is vett; hatalmasan befolytak a körök is, mint a Társas-Kör és a hírlapszedők köre, míg végre az év végén sikeres megoldást nyert.

E kis kitérés után nézzük a történeteket sorjában. Az április 19-én választott ideiglenes bizottság május 10-ére hívta egybe az általános nyomdászgyűlést, melyen előterjeszté árszabály-javaslatát, s ez lényegtelen módosításokkal el is fogadtatott; a javaslat szerint a számítás alapja 23 kr., a napi lapok számolásban szedendők s a magyar lapok 26, a németek 27 krajczárral számíttatnak, s a bizonyos pénz minimuma 12 ft. A gyűlésen az ideiglenes bizottság leköszönvén, kilencz tagú bizottság<sup>34</sup> választott, mely megbízott, hogy a nyomdatulajdonosokkal az árszabályt elfogadtassa; e bizottság fölkérte május 17-én az egylet elnökét, hogy hívjon össze egy nyomdatulajdonos-gyűlést, melynek az árszabály-javaslatot a bizottság előterjeszthetné, s viszont a munkaadók is megtehetnék észrevételeiket. A nyomdatulajdonosok azonban ekkor nem tartottak gyűlést, s így a bizottság kénytelen volt külön-külön érintkezni velők; eljárásának volt is eredménye, a mennyiben már júl. 24-én azt jelentheté, hogy 25 nyomda, köztük a legtekintélyesebbek, hajlandónak nyilatkozott az árszabályt némi módosítással elfogadni. E kedvező kilátások s a végeredmény között azonban még hosszú idő telt el; a bizottság lassan haladt nehéz munkájában, s szeptember 30-án ismét fölkérte az egylet elnökét, hogy hívja össze a nyomdatulajdonosokat gyűlésre az árszabály tárgyalása végett. Az elnök a bizottság kérését teljesítendő, Kertész József és Légrády Károly nyomdatulajdonosokkal október 27-ére hívta össze a fővárosi nyomdatulajdonosokat, de ez értekezleten csak 18 nyomda képviseltette magát, s így egy második értekezletet híttak egybe, mely november 2-án meg is tartatott. Ez értekezleten öt tagú bizottságot (Buschmann, Falk, Gerő, a Pallas igazgatója, Khór és Wodiáner) választattak, mely a szedők árszabály-bizottságával értekezzék; egyúttal elhatározták, hogy az árszabály-tervezeten a következő főbb módosítások tétessenek: 1. a 10 órai munkaidő behozatala; 2. az a pont, mely a napi lapoknak bizonyos pénzben való szedését tiltja, törlendő; 3. a bizonyos pénz szabad egyezkedésre hagyassék.

A munkaadók e kívánságai fölháborodással töltötték el az összes szaktársakat; nem árjavítást, nem haladást, hanem valóságos hátramenést ajánlottak ők az 1872. évi árszabállyal szemben, s így a bizottság haladéktalanul, már november 8-ára általános gyűlést hítt egybe, hogy megtegye jelentését s határozatot hozasson a további teendőkre nézve. Ettől az időtől a mozgalom békés megoldás helyett átcsap a heves követelés terére: a lap kikel egyes nyomdatulajdonosok ellen, egyre jelennek meg a kíméletlen izgató cikkek, a miknek később, a kilépés idején, meg is volt hasznok, mert nagyban hozzájárultak a szaktársak elkeseredettségének emeléséhez.

Az általános gyűlés izgatott viták után elhatározta, hogy az árszabály-bizottság folytassa az alkudozást a főnökökkel, de az általuk föllállított három pontot illetőleg semmi engedményt ne

---

<sup>34</sup> Darvas Adolf, Dobes Ignác, Deutsch Albert, Firtinger Károly, Hölzel József, Kaczander Gyula, Karch Lipót, Szandtner József és Tschutschegg Vincze. – Ezek közül azonban később Firtinger és Szandtner leköszönt, s így a nagy munka végzésére csak hét tagú bizottság maradt. – A bizottság elnökéül Pető Lipótot választotta.

tegyen: továbbá fölhívta a szaktársakat, hogy keresetök két százalékaival járuljanak a gyűjtésekhez. Az általános gyűlés után a nyomdatulajdonosok ötös bizottsága november 29-én a segédek árszabály-bizottságával közös értekezletet tartott, melyen már engedményeket tettek a korábban föllállított három pontot illetőleg, s csak azt kívánták, hogy a bizonyos pénz minimuma ne határozottassék meg és a hirlapok bizonyos pénzben is szedhetők legyenek; ezzel szemben az árszabály-bizottság ragaszkodott ahhoz, hogy a bizonyos pénz minimuma meghatározottassék, s a hirlapok szedését illetőleg pedig azt kívánta, hogy ha azok bizonyos pénzben szedetnek, akkor a bizonyos pénz megfeleljen a szedés árának. Az így fönmaradt jelentéktelen nézeteltérések elosztatására a nyomdatulajdonosok december 2-án újra értekezletet tartottak, s azon megállapították az árszabályt, melyet a segédek bizottságának haladéktalanul megküldöttek. A bizottság december 8-án tárgyalta azt, s a számolás alapjául elfogadta az ajánlott 22 krt, nemkülönbén a bizonyos pénz minimumául a 10 frtot, fölszabadultaknál a 8 frtot, de a hirlapok bizonyos pénzben való előállíthatását – a hirlapszedők körének kívánságára – elvetette és december 13-ára ismét általános gyűlést hítt egybe, hogy azon jelentését előterjessze, esetleg elfogadtassa.

Az általános gyűlés – ámbár a 10 frt minimum csekélységét többen erősen megtámadták – az árszabály-bizottság javaslatát egész terjedelmében elfogadván, három tagú (Leitner Pál, Singer Sándor és Zaka Lajos) végrehajtó bizottságot választott, mely még a gyűlésen meghívta az egyes üzletek bizalmi férfiai az az nap délután tartandó értekezletre, hogy ott a további teendők fölött megállapodjanak. Az értekezleten a végrehajtó bizottság azt ajánlá, hogy másnap, hétfőn, minden személyzet vigye be a nyomdatulajdonosnak vagy igazgatónak az árszabályt elfogadás végett, s ha az azt megtagadná, úgy a személyzet rögtön, fölmondás nélkül, hagyja abban a munkát; ez eljárást többen megtámadták, s a törvényes tizennégy napi fölmondást kívánták, végre azonban mégis beleegyeztek a bizottság által ajánlott eljárásba.

Hétfőn reggel az első volt, ki az árszabályt elfogadta, a Franklin-társulat faktora, Hirsch Lipót; utána következett hat kisebb üzlet s nyolczadiknak a részvény-nyomda, ezután sorra jöttek a nagyobb nyomdák: Hungaria, Pallas, Khór és Wein stb., úgy hogy estig már az üzletek legtöbbje elfogadta, s kilépésre csak az Athenaeumban, Légrády testvéreknél, Neuwaldnál, a Birkholz és Vajda-féle nyomdában és Wodiánernél került a dolog; pár napi ellenállás után azonban ezek is elfogadták az árszabályt, mely 1887. január 1-én lépett életbe, s melyet teljes szövegében közlünk.

»1. A számítás módja. A számítás azon betűnem közönséges  $n$  betűje szerint történik, melyből egy mű vagy más nyomtatvány szedendő és irányadó a betűnem időnkinti teste. – Ha valamely betűnemben az  $n$ -ek vastagabbak egy félnégyszetnél (Halbgevierte), úgy az utóbbiak szerint számíttatik. – Ha a sor kitöltésére egy hiányjel, vagy más gyengébb jel szükségessé válnék, az  $n$ -nek számíttatik. – Az ár megszabása, törtek kerülése végett, tizedrendszer szerint történik. 2. Térző (Durchschuss). Minden darab térző egy  $n$ -nek számíttatik. 2. Lapcíz (Columnentitel). Élő lapcímek zársorral együtt három, holtak zársorral együtt két sornak számíttatnak. 4. Síma szedés. Síma szedésnél következő meghatározások állanak: a) Antiqua (magyar s német) 1000  $n$  Garmond, Bourgeois, Petit 22 kr. Colonell és Cicero 23 kr. Nonpareille és Mitteltől fölfelé 26 kr. Perl 27 kr. b) Idegen nyelvek: Német nyelvű szedésért, ha frakturból van szedve, 2 krral több számíttatik. c) Latin, román, olasz, francia, szerb, orosz, horvát és tót (fraktur vagy antiqua) nyelveknél 1000  $n$ -ért 2 krral több; egyházi czirill és görög alá nem vágott 1000  $n$  7 krral, alá vágott 9 krral több, héber síma szedés 4 krral, pontozott 8 és troppszedés 12 krral magasabban számíttatik. – A héber szedés számítása »Nun«, pontozásoknál pedig »Passach« szerint történik. 5. Kevert szedés. Egyszeres kevert szedésnek tekintendő az, ha egy másik betűnem fordul elő; kétszeres kevertnek az, ha egy harmadik; háromszorosnak az, ha egy negyedik betűnem szétszórva az ív harminczketted-

részét foglalja el és ilyenkor emelkedik a rendes ár 1000  $n$  után egyszeres kevert szedésnél 1 krral, kétszeres kevert szedésnél pedig 2 krral és háromszoros kevertnél 3 krral. – Új betűnemnek tekintetik itt a ritkított szedés is. Ha pedig az elősorolt betűnemek szétszórva az ív 16-od részét foglalják el, a főtebb megszabott kárpótlás ára kétszerezettetik. – Minden más nyelvnek szétszórt előfordulása az ív 32-ed részének betöltésénél külön betűnem-keverésnek tekintetik és a főtebbi arányban magasabban számíttatik. – Ha valamely műben idegen nyelv folytatólag fordul elő, úgy ennek számítása ezen árszabály határozatainak 4. pontja szerint történik. – Ha a szedés kisebb betűfajjal (tehát alárakott) van keverve, úgy az illető sorok kétszeresen számíttatnak. – Pakét szedésnél az idegen betűfajból vagy ritkítva szedett szavak sorokká adandók össze és kétszeresen számítandók. Ha fél sor maradna fenn: egésznek, illetőleg kétszeresen számítandó. Czímek szintén kétszeresen számítandók, még akkor is, ha állottak. 6. Tiszta számos vagy ritkított szedés, úgy mint számos szedés rövidítésekkel kétszeresen, számokkal vagy rövidítésekkel kevert szedés, nevek másfélszer számíttatik, részben ritkított szedés kevertnek (5. pont) tekintetik. A sor kikergetése vagy behozásáért egy sorral több számíttatik. 7. Jegyzetek. Valamely műben előforduló minden kisebb betűnem annak árszabása szerint külön számítandó. A választó-vonalak a jegyzethez tartoznak. 8. Matematikai szedés. Előforduló matematikai szedésnél egyszerű példák másfélszer, nehezek kétszeresen számítandók. Különösen nehezeknél megfelelő kárpótlás fizettetik. 9. Táblázatos szedés vonalakkal vagy a nélkül, kétszeresen számítandó. 10. Keskeny alak, mely egy sorban 30–25  $n$ -et tartalmaz, 2 krral, 24–20  $n$ -es 3 krral és 20  $n$  alatt 5 krral 1000  $n$ -kint magasabban számítandó. Betűszéljegyzetek (Marginalien) a szedés szélességéhez csatolandók. Számszéljegyzeteknél pedig megfelelő kárpótlás fizetendő. 11. Tördelési járulék. Ha egy műnél több mint két szedő foglalkoztatik, akkor 1000  $n$ -nél 2 kr. a tördelésért fizettetik. Műveknél, melyek tördelése jegyzetek, fametszvények stb. által nehezítettik, különös kárpótlás fizetendő. Ugyane határozatok folyóiratok tördelésénél is alkalmazandók. 12. Javítások. A szedő köteles egy házi javítást és egy sajtó-revizíót lelkiismeretesen végezni. Javítások, melyekért a szedő nem okozható, ú. m. szerző- vagy sajtó-revizíók végzéseért, óránként 22 kr. fizettetik; ugyanez áll fordított betűkre nézve is; – Paket-szedők csak a házi javítást tartoznak végezni. Nem foglalkoztatás esetében, úgymint ha várni kell kéziratra, betűre stb., mely idő alatt a szedő takarításra használható, óránként 22 kr. fizetendő. – Nehezen olvasható, czeruzával írott vagy rendben nem levő kézirat kárpótlásául az ezen kéziratokból szedett szedés 1000  $n$  után 2 krral magasabban lesz számítva. 14. Feltisztogatás. A munka befejezte után a szedő nem tartozik azt feltisztogatni. Valamely munka berendezése alkalmával a szedőnek a szükséges anyag, úgymint: stégek, négyzetek, tézók, deszkák stb. kiszolgáltatandó, ellenkező esetben a tisztogatás ideje neki óránként 22 krral kárpótoltatik. – Ha egy mű berendezésénél a szedőnek oly osztani való nyújtatik, melyet szedéséhez teljesen nem használhat, hanem részben összeállítani vagy a szekrényből egyes betűt kiraknia kell, pl. más nyelven, úgy ezért a föltisztogatásért megillető ár fele része által kárpótlendő. 15. Szekrényváltogatás. Azon esetben, ha a szedő ugyanegy szekrényből vagy ugyanegy munkánál két forintot keresni nem képes, úgy annak 30 krnyi kárpótlás jár. 16. Előny (Speck). A mű czime, előszava és tartalma a szedőtől el nem vonathatik. Tömképek, fametszvények, költemények, vákátok stb.-ért levonás nem történik. – Rovat- és címsorok kétszeresen számítandók és a szedőtől el nem vonhatók. 17. Hangjegyszedés szabad egyezkedésre hagyatik.

*Hirlapszedő-árszabály.* 1. A szedés ára. A szedés ára magyar 25, német (fraktur) lapoknál 27 kr. 1000  $n$  után. 2. a) Tőzsdei és kereskedelmi táviratok, ha mutáltatnak, egyszeresen, új szedésnél vagy tördelésnél másfélszer számíttatnak. b) Vasúti és bankkimutatások mutálásnál egyszerűen, új szedésnél kétszeresen. Tabelláris szedés ujsá-

goknál egyáltalán kétszeresen számítandó. Különösen nehéz vagy vonalokkal ellátott táblázatos szedés külön kárpótlandó. Nonpareille-fejek kétszeresen számíttatnak. c) Leszámítolási árfolyamok és összehasonlító árfolyam-táblázatok: ha kéthasábos és mutáltatik: egyszerűen, ha több hasábos, ép úgy, mint tőzsdei táblázatok is, másfélszer számíttatnak. d) A kis tőzsde egyszerűen, ha szétemeltetik és többek által mutáltatik, másfélszer, külföldi tőzsdék másfélszer számíttatnak. e) Időjárási táblázatok másfélszer számítandók. f) Változások a hadseregben vagy kivonatok a hivatalos lapból, ha rövidítések fordulnak elő, másfélszer. g) Tiszta számszedés, sor- és nyerőszámmal vagy a nélkül, kétszeresen. h) Folytatólagos ritkított vagy név-szedések kétszeresen számíttatnak. Ama sorok, melyek több mint felényire vannak ritkítva, szintén kétszeresen. i) Idegenek névsora, színházi műsorok, tőzsdei és városi jelentések számozott része, számadási kimutatások, hitelegyletek fizetéseképtelenségi kimutatásai, templomi zene, rövidített szavakkal szedett sport, név-szedés, naptár (napirend), irodalmi vagy más tartalom-kimutatások másfélszer; folytatólagos kövér írás másfélszer, idegen nyelv kétszeresen. k) Olyan sorok, a melyekben cursivból vagy más fajta írásból fordulnak elő szavak, kétszeresen számíttatnak, ép úgy a táviratok kezdősorai. l) Rovatok új szedésnél vagy mutálásnál kétszeresen, állók egyszerűen; zárvonalak egy sornak számíttatnak. m) Oly lapok, melyeknél a sorokban előforduló dőlt, félkövér és ritkított vezérszavak nem számíttatnak kétszeresen, két krajczárral magasabban számolandók.

3. Sorkihajtás. A sor kihajtásért egy sorral több számíttatik. 4. Javítások. Korrektura-változásokért az elmulasztott idő kárpótlandó. 5. Várók. Rendes várók 50 kr. kárpótlást kapnak. 6. Előforduló vásár- és ünnepnap munká kárpótlásáért a szedés duplán számíttatik és a rendes határozatok lapszedésénél mérvadó.

*Általános szabályok.* 1. A munka-idő kilencz órai. 2. Minden a fönnebbi árszabályban különösen nem említett munkák díjazása szabad egyezkedésre hagyatik. 3. A bizonyos pénz minimuma hetenkint 10 ft, újonnan fölszabadultaknál 8 forint. 4. Különórák. A kitűzött időnél tovább tartó munkáknál a számoló szedőnek keresetén kívül az éjjél előtti, valamint ünnep- vagy vasárnap délelőtti óra 12 krral, az éjjél utáni, valamint vásár- vagy ünnepnap délutáni óra 18 krral kárpótlandó. – Bizonyos pénzben levő szedőnek heti keresetének minden forintja után az éjjél előtti, valamint vásár- vagy ünnepnap délelőtti óráért 2½ kr., éjjél után, valamint vásár- vagy ünnepnap délutáni óráért pedig 3 krnyi kárpótlás fizettetik. 5. A kölcsönös felmondási idő 14 nap. A felmondás csak szombaton történhetik; ha a szombat ünnep, akkor az előtte való nap érvényes a felmondásra. A felmondás más eseteire nézve az ipartörvény intézkedései mérvadó. 6. Ez árszabály és munkarend az ipartörvény 113. §-a értelmében az illető kerületi előljáróságokkal, mint elsőfokú iparhatóságokkal is láttamozandó.«

Az ismertetett három fontos mozgalommal bevégezzük ez év történetét; jelentéktlenebb intézkedések nem történtek, mert mindenki figyelmét és munkáját igénybe vették a fölszínen levő nagy kérdések: először a lap nyelvi kérdése, azután az egyletek egyesítése, végre az árszabály-mozgalom, melyek mind sikeres megoldást nyertek.

*Az egylet ez évi bevételei és kiadásai.* *Betegsegélyző-pénztár:* áthozat a múlt évről 18.023 ft 62 kr., heti illetékek, kamatok stb. 15.153 ft 43 kr., összesen 33.177 ft 5 kr.; kiadások: betegsegélyre 9255 ft 13 kr., temetésekre 1475 ft, közös és vegyes kiadások 2864 ft 58 kr., összesen 13.594 ft 71 kr.; marad vagyon 19.582 ft 34 kr. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár:* áthozat 19.594 ft 89 kr., illetékek, kamatok, a ház jövedelme 7802 ft 7 kr., összesen 27.396 ft 96 kr.; kiadások: segélyezésre 5655 ft 79 kr.; marad 21.741 ft 17 kr. – *Munkanélkülieket és átutazókat segélyező pénztár:* áthozat 6424 ft 42 kr., illetékek, kamatok stb. 5591 ft 78 kr., összesen 12.016 ft 20 kr.; kiadások: segélyezésre 1802 ft 60 kr., közös kiadások: 1381 ft 18 kr., összesen 3183 ft 78 kr.; marad 8832 ft 42 kr. – *Önképző-osztály:*

áthozat 4100 frt 21 kr., illetékek stb. 5503 frt 20 kr., összesen 9603 forint 41 kr.; kiadások önképzésre s vegyesekre 1157 frt 90 kr., közös kiadások 2762 frt 30 kr., összesen 3920 frt 20 kr.; marad 5683 forint 21 kr. – Meghalt ez évben 30, s a tagok száma 1072.

Egyletünk 25 éves történetének utolsó éve, az 1886., ha nem is volt fontos eseményekben, oly gazdag mint a közvetlenül előtte való, élénkség tekintetében nem marad annak mögötte. Az év elejét még az árszabályért való küzdelem foglalja el, s a végrehajtó-bizottság február 28-ára hívta össze az általános gyűlést, melyen működéséről beszámolt s öt tagú árszabály-felügyelő bizottságot (Leitner Pál, Meszl Gusztáv, Singer Sándor, Szabó Dezső és Zaka Lajos) választottak; e bizottság azonban, két tagja, Meszl G. és Szabó D., leköszönvén, később csak három tagból állott. A végrehajtó-bizottság e gyűlésen egy nagy fontosságú indítványt is tett, azt ugyanis, hogy a hírlapszedők köre alakuljon át oly módon, hogy annak minden szaktárs tagja lehessen, s így hatalmas testületet képezzen a nyomdatulajdonosok ellen esetleges árszabály-sértések esetén; az indítványt azonban a gyűlés nem fogadta el. – A csak négy napig tartott sztrájk alatt s a sztrájk következtében munkanélkül maradt szaktársak segélyezésére fordított összegről a végrehajtó-bizottság augusztus 13-án tette közzé számadásait, melyből kitűnik, hogy segélyezésre 7096 forint 50 krt, különféle kiadásokra 373 frt 39 krt adott ki, mely összeget mind önkéntes adakozásokból fődözte. E helyütt megjegyezzük még, hogy az egylet választmánya is a február 7-én tartott ülésen 1000 frtot szavazott meg rendkívüli segélyül a munkanélküliek pénztárából, s így az összes segély 8079 frt 50 krt tett ki.

Egyes szaktársak még a múlt év végén szóba hozták, hogy egyletünk az ez évben Párisban tartandó nemzetközi munkás-iparkiállításon részt vegyen s az eszmét a jan. 3-án tartott választmányi ülés magáévá tevén, három tagú bizottságot (Fuchs Antal, Heszky Miksa és Zaka L.) küldött ki, mely a nyomdákban e hó 8-ára értekezletet hitt egybe s állandó bizottsággá alakulván, elnökéül Ács Mihályt választá. A kiállítás az év őszén tartatott meg, s az általunk kiállított munkákról az összes franczia lapok dicsérőleg emlékeztek meg; a kiállításon részt vett nagyszámú fővárosi és vidéki nyomdák személyzetei közül kitüntetést nyertek: ezüst érmet a pesti könyvnyomda részvény-társaság személyzete, bronz érmet Kurucz Béla gépmester Debreczenben, tisztelet-okmányt Bába Sándor személyzete Szeged, Posner K. L. és Brózsza Ottó személyzete Budapesten. – A kiállítás alkalmából a bizottság a márczius 21-én tartott rendes évi közgyűlésen megválasztott két új alelnök, Firtinger K. és Ács Mihály szerkesztésében, egy emlékfüzetet is adott ki franczia nyelven, mely a hazai nyomdászati viszonyokat ismertette, s a melynek alapján a franczia szaklapokban rokon-szenves közlemények jelentek meg viszonyainkról.

A rendes évi közgyűlésről levén szó, első sorban említjük, hogy Strauch Alajos I. pénztárnok helyett, ki 1872 óta viselte e tisztelet, ez állás el nem fogadása iránt való határozott kijelentése után, Pető Lipót választatott első pénztárnokká, s helyébe II. pénztárnokká pedig Tschutschegg Vincze; e közgyűlés mondta ki továbbá azt a mai nap is érvényben levő határozatot a választmány indítványára, hogy az önképző-osztály a közös kiadások fődözésére 50%-kal járuljon az eddigi 40% helyett, s ez a 10% a betegsegélyező-pénztár javára essék. Az új választmány, Strauch Alajos érdemeit méltatandó, június 27-én rendkívüli választmányi ülést tartott, melyen az elnök az ünnepelthez intézett szép beszédben tolmácsolta azt a tiszteletet, mellyel az összes szaktársak viseltetnek iránta a számos évig önzetlenül viselt pénztárnoki hivatal alatt szerzett érdemekért, s a szaktársak pedig egy szép serleggel lepték meg az érdemes férfiut.

E szép ünnepély után azonban a választmányban nem a szükséges béke, hanem az ellenségeskedés kapott lábra; a szerkesztő-bizottság és a két alelnök között többször éles ellentét jött létre a lapban megjelent közlemények miatt, míg végre a két alelnök a július 12-én tartott rendkívüli választmányi ülésen, a választmány nem adván meg nekik az általuk kért elégtételt,

leköszönt, s az augusztus 1-én tartott választmányi ülés Pető Lipótot bizta meg az önképző-osztály vezetésével, egész a jövő évi rendes közgyűlésig, a midőn majd alelnökök választatnak.

Az országos egylet alapszabályainak fölterjesztése már a január 3-án tartott választmányi ülésen megsürgöttetvén, a bizottság május 4-én azokat fölterjeszté, de már június 27-én megerősítetlenül visszaérkeztek; több pont ellen volt kifogás, a főkifogás azonban az volt, – egy 1875. évi miniszteri rendelet értelmében, – hogy munkás-egyleteknek fiók-egyletek alakítása nem engedhető meg. A hosszú és nehéz munka eredménye ennek következtében halasztást szenvedett, a mennyiben a választmány a kifogásolt pontokat kénytelen volt újra szerkeszteni, s a vidéki tagokra vonatkozó szabályzatot pedig, a melyek fiók-egyletekről is szólottak, egészen elhagyni. Így állván az alapszabályok ügye, a választmány azokat – ámbár még ez őszére tervezte – ez évben nem is nyújtotta be megerősítés végett.

Ez évben az önképző-osztályban is élénkebb élet volt, s ez élénkségnek egy üdvös intézmény is köszöni létét: ez a »Budapesti könyvnyomdászok és betüöntők hitelszövetkezete«. Az e tárgyban megjelent czikkek után az önképző-osztály július 18-án rendkívüli gyűlést tartott mely Pető L. indítványára elhatározta a hitelszövetkezet megalakítását; kevéssel ezután megjelent a szövetkezet alapszabály-tervezete is, melyet az előkészítő bizottság által augusztus 29-ére összehítt gyűlés csekély módosítással elfogadott s a befizetések október elején vették kezdetüket. Egy részletjegy ára 5 forintban állapított meg, melyet heti 20 kros részletekben fizettek be a tagok, s már az első kibocsátásnál 2500 részletet irtak alá, úgy hogy a szövetkezet fönnállása ezáltal biztosított, s most, midőn e sorokat írjuk, már közel 4500 jegyzett részlete van a tagoknak, s a szövetkezet vagyona meghaladja a 20.000 frtot.

Ugyancsak a július 18-án tartott önképző osztályi gyűlés elhatározta továbbá, Aigner József indítványára, hogy az egyletben dalárdát alakít, s a karmester fizetésére havi 24 frt szubvencziót szavazott meg; a dalárda októberben kezdé meg működését, s jól szervezve csakhamar jelét adta életképességének. – Foglalkozott e gyűlés a magyar nyomtatványoknak külföldön való előállításával is, s Zaka L. indítványára sajnálatát fejezte ki, hogy hazánk első könyvkiadója (Ráth Mór) külföldön nyomtatja kiadványait; elhatározta továbbá, hogy fölkéri a fővárosi lapokat az e tárgyban Zaka L. által írt s a gyűlésen fölolvastott közlemény közlésére, mit a lapok egyrésze készséggel teljesített is. Végre Wellisch Ede indítványára körlevéllel fölkérte a hazai összes nyomdatulajdonosokat, hogy a fiúk fölvételénél az életkorra és képzettségre nagyobb tekintettel legyenek, mint eddig; e körlevélnek azonban – mint általában a tanoncz-kérdésben korábban indított mozgalmaknak is – semmi gyakorlati haszna sem lőn.

Az ez évben történtek közül végül megemlíjtük még, hogy a Társas-Kör 1887-re kiadta a »Magyar Nyomdászok Évkönyvé«-nek II. évfolyamát; a korábban alakult különböző körök már megerősödve hathatósabb tevékenységet fejtettek ki, s hogy egyletünket az ez évben Linzben tartott osztrák nyomdász-gyűlésen Steiner A. képviselte.

*Az egylet bevételei és kiadásai. Betegsegélyző-pénztár:* áthozat 19.582 frt 34 kr., illetékek, beiratási díjak, kamatok stb. 15.369 frt 35 kr., összesen 34.951 frt 69 kr.; kiadások betegsegélyre 10.291 frt 55 kr., temetésekre 1200 frt, különféle és közös kiadások 3115 frt 23 kr., összesen 14.606 forint 78 kr.; marad 20.344 forint 91 kr. – *Rokkant-, özvegy- és árvapénztár:* áthozat 21.741 frt 17 kr., illetékek, kamatok, a ház jövedelme 7682 frt 84 kr.; kiadások segélyezésre 5485 frt 41 kr.; marad 23.938 frt 60 kr. – *Munkanélküliek és átutazók pénztára:* áthozat 8832 frt 42 kr., bevételek 5670 frt 59 kr.; kiadások segélyezésre 4353 frt 90 kr., közös kiadások 1589 frt 63 kr., összesen 5943 frt 53 kr., marad 8559 frt 48 kr. – *Önképző-osztály:* áthozat 5683 frt 21 kr., bevételek 5628 frt 12 kr., összesen 11.311 frt 33 kr.; kiadások önképzésre s vegyesekre 2337 frt 99 kr., közös kiadások 3179 frt 26 kr., összesen 5517 frt 25 kr.; marad 5794 frt 8 kr. – Meghalt ez évben 24, s a tagok száma 1155.

\*\*\*

Eddig terjed egyletünk 25 éves története, s a következő év, az 1887-ik, már a második negyedszázad első éve, s így az az alatt történetekkel tüzetesebben nem foglalkozunk, csak azt említjük meg, hogy a választmány az országos egylet alapszabályait február 7-kén ismét benyújtotta s azok márczius 20-án megerősítették; az országos egylet július 1-én lépett életbe, s augusztus 20. és 21-én tartatott a IV. országos magyar nyomdász-gyűlés, melyen a kerületi egyletek – a nagyszebeni kivételével – mindnyájan képviseltették magokat, elkészítették a vidéki tagokra vonatkozó szabályzatot s így remélhető, hogy rövid idő múlva a kerületi egyletek föloszlanak s beleolvadnak az országos egyletbe, mely a tagok érdekeinek védelmére s művészetünk fölvirágzására, erejében folytonosan gyarapodva, sokáig éljen!

**Az egyesület által nyújtott segélyek 1862–1886**

| Év   | Beteg-segély | Napok száma | Temetési segély | Meghalt | Rokkant-segély | A tagok száma | Özveg-segély | Az özvegyek száma | Árva-segély | Az árvák száma | Uti segély | Az átutazók száma | Munka-nélküli segély | A munka-nélküliek száma | Összesen   |
|------|--------------|-------------|-----------------|---------|----------------|---------------|--------------|-------------------|-------------|----------------|------------|-------------------|----------------------|-------------------------|------------|
| 1862 | 1020.37      | 1458        | 71.50           | 2       | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 238.30     | 80                | –                    | –                       | 1330.17    |
| 1863 | 1988.25      | 2841        | 237.50          | 6       | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 339.–      | 113               | –                    | –                       | 2564.75    |
| 1864 | 2114.95      | 3223        | 600.–           | 15      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 348.–      | 116               | –                    | –                       | 3062.95    |
| 1865 | 1737.27      | 2424        | 445.64          | 12      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 612.–      | 204               | –                    | –                       | 2794.91    |
| 1866 | 2928.18      | 4183        | 453.–           | 12      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 569.50     | 190               | –                    | –                       | 3950.68    |
| 1867 | 2486.54      | 3495        | 435.82–         | 11      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 280.50     | 94                | –                    | –                       | 3202.86    |
| 1868 | 3438.48      | 4912        | 435.–           | 11      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 167.50     | 57                | –                    | –                       | 4040.98    |
| 1869 | 5086.82      | 7267        | 760.–           | 19      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 159.–      | 53                | –                    | –                       | 6005.82    |
| 1870 | 4913.25      | 5459        | 920.–           | 23      | –              | –             | –            | –                 | –           | –              | 304.–      | 105               | –                    | –                       | 6137.25    |
| 1871 | 5531.70      | 6146        | 680.–           | 17      | 180.–          | 2             | 87.–         | 2                 | –           | –              | 257.–      | 87                | –                    | –                       | 6735.70    |
| 1872 | 7710.31      | 8567        | 880.–           | 22      | 786.–          | 5             | 250.–        | 5                 | –           | –              | 243.–      | 83                | –                    | –                       | 9869.31    |
| 1873 | 7700.09      | 8556        | 693.–           | 18      | 579.–          | 5             | 160.–        | 5                 | –           | –              | 525.–      | 175               | –                    | –                       | 9657.09    |
| 1874 | 6465.87      | 7175        | 1178.–          | 30      | 654.–          | 5             | 350.–        | 7                 | –           | –              | 612.–      | 204               | –                    | –                       | 9259.87    |
| 1875 | 6483.54      | 7205        | 813.88          | 21      | 633.–          | 6             | 220.–        | 5                 | –           | –              | 597.–      | 179               | –                    | –                       | 8747.42    |
| 1876 | 5107.73      | 5676        | 585.–           | 15      | 599.–          | 6             | 190.–        | 5                 | –           | –              | 615.–      | 201               | –                    | –                       | 7096.73    |
| 1877 | 6498.37      | 7221        | 1335.50         | 27      | 810.–          | 10            | 425.–        | 10                | 48.–        | 6              | 909.–      | 303               | 1792.–               | 107                     | 11.817.87  |
| 1878 | 4790.40      | 5322        | 1060.63         | 22      | 1799.50        | 9             | 400.–        | 8                 | 532.–       | 18             | 699.–      | 233               | 1028.–               | 68                      | 10.309.53  |
| 1879 | 4487.03      | 4986        | 600.–           | 12      | 2430.–         | 12            | 300.–        | 6                 | 888.–       | 24             | 483.20     | 176               | 950.–                | 64                      | 10.138.23  |
| 1880 | 5213.54      | 5793        | 550.–           | 11      | 2745.–         | 12            | 45.–         | 2                 | 820.–       | 20             | 478.70     | 162               | 802.–                | 57                      | 10.654.24  |
| 1881 | 3821.84      | 4247        | 350.–           | 7       | 3415.–         | 14            | 185.–        | 5                 | 876.–       | 21             | 435.80     | 177               | 626.–                | 42                      | 9709.64    |
| 1882 | 5396.34      | 5995        | 900.–           | 18      | 2665.–         | 16            | 150.–        | 3                 | 844.–       | 23             | 488.80     | 203               | 980.–                | 69                      | 11.424.14  |
| 1883 | 5768.60      | 5927        | 730.52          | 15      | 2520.–         | 13            | 425.–        | 10                | 1012.–      | 23             | 476.40     | 209               | 916.–                | 57                      | 11.848.52  |
| 1884 | 9825.10      | 9825        | 935.50          | 19      | 2967.86        | 15            | 350.–        | 9                 | 1244.–      | 31             | 438.90     | 209               | 1064.–               | 64                      | 16.825.36  |
| 1885 | 9255.13      | 9255        | 1475.–          | 30      | 3520.–         | 17            | 525.–        | 12                | 1608.–      | 43             | 466.60     | 278               | 1336.–               | 87                      | 18.185.73  |
| 1886 | 10.291.55    | 10291       | 1200.–          | 24      | 3660.–         | 21            | 175.–        | 4                 | 1648.–      | 39             | 477.90     | 285               | 3876.–               | 226                     | 21.328.45  |
|      | 130.061.25   |             | 18.325.49       |         | 29.963.36      |               | 4237.–       |                   | 9520.–      |                | 11.221.10  |                   | 13.370.–             |                         | 216.698.20 |

**Az egyesület összes bevételei és kiadásai. 1862–1886**

| Év   | Betegsegélyző-pénztár |           |           | Rokkant-, özvegy- és árvapénztár |           |                       | Munkanélkülieket és átutazókat segélyző pénztár |         |         | Önképző-osztály |         |         | Az összes osztályok |            |                         |
|------|-----------------------|-----------|-----------|----------------------------------|-----------|-----------------------|-------------------------------------------------|---------|---------|-----------------|---------|---------|---------------------|------------|-------------------------|
|      | bevétel               | kiadás    | marad     | bevétel                          | kiadás    | marad                 | Bevétel                                         | kiadás  | marad   | bevétel         | kiadás  | marad   | bevétel             | kiadás     | marad                   |
| 1862 | 2261.74               | 1343.54   | 918.20    | 636.38                           | –         | 636.38                | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 2898.12             | 1343.54    | 1554.58                 |
| 1863 | 4125.50               | 2679.14   | 1446.36   | 1651.29                          | –         | 1651.29               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 5776.79             | 2679.14    | 3097.65                 |
| 1864 | 5193.82               | 3376.37   | 1817.45   | 3165.10                          | –         | 3165.10               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 8358.92             | 3376.37    | 4982.55                 |
| 1865 | 5520.60               | 3191.29   | 2329.31   | 4314.01                          | –         | 4314.01               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 9834.61             | 3191.29    | 6643.32                 |
| 1866 | 6560.62               | 4510.07   | 2050.55   | 6245.79                          | –         | 6245.79               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 12.806.41           | 4510.07    | 8296.34                 |
| 1867 | 7088.54               | 3944.66   | 3143.88   | 7935.56                          | –         | 7935.56               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 15.024.10           | 3944.66    | 11,079.44               |
| 1868 | 8479.44               | 4579.30   | 3900.14   | 10.136.90                        | –         | 10.136.90             | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 18.616.34           | 4579.30    | 14,037.04               |
| 1869 | 13.027.60             | 7089.01   | 5938.59   | 13.433.65                        | –         | 13.433.65             | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 26.461.25           | 7089.01    | 19,372.24               |
| 1870 | 14.313.81             | 7406.33   | 6907.48   | 16.124.45                        | –         | 16.124.45             | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 30.438.26           | 7406.33    | 23,031.93               |
| 1871 | 17.202.33             | 7946.22   | 9256.11   | 20.226.85                        | 267.00    | 19.959.85             | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 37.429.18           | 8213.22    | 29,215.96               |
| 1872 | 20.445.50             | 10.592.35 | 9853.15   | 22.708.69                        | 20.631.11 | 2077.58 <sup>35</sup> | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 43.154.19           | 31223.46   | 11,930.73               |
| 1873 | 21.527.63             | 10.507.60 | 11.020.03 | 5882.79                          | 2313.97   | 3568.82               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 27.410.42           | 12.821.57  | 14,588.85               |
| 1874 | 21.337.96             | 9938.45   | 11.399.51 | 8709.54                          | 1457.30   | 7252.24               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 30.047.50           | 11.395.75  | 18,651.75               |
| 1875 | 21.727.97             | 9914.54   | 11.813.43 | 10.854.47                        | 1704.97   | 9149.50               | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 32.582.44           | 11.619.51  | 20,962.93               |
| 1876 | 19.397.94             | 7650.79   | 11.747.15 | 10.917.50                        | 789.35    | 10.128.15             | –                                               | –       | –       | –               | –       | –       | 30.315.44           | 8440.14    | 21,875.30               |
| 1877 | 21.837.43             | 10.915.89 | 10.921.54 | 15.877.75                        | 2590.54   | 13.287.21             | 3283.46                                         | 3283.46 | –       | 3230.22         | 2773.12 | 457.10  | 44.228.86           | 19.563.01  | 24,665.85               |
| 1878 | 20.003.38             | 9117.91   | 10.885.47 | 16.485.79                        | 3372.74   | 13.113.05             | 2733.97                                         | 2719.13 | 14.84   | 2629.53         | 1907.49 | 722.04  | 41.852.67           | 17.117.27  | 24,735.40               |
| 1879 | 20.305.22             | 8253.35   | 12.051.87 | 17.500.45                        | 4213.24   | 13.287.21             | 2776.64                                         | 2133.20 | 643.44  | 3031.72         | 2704.97 | 326.75  | 43.614.03           | 17.304.76  | 26,309.27               |
| 1880 | 20.150.21             | 7945.26   | 12.204.95 | 16.731.51                        | 3693.64   | 13.037.87             | 3418.88                                         | 2292.85 | 1126.03 | 2690.10         | 1937.34 | 752.76  | 42.990.70           | 15.869.09  | 27,121.61               |
| 1881 | 21.626.07             | 6486.37   | 15.139.70 | 18.203.55                        | 4477.95   | 13.725.60             | 4353.89                                         | 2169.33 | 2184.56 | 3638.89         | 2456.21 | 1182.68 | 47.822.40           | 15.589.86  | 32,232.54               |
| 1882 | 24.068.77             | 8540.03   | 15.528.74 | 18.187.08                        | 3661.47   | 14.525.61             | 5453.69                                         | 2525.74 | 2927.95 | 4123.18         | 2237.35 | 1885.83 | 51.832.72           | 16.964.59  | 34,868.13               |
| 1883 | 27.432.55             | 9144.87   | 18.287.68 | 21.002.60                        | 3959.11   | 17.043.49             | 6974.33                                         | 2596.75 | 4377.58 | 5598.46         | 2785.26 | 2813.20 | 61.007.94           | 18.485.99  | 42,521.94               |
| 1884 | 31.805.20             | 13.781.58 | 18.023.62 | 24.158.75                        | 4563.86   | 19.594.89             | 9210.12                                         | 2785.70 | 6424.42 | 7416.53         | 3316.32 | 4100.21 | 72.590.60           | 24.447.46  | 48,143.14               |
| 1885 | 33.177.05             | 13.594.71 | 19.582.34 | 27.396.96                        | 5655.79   | 21.741.17             | 12.016.20                                       | 3183.78 | 8832.42 | 9603.41         | 3920.20 | 5683.21 | 82.193.62           | 26.354.48  | 55,839.14               |
| 1886 | 34.951.69             | 14.606.78 | 20.344.91 | 29.424.01                        | 5485.41   | 23.938.60             | 14.503.01                                       | 5943.53 | 8559.48 | 11.311.33       | 5517.25 | 5794.08 | 90.190.04           | 31.552.97  | 58.637.07 <sup>36</sup> |
|      |                       |           |           |                                  |           |                       |                                                 |         |         |                 |         |         |                     | 325.082.84 |                         |

<sup>35</sup> Ez évben vétetett a ház, s így a rokkant-alap összege 19.700 forinttal csökkent.

<sup>36</sup> Ezen kívül az egylet háza 14.700 forint becsértékben, s különböző ingóságokban 5965 forint értékkel, összes vagyona tehát 79.302 forint 7 krajár.

E helyütt megjegyezzük, hogy a bevételekhez mindig hozzászámítottuk az előbbi évről történt áthozatot, és hogy a munkanélkülieket és átutazókat segélyező pénztár s az önképző-osztály kimutatását csak 1876-tól közöljük, mert az akkor megszűnt önképző-egylettől nem maradt hátra használható pénztári könyv.